ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Θέμα:

ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΦΗΒΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΚΑΣΩΤΑΚΗ ΜΑΡΙΑ

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΩΝ:

ΨΑΚΗ ΜΑΡΙΑ

ΠΑΠΠΑ ΔΗΜΗΤΡΑ

ΠΤΥ
ΨΑΚ

ΑΘΗΝΑ 1999

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΞΟΜΟΙΩΣΗΣ

Ευχαριστούμε τους κ.κ. καθηγητές του "ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ", για την σημαντική προσφορά και βοήθειά τους για την δημιουργία της εργασίας αυτής.

Ιδιαίτερα θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε την κ. Α. Κασωτάκη, για την στήριξη, την καθοδήγηση και την μοναδικότητά της.

Η εργασία αυτή αφιερώνεται σε όλους όσους συντέλεσαν καθ' οιονδήποτε τρόπο στην πραγματοποίησή της.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελίδα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ *5*

ΜΕΡΟΣ Α

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1:

1.1 **Τι είναι εφηβεία** *10*

1.2 **Οι αλλαγές της ήβης** *13*

1.3 **Ανακάλυψη της προσωπικής ταυτότητας** *17*

1.4 **Μηχανισμοί του εγώ** *20*

ΜΕΡΟΣ Β

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: **ΑΦΗΝΟΝΤΑΣ ΠΙΣΩ ΤΗΝ ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ**

2.1 **Ο αγώνας του εφήβου για ανεξαρτησία** *26*

2.2 **Γονεϊκή εξουσία & παραχωρητικότητα** *29*

2.3 **Εφηβική επαναστατικότητα & συμμόρφωση** *34*

2.4 **Διαλέγοντας και αποκτώντας φίλους** *39*

ΜΕΡΟΣ Γ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: **ΤΑ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΦΗΒΕΙΑΣ**

3.1 **Η εφηβεία μια μεταβατική φάση** *44*

3.2 **Συναισθηματικές διαταραχές** *48*

3.3 **Κατάθλιψη και αυτοκτονία** *50*

3.4 **Φόβοι, φοβίες & άγχος** *52*

3.5 **Άρνηση στη σχολική φοίτηση** *55*

3.6 **Νευρική ανορεξία** *57*

ΜΕΡΟΣ Δ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: **ΠΡΟΚΑΛΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ: ΑΝΤΙΚΟΙΝΩΝΙΚΗ & ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ**

4.1 **Άρνηση και Πρόκληση: Έγκλημα και βία** *61*

4.2 **Αίτια αντικοινωνικής συμπεριφοράς** *63*

ΜΕΡΟΣ Ε

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: **Η ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΕΦΗΒΕΙΑ**

5.1 **Η φύση της αντρικής και γυναικείας σεξουαλικότητας στην εφηβεία** *67*

5.2 **Ομοφυλοφιλικές σχέσεις** *69*

ΜΕΡΟΣ ΣΤ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ: Εργασία, Ανεργία

6.1 Η επιλογή του επαγγέλματος *72*

6.2 Ανεργία *75*

ΜΕΡΟΣ Ζ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

7.1 Σχολική εμπειρία & αποτυχία *79*

7.2 Το "σκασιαρχείο" *84*

7.3 Η πειθαρχία & ο "οργανωμένος έλεγχος" στην τάξη *87*

ΜΕΡΟΣ Η

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ - ΠΑΡΑΜΕΛΗΣΗ ΕΦΗΒΟΥ

8.1 Σεξουαλική Κακοποίηση Παιδιών & Εφήβων *91*

ΜΕΡΟΣ Θ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9: ΠΩΣ ΜΠΟΡΟΥΜΕ ΝΑ ΒΟΗΘΗΣΟΥΜΕ ΤΟΥΣ ΕΦΗΒΟΥΣ

9.1 Η Ελληνική Οικογένεια *96*

9.2 Η λεγόμενη θεραπεία της οικογένειας *103*

9.3 Χάσμα γενεών *105*

9.4 Οι σημερινοί γονείς *113*

9.5 Ανησυχητικά συμπτώματα *116*

9.6 Που να ζητούν βοήθεια *120*

9.7 Τροποποίηση συμπεριφοράς στο σπίτι & στο σχολείο *123*

ΜΕΡΟΣ Ι

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10: ΜΕΘΟΔΟΙ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

10.1 Πως να βελτιώσουμε τη συμπεριφορά των εφήβων *129*

ΕΠΙΛΟΓΟΣ *134*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *136*

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η εφηβεία θεωρείται μια φάση της ανάπτυξης κατά την διάρκεια της οποίας υποφέρει κανείς πολύ περισσότερο απ' ότι απολαμβάνει, μια φάση με την οποία έρχεται κανείς αντιμέτωπος με τους άλλους και δεν τη μοιράζεται μαζί τους.

Η εφηβεία εάν προσεγγιστεί με την κατάλληλη στάση είναι δυνατόν να αποτελέσει περίοδο αρμονικών σχέσεων ή τουλάχιστον, τόσο αρμονικών όσο και κάθε άλλης περιόδου της ανάπτυξης του παιδιού. Θα ήταν κρίμα να μην απολαύσει το παιδί τα τελευταία χρόνια που θα είναι κοντά στους γονείς.

Η εφηβεία έχει το δικό της μερίδιο στα προβλήματα, όπως άλλωστε και κάθε άλλο στάδιο της ανάπτυξης. Ορισμένα προβλήματα είναι μοναδικά στην εφηβεία - είναι αντιδράσεις στις νέες απαιτήσεις της βιολογικής ωρίμανσης και στην πρόκληση της ενηλικίωσης. Άλλα προβλήματα είναι η συνέχεια προβλημάτων των προηγουμένων περιόδων.

Ότι είδους προβλήματα κι αν είναι όμως, οι γονείς ελπίζουν ότι θα μπορέσουν να τα αντιμετωπίσουν με πραγματικό ενδιαφέρον και κατανόηση.

Το ενδιαφέρον και η κατανόηση όμως καμιά φορά, είναι υπερβολικά. Ευτυχώς οι γονείς γνωρίζουν ότι οι σχέσεις τους με τον παιδιά τους δεν είναι μάχες και αντιπαραθέσεις που πρέπει οπωσδήποτε αυτοί

να κερδίζουν και να βγαίνουν πάντοτε νικητές. Αντίθετα, ο σκοπός τους δεν είναι να κερδίσουν "μάχες", αλλά τα ίδια τους τα παιδιά προσφέροντάς τους ενίσχυση και ενθάρρυνση στην πορεία τους προς την ωριμότητα.

Οι περισσότεροι έχουμε την τάση να πιστεύουμε ότι, οι έφηβοι είναι άτομα προβληματισμένα και "προβληματικά". Υπάρχει κάποια βάση αλήθειας σ' αυτή τη στερεότυπη αντίληψη; Οι γονείς και οι δάσκαλοι ανησυχούν πολύ για τους έφηβους, όταν οι πράξεις των τελευταίων είναι συνεχώς:

1. μη κατανοητές
2. απρόβλεπτες
3. επαναστατικές & ανεξέλεγκτες

Η μεγάλη ανησυχία βέβαια των γονέων και των δασκάλων, εκδηλώνεται όταν οι παραπάνω συμπεριφορές είναι ιδιαίτερα συχνές και έντονες, είναι δηλαδή θέμα βαθμού ισχύος. Μπορούμε να παρηγορηθούμε λοιπόν με τη σκέψη ότι η εφηβεία δεν είναι πάντα μια περίοδος συναισθηματικών διαταραχών. Ο Francis Bacon, έγραψε τον 16ο αιώνα, ότι "η γνώση είναι δύναμη". Σήμερα οι Κλινικοί Ψυχολόγοι μας βεβαιώνουν ότι η αυτογνωσία και η γνώση των διαφόρων καταστάσεων έχουν θεραπευτική δύναμη.

Κανείς βέβαια δεν αμφισβητεί ότι μπορείτε να βοηθήσετε τον έφηβο γιο ή την έφηβη κόρη σας, δείχνοντας κατανόηση για την εφηβεία και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της.

Ωστόσο η κατανόηση (το να μπορείς να βλέπεις τα πράγματα όπως τα βλέπει ο έφηβος) και η ενδοσκόπηση δεν αρκούν& οι γονείς (και οι δάσκαλοι), χρειάζονται ακόμη ένα ρεπερτόριο από πρακτικές, αλλά και αποτελεσματικές στρατηγικές, που θα μπορούν να εφαρμόζουν σε όσες προβληματικές καταστάσεις ανακύπτουν.

Έχοντας αυτό το σκοπό θα περιγράψω στ κεφάλαιο 1, τα κύρια χαρακτηριστικά της Εφηβείας.

Το Κεφάλαιο 1, αρχίζει με ένα σύντομο ορισμό του φαινομένου της εφηβείας.

Στο Κεφάλαιο 2, συζητούνται οι προσπάθειες του εφήβου να πετύχει την ανεξαρτησία του και εξετάζονται οι σχέσεις των εφήβων μεταξύ τους, των εφήβων με τους γονείς τους και με τους συνομηλίκους τους, καθώς και το άλυτο ακόμη θέμα του "χάσματος των γενεών".

Στο Κεφάλαιο 3, δίνονται πληροφορίες για τα συνήθη αναπτυξιακά φαινόμενα της εφηβείας, όπως είναι η κατάθλιψη και το άγχος αλλά και για τις πιο σοβαρές διαταραχές, όπως η σχολική φοβία και η ψυχογενής ανορεξία.

Στο Κεφάλαιο 4, συζητούνται προβλήματα αντικοινωνικής συμπεριφοράς.

Στα κεφάλαια 5, 6 και 7, παρουσιάζονται ζητήματα που απασχολούν τους εφήβους (και τους γονείς τους):

- στο Κεφάλαιο 5, εξετάζεται η αιώνια πηγή περιέργειας, της έξαψης και της ανησυχίας του εφήβου, η αναδυόμενη σεξουαλικότητά του&
- το κεφάλαιο 6, ασχολείται με την εργασία και την ανεργία.
- το Κεφάλαιο 7 αναφέρεται σε προβλήματα που απασχολούν τους δασκάλους (και τους γονείς φυσικά) όπως η σχολική επιτυχία και η σχολική αποτυχία, το σκασιαρχείο, η πειθάρχηση και η ενοχλητική συμπεριφορά μέσα στην τάξη και παρουσιάζει τόσο την πιθανή αιτιολογία, όσο και προτάσεις για αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων.

Τέλος, τα Κεφάλαια 8 και 9, περιλαμβάνουν αρκετές προτάσεις για πρακτικούς τρόπους με τους οποίους, μπορείτε να βοηθήσετε τον εαυτό σας και τον έφηβο όταν παρουσιάζονται διάφορα προβλήματα.

ΜΕΡΟΣ Α'

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1 - ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΕΦΗΒΕΙΑ -

Η εφηβεία είναι πράγματι μια ξεχωριστή αναπτυξιακή φάση, εξ' αιτίας των ραγδαίων βιοσωματικών αλλαγών και των νέων εξελίξεων τόσο στις νοητικές ικανότητες των εφήβων, όσο και στη σεξουαλικότητά τους. Η φάση αυτή όμως δεν είναι εφήμερη ή ασυνεχής. Ανάμεσα στην ανάπτυξη, που έχει συντελεστεί στο παρελθόν - δηλαδή στην παιδική ηλικία - και στην ανάπτυξη που θα λάβει χώρα στο μέλλον, υπάρχουν πολλοί συνδετικοί κρίκοι. Σε μεγάλο βαθμό, η εφηβεία είναι απλώς ένας δρόμος που ενώνει την παιδική ηλικία με την ζωή του ενηλίκου και όπου οδεύοντας ο έφηβος θα προσλάβει τελικά, παρά τις λοξοδρομήσεις και τα αδιέξοδα, μια γνώριμη αναγνωρίσιμη μορφή.

Η εφηβεία δεν μπορεί να ταυτιστεί με την ήβη. Η ήβη είναι ένα αναπόφευκτο βιολογικό φαινόμενο, ενώ η εφηβεία είναι, κατά μια έννοια, δημιούργημα του βιομηχανικού (δυτικού) πολιτισμού μας. Ένας από τους λόγους που έπρεπε να "εφευρεθεί" η εφηβεία, ήταν και το ότι έπρεπε να μετατεθεί αργότερα εκείνο το σημείο της ζωής, στο οποίο το παιδί αναλαμβάνει το ρόλο και τις ευθύνες του ενηλίκου. Στις πρωτόγονες κοινωνίες αντίθετα, τα παιδιά μόλις φθάσουν στην ήβη - σε οποιαδήποτε ηλικία και αν συμβεί αυτό - αντιμετωπίζονται ως ενήλικοι και τυχαίνουν ανάλογης μεταχείρισης.

Ο όρος "εφηβεία" ουσιαστικά αναφέρεται στην ψυχολογική ανάπτυξη του ατόμου, η οποία σχετίζεται - εν μέρει - με τις βιοσωματικές αναπτυξιακές διαδικασίες, με αυτό δηλαδή που ορίζουμε ως "ήβη". Με άλλα λόγια, η εφηβεία έχει την αρχή της στη βιολογία και το τέλος της στον πολιτισμό - στο σημείο εκείνο που το κορίτσι και το αγόρι έχουν αποκτήσει έναν ικανοποιητικό βαθμό ψυχολογικής ανεξαρτησίας από τους γονείς τους. Έτσι εξηγείται η έλλειψη ακρίβειας στον ορισμό και στα χρονικά όρια της εφηβείας. Δεν υπάρχει κανένα ευδιάκριτο "τέρμα". Ακόμη και το σημείο έναρξης της εφηβείας - η ήβη καθαυτή - είναι μια "κινητή εορτή" που ποικίλλει ανάλογα με τους περιβαλλοντικούς - κλιματολογικούς θα έλεγε κανείς - και κληρονομικούς παράγοντες και που υπόκειται, όσον αφορά την έγκαιρη έναρξη ή την καθυστέρησή της, σε πολλές εξωτερικές επιδράσεις.

Για τον μη ειδικό, η εφηβεία σχετίζεται απλώς με τη διαδικασία της ανάπτυξης - είναι μεταβατική περίοδος ανάμεσα στην παιδική και στην ώριμη ηλικία. Συμπίπτει, σε γενικές γραμμές, με τα χρόνια που το παιδί φοιτά στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (λίγο πιο νωρίς και λίγο πιο αργά, μεταξύ 10 - 20 χρονών) με τη διαφορά ότι η χρονική διάρκεια της εφηβείας ποικίλλει από πολιτισμό σε πολιτισμό. Μέσα στα προηγούμενα πενήντα χρόνια περίπου, στις δυτικές κοινωνίες, η εφηβεία έγινε μια όλο και μεγαλύτερης χρονικής διάρκειας περίοδος της ζωής. Αυτό, αντανακλά τη σύγχυση που υπάρχει, τόσο στους νόμους, όσο και στις άγραφες κοινωνικές συμβάσεις, για το πότε το νέο άτομο είναι πια ώριμο και υπεύθυνο.

Από πότε δηλαδή, θα του επιτρέπεται η είσοδος σε μπαρ και η κατανάλωση οινοπνευματωδών& από πότε μπορεί να έχει στην κατοχή του τραπεζικό λογαριασμό& από πότε μπορεί να έχει σεξουαλική επαφή, να παντρευτεί, να πολεμήσει για την πατρίδα του, να έχει δικαίωμα ψήφου ή να θεωρηθεί υπόλογος για ένα ποινικό αδίκημα.

Ο πιο σημαντικός αναπτυξιακός στόχος της εφηβείας, όπως υποστηρίζουν πολλοί σύγχρονοι ψυχολόγοι, είναι η ανάγκη του ατόμου να διαμορφώσει οριστικά την ταυτότητά του, να γίνει ένα μοναδικό - ξεχωριστό και ώριμο άτομο. Η ανάπτυξη της ταυτότητας του εγώ, θεωρείται ουσιώδης προϋπόθεση για να μπορέσει το άτομο στη συνέχεια, να διαμορφώσει ουσιαστικές και σε βάθος, διαπροσωπικές σχέσεις.

Ο αναπτυξιακός στόχος - η σταδιακή διαμόρφωση της ατομικότητας - ολοκληρώνεται συνήθως (όσο βέβαια επιτρέπεται να μιλάμε για ολοκλήρωση τέτοιων πολύπλοκων διαδικασιών), στις ηλικίες μεταξύ 18 - 22 ετών.

Ο έφηβος έτσι, διαμορφώνει μια συνειδητή εικόνα του εαυτού του, εκεί όπου βρίσκεται μια αναπαράσταση του σώματός του: πως αυτό είναι στην πραγματικότητα και πως το βλέπουν οι άλλοι. Κάτι που κάνει την εφηβεία να ξεχωρίζει από την παιδική, είναι οι ραγδαίες αναπτυξιακές αλλαγές που συντελούνται στη χρονική αυτή περίοδο. Αυτές οι σωματικές και νοητικές αλλαγές, μεταμορφώνουν το παιδί σε έφηβο.

1.2 - Οι αλλαγές της ήβης-

Πολλές από τις σημαντικές ψυχολογικές αλλαγές που λαμβάνουν χώρα κατά την εφηβεία, φαίνεται ότι σχετίζονται με τη σωματική ωρίμανση του εφήβου. Για παράδειγμα, η ήβη μπορεί να προκαλέσει ένα είδος εγωκεντρικότητας στο παιδί.

Το σώμα, το οποίο μέχρι τώρα το παιδί έβλεπε ως κάτι δεδομένο και αυτονόητο, γίνεται πλέον το επίκεντρο της προσοχής του, μια και συμβαίνουν τόσες αλλαγές σε αυτό. Δικαιολογημένα λοιπόν ο έφηβος, κοιτάζεται με τις ώρες στον καθρέφτη.

Δεν πρέπει να δείχνουμε υπερβολική ανησυχία όταν το παιδί γίνεται εγωκεντρικό και κλείνεται στον εαυτό του. Ο έφηβος έχει ανάγκη να εστιάζει το ενδιαφέρον του στις πολλές και απότομες σωματικές αλλαγές της ήβης, γιατί μόνο έτσι θα μπορέσει να προσαρμοστεί στις αλλαγές αυτές και να συμφιλιωθεί με την καινούργια (ή τροποποιημένη) εικόνα του σώματός του.

Οι σωματικές και βιολογικές αλλαγές που συμβαίνουν (κατά μέσο όρο), στην ηλικία των 12 ετών για τα κορίτσια και των 14 ετών για τα αγόρια, οφείλονται στην επενέργεια ορμονών. Η ανάπτυξη όλων των μερών του σώματος επιταχύνεται απότομα. Είναι πολύ πιο έντονη και ραγδαία όμως στην περιφέρεια του σώματος, από ότι στον κορμό, με αποτέλεσμα ο έφηβος να φαίνεται "όλο χέρια και πόδια". Φυσικά, στο τέλος οι αναλογίες του σώματος αποκαθίστανται.

Η ήβη στα κορίτσια αρχίζει περίπου δύο χρόνια νωρίτερα από ότι στα αγόρια. Υπάρχουν μεγάλες διαφορές μεταξύ των παιδιών - η διαφορά μπορεί να φθάνει ή και να υπερβαίνει τα τέσσερα (4) χρόνια - ως προς την ηλικία έναρξης της ήβης. Μεταξύ των κοριτσιών, υπάρχουν μεγάλες διαφορές στην ηλικία εμφάνισης της πρώτης έμμηνης ρύσης. Μπορούμε να εντοπίσουμε ένα πρόωρα αναπτυγμένο κορίτσι, στην ηλικία των 12 ή 13 ετών, του οποίου η βιολογική ανάπτυξη έχει κιόλας ολοκληρωθεί, αφού είναι πλήρως ανεπτυγμένα τα χαρακτηριστικά του φύλου και η υπολειπόμενη αύξηση του ύψους είναι ελάχιστη.

Οι ίδιες καταφανείς διαφορές, μπορούν να παρατηρηθούν και μεταξύ αγοριών 14 ή 15 ετών. Σκεφθείτε ένα αγόρι το οποίο είχε πρόωρη ανάπτυξη στην ηλικία των 16 ετών κι ένα αγόρι, το οποίο είχε αργοπορημένη ανάπτυξη στην ηλικία των 13 ετών. Ο πρώτος έχει ώριμη εμφάνιση και είναι πιθανότατα και σε συναισθηματικό επίπεδο ένας νεαρός ενήλικας& ο δεύτερος είναι σχεδόν σε όλα ένας προ - έφηβος .

Η ήβη δεν είναι μόνο ένα θέμα αλλαγών στο μέγεθος και το σχήμα του σώματος. Συμβαίνουν βιολογικές αλλαγές στις εκκρίσεις των ενδοκρινών αδένων, ιδιαίτερα εκείνων που επιδρούν στη σεξουαλική λειτουργία. Μέχρι την εμφάνιση της ήβης, αγόρια και κορίτσια έχουν την ίδια ποσότητα των ορμονών των δύο φύλων στο αίμα, με ελαφρά μόνο υπεροχή στην αναλογία της αντίστοιχης με το φύλο του ατόμου ορμόνης.

Στα αγόρια, μια ορμόνη η τεστοστερόνη, προκαλεί άλλες αλλαγές της ήβης, όπως π.χ., το βάθεμα της φωνής ως αποτέλεσμα της αύξησης του μεγέθους του λάρυγγα. Τα αγόρια επίσης αναπτύσσουν τρίχωμα στο πρόσωπο, στο σώμα και στα άκρα. Η ίδια ορμόνη προκαλεί την απώλεια μαλλιών ("φαλάκρα") από το τριχωτό της κεφαλής σε κάποιους άνδρες στα κατοπινά χρόνια. Σημάδια της ακμής στο πρόσωπο και στην πλάτη, είναι επίσης αποτέλεσμα της ξαφνικής περίσσειες τεστοστερόνης κατά την ήβη. Οι ορμονικές αλλαγές έχουν και ψυχολογικές συνέπειες: οι έφηβοι θα πρέπει να μάθουν να αντιμετωπίζουν την αυξημένη σεξουαλική διέγερσή τους& οι γονείς θα έχουν να αντιμετωπίσουν την αυξημένη (και εν μέρει προκαλούμενη από τις ορμόνες) τάση για ανεξαρτητοποίηση των παιδιών τους.

Στα φυσιολογικά αγόρια, το χρονικό εύρος εμφάνισης της ήβης είναι πέντε (5) χρόνια. Ένας από τους κυριότερους δείκτες έναρξης της ήβης, είναι η εκσπερμάτωση. Μέχρι την ηλικία των 16 ετών περίπου, το "μέσο" αγόρι είναι σεξουαλικά ώριμο και ικανό να γίνει πατέρας.

Στα κορίτσια, η ηλικία στην οποία αρχίζει η πρώτη έμμηνη ρύση, ποικίλλει από χώρα σε χώρα. Έναν αιώνα πριν, η μέση ηλικία της πρώτης εμμηνόρροιας ήταν 14,5 έτη, σήμερα είναι γύρω στα 12 έτη. Η ηλικία της πρώτης έμμηνης ρύσης έχει βαθμιαία μειωθεί από το τέλος του περασμένου αιώνα και εξής και αυτό οφείλεται στην καλύτερη διατροφή: κορίτσια στα οποία εμφανίζεται έλλειψη σιδήρου, λόγω ελλιπούς διατροφής ή άλλων παραγόντων, παρουσιάζουν συνήθως αργοπορημένη εμμηνόρροια ή και μη

τακτικό κύκλο εμμήνου ρύσεως, με αποτέλεσμα να έχουν και ψυχολογικά προβλήματα εξ' αιτίας αυτού.

Η ανάπτυξη του στήθους αρχίζει μεταξύ του 8ου και 13ου έτους της ηλικίας. Η ανάπτυξη του στήθους μπορεί να προκαλέσει προβλήματα σε μερικά κορίτσια. Ορισμένα είναι υπερήφανα γι αυτά τα σημάδια της πορείας προς την ωριμότητα και την σεξουαλική ελκυστικότητα, ενώ άλλα προσπαθούν να κρύψουν τα σημάδια αυτά και αρνούνται την ύπαρξή τους. Οι στάσεις των κοριτσιών απέναντι σε τέτοιου είδους θέματα επηρεάζονται πάρα πολύ από την εκάστοτε μόδα της εποχής και την κοινωνική ομάδα στην οποία ανήκουν.

Εάν οι βιοσωματικές αλλαγές της ήβης θεωρηθούν, ως η απαρχή της εφηβείας, κοινωνικά δεδομένα, όπως η κοινωνική θέση, τα καθήκοντα και προνόμια, το τέλος της βασικής εκπαίδευσης, το δικαίωμα να παντρευτεί κανείς και να απολαύσει οικονομική ανεξαρτησία, εκλαμβάνονται συχνά ως το σημείο λήξης της εφηβείας.

Τα παραπάνω δεδομένα εξαρτώνται από τις συνθήκες και τις απαιτήσεις κάθε κοινωνίας.

1.3 - Ανακάλυψη της προσωπικής ταυτότητας -

Τα νέα άτομα, κατά τη διάρκεια της εφηβείας, αναπτύσσουν ορισμένα αισθήματα και στάσεις απέναντι στο σώμα τους, τα οποία συμβάλλουν σημαντικά, στη διαμόρφωση της έννοιας της προσωπικής ταυτότητας. Αυτές οι υποκειμενικές εντυπώσεις που έχει το άτομο για το σώμα του, ονομάζονται "εικόνα του σωματικού εαυτού".

Η σημασία που έχει η εικόνα του σωματικού εαυτού στην κοινωνία μας, είναι προφανής: πολύς χρόνος και προσπάθειες αφιερώνονται στην αλλαγή της εξωτερικής εμφάνισης του ατόμου. Με τα ρούχα, τις βαφές και τα ξανθιστικά, τα καλλυντικά, τα τατουάζ, ακόμη και τις πλαστικές εγχειρήσεις, οι άνθρωποι προσπαθούν να αλλάξουν την εμφάνισή τους και να μοιάσουν με την ιδανική εικόνα του εαυτού που έχουν στο νου τους. Κάτω από την δραστική επίδραση ενός άλλου πολιτισμού, τα μέλη μιας κοινωνίας, μπορεί να αναθεωρήσουν την καθιερωμένη ιδανική εικόνα του σωματικού εαυτού.

Για παράδειγμα, πριν το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, οι γυναίκες στην Ιαπωνία πίστευαν, ότι το μεγάλο στήθος δεν ήταν της μόδας. Κάτω από τις δυτικές επιδράσεις όμως, επήλθε ριζική αλλαγή αυτής της αντίληψης, ώστε τώρα πια οι περισσότερες Γιαπωνέζες τονίζουν το στήθος τους, όπως το απαιτεί η αμερικανική μόδα.

Η αντίληψη που έχει ένα παιδί για το σώμα του, τροποποιείται και επεκτείνεται βαθμιαία κατά την διάρκεια της ανάπτυξης, έτσι ώστε να

προσαρμόζεται στη μορφή που παίρνει το σώμα σε κάθε αναπτυξιακή περίοδο.

Ταυτόχρονα, η ικανότητα του παιδιού να συλλαμβάνει, να βιώνει και να ερμηνεύει την πραγματικότητα, υφίσταται μεγάλες αλλαγές. Το παιδί έχει επίσης την τάση να υιοθετεί τις στάσεις των άλλων απέναντι στο δικό του σώμα.

Έτσι, μπορεί να αποκτήσει μιαν αντίληψη για το σώμα που θα είναι θετική και θα του προσφέρει ικανοποίηση ή μπορεί να φθάσει στο σημείο να θεωρήσει το σώμα του και τα μέλη του ως κάτι απωθητικό, βρώμικα και επαίσχυντο. Όταν υπάρχει μεγάλη ασυμφωνία ανάμεσα στην ιδέα που έχει ο έφηβος για τον εαυτό του ("εγώ, όπως είμαι") και στην ιδέα που έχει για τον ιδανικό εαυτό του ("εγώ, όπως θα ήθελα να είμαι"), είναι πιθανό να του δημιουργηθεί άγχος και υπερευαισθησία.

Τα νεαρά άτομα που έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση, παρουσιάζουν συνήθως κάποιες δυσκολίες στην προσαρμογή τους.
Οι περισσότεροι έφηβοι έχουν στην πραγματικότητα μια θετική και ρεαλιστική εικόνα του εαυτού& και αυτή η εικόνα παραμένει συνήθως σχετικά σταθερή με το πέρασμα του χρόνου.

Αυτό βέβαια δε σημαίνει ότι κατά τη διάρκεια της εφηβείας δε συμβαίνουν αλλαγές στην αντίληψη που έχουν οι έφηβοι για τον εαυτό τους ή στις απόψεις τους για διάφορα θέματα, καθημερινά και μη. Το άγχος και η αγωνία για το μέλλον είναι δυνατόν να αυξηθούν κατά την διάρκεια της εφηβείας& άλλωστε, προβλήματα όπως η

ανεργία ή η απειλή του πυρηνικού πολέμου, δεν προκαλούν και λίγο άγχος.

Για πολλούς ανθρώπους, η πνευματική, η θρησκευτική διάσταση είναι σημαντικό στοιχείο της ταυτότητας και του τρόπου ζωής. Σύμφωνα με πρόσφατες έρευνες στη Βρετανία, μόνο μια μικρή μειονότητα εφήβων, ηλικίας 14 και 15 ετών (περίπου το 10 - 12%), υποστηρίζει πως δεν πιστεύει στο Θεό. Οι υπόλοιποι θέσεις που κυμαίνονται από την αβέβαιη έως τη σαφή πίστη.

Η αποκήρυξη της Θρησκείας από πολλούς εφήβους, θεμελιώνεται συνήθως από τους ίδιους σε ένα μείγμα διανοητικών, συναισθηματικών και ηθικών επιχειρημάτων, καθώς και ορθολογικών ερμηνειών. Φράσεις, όπως "δεν μπορεί να συνέβη έτσι, δεν το πιστεύω", "είναι αντιδραστικό", "είναι υποκριτικό", ακούγονται συχνά σε λεκτικές διαμάχες και συζητήσεις. Τελικά, ένα μεγάλο ποσοστό εφήβων, επιστρέφει στα πρώτα του πιστεύω (αν όχι πάντα στην τακτική προσέλευση στην εκκλησία) μετά από και περίοδο αγνωστικισμού και αθεϊσμού.

Η πλειοψηφία των νεαρών εφήβων, βρίσκουν το μάθημα των θρησκευτικών και τις εκκλησιαστικές τελετές πράγματα βαρετά. Υπάρχουν μάλιστα ενδείξεις ότι κατά την εφηβεία, ενισχύονται οι αρνητικές στάσεις απέναντι στη θρησκεία - πράγμα όχι και τόσο ευχάριστο για όλους όσους επιθυμούν να προάγουν την θρησκευτικότητα των εφήβων.

1.4 - Μηχανισμοί άμυνας του εγώ -

Οι γονείς και οι δάσκαλοι, με όσα λένε συμβάλλουν στη δημιουργία της αίσθησης που έχει ο έφηβος για την προσωπική του αξία.

Είναι φανερό ότι τα παιδιά στεναχωριούνται πολύ όταν οι ενήλικοι, που συμπαθούν, τα κατακρίνουν ακατάπαυστα και χωρίς έλεος. Κάθε απειλή της αυτοεκτίμησης καθώς και της όλης λειτουργίας του εαυτού στρέφεται και εναντίον της ίδιας της ύπαρξης του ατόμου. Το αποτέλεσμα είναι ότι τα παιδιά από νωρίς στη ζωή τους υιοθετούν πολύπλοκους τρόπους αντιμετώπισης αυτών των απειλών, "μηχανισμούς άμυνας", όπως τους λέμε.

Αυτοί οι μηχανισμοί συντελούν στην εξομάλυνση του άγχους και των αποτυχιών και στην προστασία της ακεραιότητας του εγώ με το να αυξάνουν το αίσθημα της προσωπικής αξίας. Σε ένα μεγάλο βαθμό, χρησιμοποιούμε τους μηχανισμούς άμυνας ασυνείδητα. Ένας από τους σκοπούς για τον οποίο υιοθετούμε τους μηχανισμούς άμυνας είναι η μείωση της έντασης, η μείωση και αν είναι δυνατό, η αποφυγή του άγχους, του πόνου ή όποιας άλλης ταλαιπωρίας.

Έχει αποδειχθεί ότι όλοι μας μαθαίνουμε να χρησιμοποιούμε τέτοιες στρατηγικές. Όταν όμως τις εφαρμόζουμε εκεί που δεν πρέπει ή καθ' υπερβολή, με πολύ μεγάλη ένταση ή χωρίς καμιά ευκαμψία, τότε γίνονται (ονομάζονται) νευρωτικές.

Οι μηχανισμοί άμυνας συνεπάγονται έναν ορισμένο βαθμό αυταπάτης και διαστρέβλωσης της πραγματικότητας& αυτό είναι κάτι που μπορεί να εμποδίσει, να "βραχυκυκλώσει" θα έλεγε κανείς, τη ρεαλιστική και προσεκτική λύση των διαφόρων προβλημάτων.

Μερικοί από τους ψυχολογικούς αυτούς μηχανισμούς που βοηθούν στην κατανόηση της συμπεριφοράς του παιδιού, που γίνεται έφηβος είναι οι εξής:

1. ***Συναισθηματική απομόνωση.***

Το άτομο μειώνει τις εντάσεις που πηγάζουν από την ανάγκη και από το άγχος με το να κλείνεται σε ένα καβούκι παθητικότητας και παράλυσης. Αυτό το κατορθώνει με το να μειώνει τις προσδοκίες του ή να παραμένει συναισθηματικά αμέτοχο και απόμακρο. Η απάθεια και η ηττοπαθής παραίτηση, μπορεί να αποτελέσουν τις ακραίες αντιδράσεις του ατόμου στο χρόνιο στρες και στη χρόνια απογοήτευση. Οι έφηβοι συχνά χρησιμοποιούν τον κυνισμό, ως μέσο προστασίας του εαυτού τους από τον πόνο που νιώθουν όταν βλέπουν όλες τις ελπίδες τους να καταστρέφονται.

2. ***Φυγή (άρνηση της πραγματικότητας).***

Μπορούμε να αποφύγουμε δυσάρεστες καταστάσεις στη ζωή μας, αν αρνηθούμε να τις "δούμε". Με τη φυγή μπορούμε πολύ

εύκολα να ξεφύγουμε από καταστάσεις που απαιτούν ανταγωνισμό, από καταστάσεις όπου αισθανόμαστε ότι βρισκόμαστε σε μειονεκτική θέση και ότι υπάρχουν πολλές πιθανότητες να αποτύχουμε.

Ο έφηβος μπορεί να ξεφύγει από τις εξετάσεις με το να "αρρωστήσει" τις ημέρες εκείνες ή γίνεται αναποφάσιστος σε περιόδους άγχους, αναβάλλοντας συνεχώς τα έργα που θα έπρεπε οπωσδήποτε να πραγματοποιηθούν.

3. ***Ονειροπόληση.***

Η ονειροπόληση είναι μια από τις πιο δημοφιλείς τακτικές ανάμεσα στους εφήβους. Οι λύσεις της φαντασίας συγκαλύπτουν τη δυσάρεστη πραγματικότητα.

Για να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά αγχογόνες καταστάσεις, όχι μόνο αρνούνται τη δυσάρεστη πραγματικότητα, αλλά και δημιουργούν έναν ιδανικό φανταστικό κόσμο στον οποίο θα ήθελαν να ζουν.

Η ονειροπόληση παρέχει επίσης την ευκαιρία να δοκιμάσουν στην φαντασία τους διάφορες λύσεις για τα προβλήματά τους χωρίς να διακινδυνεύουν τίποτα, όπως θα γινόταν αν τις δοκίμαζαν στην πραγματικότητα.

Οι φαντασιώσεις τύπου "Σούπερμαν" κάνουν το άτομο να πιστεύει ότι είναι πράγματι ο πανίσχυρος ήρωας που θα ήθελε να είναι.

4. ***Εκλογίκευση.***

Η εκλογίκευση μας βοηθά να δικαιολογήσουμε τις πράξεις μας και να δεχτούμε τις απογοητεύσεις που πηγάζουν από απραγματοποίητους στόχους. Μαθητές που θεωρούν τον εαυτό τους ευφυέστατο, αλλά παρόλα αυτά αποτυγχάνουν στις εξετάσεις, ίσως το δικαιολογήσουν στον εαυτό τους λέγοντας πως ολόκληρο το εξεταστικό σύστημα είναι αναξιόπιστο και άδικο για ένα άτομο με τη δική τους ευαίσθητη ιδιοσυγκρασία. Με αυτή την εκλογίκευση, το χάσμα ανάμεσα στην υποκειμενική τους εκτίμηση για τον εαυτό τους και στην αντικειμενική επίδοσή τους εξαφανίζεται.

Είναι σε μεγάλο βαθμό μια ασυνείδητη διαδικασία που ταιριάζει στη ρήση "όσα δε φτάνει η αλεπού τα κάνει κρεμαστάρια". Δικαιολογούμε την αποτυχία μας να αποκτήσουμε κάτι που επιθυμούμε, λέγοντας ότι τελικά δεν άξιζε και τόσο ή καθησυχάζουμε τον εαυτό μας λέγοντας πως ότι έγινε θα μας βγει τελικά σε καλό.

5. ***Προβολή.***

Με την προβολή, αισθήματα που πηγάζουν από βαθιά μέσα μας και είναι ελάχιστα συνειδητά, τα αποδίδουμε αδικαιολόγητα στους άλλους, για να αποφύγουμε τις συγκρούσεις που αυτά μας προκαλούν. Ένα κορίτσι, που αισθάνεται ζήλια κι εχθρότητα για κάποια συμμαθήτριά της, μπορεί να αρνηθεί ότι αισθάνεται έτσι και να παραπονεθεί έντονα ότι η συμμαθήτριά της είναι δυσάρεστη στην παρέα και ότι την αντιπαθεί.

6. ***Μετάθεση - Μετατόπιση.***

Η μετάθεση είναι μετατόπιση συναισθημάτων ή ενεργειών που έχει προσχεδιάσει από το άτομο, σε κάποιο άλλο άτομο ή αντικείμενο. Παράδειγμα θα ήταν ένα αγόρι που φοβερίζει και χτυπάει συνεχώς τους συνομηλίκους του στο σχολείο και βασανίζει το δάσκαλο, επινοώντας τις πιο απίθανες αταξίες. Η προσεκτικότερη μελέτη του παιδιού αυτού, ίσως αποκάλυπτε ότι για το πρόβλημα που παρουσιάζει ευθύνεται (τουλάχιστον κατά ένα μέρος) η κατάσταση που επικρατεί στο σπίτι, όπου το αγόρι είναι ο αποδιοπομπαίος τράγος ενός τύραννου και μέθυσου πατέρα.

Οι μηχανισμοί άμυνας του εγώ, δεν είναι θεωρητικό κατασκεύασμα& έχει αποδειχθεί ότι υπάρχουν στην πραγματικότητα. Θα τους συναντήσουμε όταν προσπαθήσουμε να βρούμε το νόημα της συμπεριφοράς του εφήβου.

ΜΕΡΟΣ Β'

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΑΦΗΝΟΝΤΑΣ ΠΙΣΩ ΤΗΝ ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ: Η ΠΟΡΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ

2.1 - Ο αγώνας του εφήβου για την ανεξαρτησία-

Ανησυχώντας για την απειρία των παιδιών τους, που μπαίνουν στον κόσμο των ενηλίκων, οι γονείς γίνονται προστατευτικοί, μερικές φορές μάλιστα υπερπροστατευτικοί. Φοβούνται επίσης, πράγμα απόλυτα φυσικό και κατανοητό, μήπως "χάσουν" τα παιδιά τους καθώς αυτά μεγαλώνουν. Παρομοιάζεται συχνά η αναπτυσσόμενη ανεξαρτησία του παιδιού, με ένα διαστημόπλοιο& πρέπει να βγει έξω από το πεδίο βαρύτητας της γης, προκειμένου να πραγματοποιήσει το ταξίδι του. Το παιδί πρέπει να απομακρυνθεί από το πεδίο επιρροής της μητέρας του, ώστε να μπορέσει να βρε το δικό του δρόμο. Ο έφηβος σ' αυτό το ταξίδι, κάνει ένα βήμα πιο πέρα ξεφεύγοντας από την "τροχιά" της οικογένειας.

Στο μέσο περίπου της εφηβείας, αυτός ο αγώνας για ανεξαρτησία, γίνεται στην κυριολεξία αυτοσκοπός. Σημαίνει αγώνα του εφήβου για ψυχολογική ελευθερία από τους γονείς - ελευθερία να είναι ο εαυτός

του, να έχει τις δικές σκέψεις και συναισθήματα, να αποφασίζει για τις αξίες του και να σχεδιάζει το μέλλον του σε ευρύτερο υπαρξιακό επίπεδο. Σχετίζεται ακόμη με τις πιο καθημερινές ελευθερίες του νέου, όπως το να επιλέξει ο ίδιος τα ρούχα, τις παρέες και τους τρόπους διασκέδασης που προτιμά και να απολαύσει μόνος του αποκλειστικά, το δικό του προσωπικό χώρο και όσα του ανήκουν.

Ο ψυχολόγος Eric Erikson, πιστεύει ότι τα άτομα, που προς το τέλος της εφηβείας έχουν κατακτήσει μια συναφή έννοια της ταυτότητας, έχουν το συναίσθημα "του ανήκειν" στην ομάδα, "Ξέρουν που πηγαίνουν", το παρελθόν τους αποκτά νόημα μέσα από το μέλλον τους και το αντίστροφο. Μια από τις αιτίες της, όχι και τόσο, προβληματικής εξέλιξης της εφηβείας, είναι ότι αυτή η εξέλιξη παρουσιάζει μια συνέχεια αναπτυξιακών σταδίων, που το ένα στηρίζει και ισχυροποιεί το άλλο. Στην εφηβεία, οι γνωστικές δεξιότητες ολοκληρώνονται και γίνονται πιο ευέλικτες, καθώς καινούριες δυνάμεις αφαιρετικής και λογικής σκέψης, κάνουν τη λύση προβλημάτων ευκολότερη από ότι ήταν στην παιδική ηλικία. Οι κοινωνικές δεξιότητες αυξάνουν σε αριθμό και πολυπλοκότητα και οι δυνάμεις της αγάπης και της φιλίας, επεκτείνονται και ωριμάζουν.

Η συναισθηματική ανάπτυξη του εφήβου, περιλαμβάνει μια πρόσθετη ικανότητα εκτίμησης και σεβασμού των συναισθημάτων των άλλων ανθρώπων, όσο και κατανόησης των απόψεων των άλλων.

Η σχέση μεταξύ γονέων και εφήβων, είναι συχνά μεγαλύτερο πρόβλημα για τους γονείς παρά για τους εφήβους. Για εκείνους τους γονείς που δεν μπορούν να αποδεσμεύσουν σιγά - σιγά τα παιδιά

τους, ή για εκείνους πάλι που , π.χ., δεν έχουν ευτυχήσει στο γάμο τους και επενδύουν όλη τους την ανάγκη για αγάπη στα παιδιά τους, η εφηβεία μπορεί να αποδειχθεί ένα βασανιστήριο.

Υπάρχουν νέοι άνθρωποι, που είναι απρόθυμοι να κόψουν τον ψυχολογικό ομφάλιο λώρο που τους δένει με την οικογένεια& διστάζουν να σταθούν στα πόδια τους μόνοι τους, αποδεχόμενοι την πρόκληση της αυτονομίας. Ένας υπερβολικός φόβος για την "ελευθερία", έχει πιθανότατα τις ρίζες του στην παιδική ηλικία.

Τα κορίτσια που είναι παθητικά κι εξαρτημένα, τόσο κατά τη διάρκεια της μέσης, όσο και της ύστερης παιδικής ηλικίας, είναι πιθανό να εκδηλώσουν μια συνεχιζόμενη σχέση εξάρτησης από τους γονείς τους, μια τάση να αποσύρονται από καταστάσεις πίεσης και να αποφεύγουν να ριψοκινδυνεύουν κατά την ενήλικη ζωή τους.

Η συμπάθεια και προσκόλληση μεταξύ γονέα και παιδιού, είναι μέρος μιας αμφίδρομης κίνησης& και οι δυο πλευρές, μπορεί να επιθυμούν έντονα να "πιαστούν" η μια από την άλλη, σε ακατάλληλη στιγμή, ή να "αποδεσμευτούν" την κατάλληλη ώρα ή ακόμη μπορεί να διαπληκτίζονται σχετικά με το πως και πότε ο νέος θα πρέπει να αποκτήσει ανεξαρτησία και σε ποιους τομείς. Η ανεξαρτησία δεν είναι μια ενιαία ιδιότητα που ξαφνικά ολοκληρώνεται.

2.2 - Γονεϊκή εξουσία και παραχωρητικότητα -

Οι γονείς που συνδυάζουν την αγάπη με τον έλεγχο, επιβάλλουν περιορισμούς, είναι υπερπροστατευτικοί, κτητικοί, ή υπερυποχω - ρητικοί προς το παιδί. Οι γονείς που συνδυάζουν την αγάπη με την παραχωρητικότητα, χαρακτηρίζονται από μια στάση αποδοχής προς το παιδί, συνεργατικότητα και δημοκρατικότητα. Ο συνδυασμός απόρριψης και ελέγχου, χαρακτηρίζει τους γονείς που συμπεριφέρονται αυταρχικά, απολυταρχικά, είναι απαιτητικοί ή ανταγωνιστικοί προς τα παιδιά τους. Τέλος, οι γονείς που συνδυάζουν την απόρριψη με την παραχωρητικότητα, είναι απόμακροι, αδιάφοροι, συμπεριφέρονται με περιφρόνηση ή εχθρότητα προς τα παιδιά τους.

Οι γονείς ασκούν μια αξιοσημείωτη επιρροή στον αγώνα των παιδιών τους για ανεξαρτησία. Η υγιής ανάπτυξη της αυτονομίας, ποικίλλει ανάλογα με τον τύπο της γονεϊκής εξουσίας που ασκείται συνήθως καθημερινά στο σπίτι. Δεσποτικές οικογένειες, όπου οι γονείς "απλά λένε στο παιδί τι να κάνει", φαίνεται να παράγουν το μικρότερο βαθμό αυτονομίας. Παραχωρητικοί γονείς τείνουν να έχουν εφήβους που δείχνουν τη μεγαλύτερη αυτονομία, ιδιαίτερα όταν οι γονείς υποκαθιστούν τα διάφορα μέσα πειθαρχίας με τη συζήτηση και ερμηνεία.

Οι παραχωρητικοί γονείς προσπαθούν να μην είναι τιμωροί, καλλιεργώντας μια στάση αποδοχής και κατανόησης απέναντι στις

ορμές, τις επιθυμίες και τις ενέργειες των παιδιών τους& συσκέπτονται μαζί τους για να αποφασίσουν τι είναι πιο φρόνιμο να γίνει και δίνουν ερμηνείες για τους οικογενειακούς κανόνες& επιτρέπουν στους νέους να ρυθμίζουν όσο το δυνατόν περισσότερο τις προσωπικές τους δραστηριότητες και αποφεύγουν την υπερβολική άσκηση ελέγχου. Όμως και η πολλή αγάπη μπορεί να βλάψει, όταν η μητρική φροντίδα γίνεται υπερβολική, αποπνικτική& το ίδιο συμβαίνει και με την πατρική φροντίδα. Η γονεϊκή φροντίδα και υποστήριξη, είναι αναμφίβολα ένα ζωτικής σημασίας κεφάλαιο για την υγιή ανάπτυξη του παιδιού και του εφήβου, αλλά, όπως ισχύει σε όλες τις περιπτώσεις, το "παν μέτρον άριστον" είναι η ρήση - κλειδί.

Οι υπερπροστατευτικοί γονείς, παρουσιάζουν συχνά εναλλαγές στην συμπεριφορά τους. Άλλοτε, έχουν την τάση να κυριαρχούν στα παιδιά τους και άλλοτε να υποτάσσονται σ' αυτά. Μια κυριαρχική στάση, μπορεί να οδηγήσει σε υπερβολικά εξαρτημένη, παθητική και υποτακτική συμπεριφορά εκ μέρους του εφήβου. Πιστεύεται ότι, αν οι νέοι αποθαρρύνονται από την ανεξάρτητη δράση, την εξερεύνηση και τον πειραματισμό, αναπτύσσουν φοβίες, αδεξιότητες και έλλειψη αυθορμητισμού.

Έφηβοι των οποίων οι γονείς είναι αυταρχικοί και προτιμούν τη σωματική τιμωρία για να επιβάλουν τους αυστηρούς κανόνες (οι οποίοι δεν έχουν συζητηθεί καθόλου με τους ίδιους τους εφήβους), τείνουν να είναι πιο εξαρτημένοι και ταυτόχρονα, πιο επαναστατικοί. Οι περιοριστικοί, αυταρχικοί γονείς προσπαθούν να διαμορφώνουν, να ελέγχουν και να αξιολογούν την συμπεριφορά και τις στάσεις του

παιδιού, σύμφωνα με έναν άκαμπτο κώδικα διαγωγής. Συνήθως αυτός είναι απόρροια θρησκευτικών αντιλήψεων. Η υπακοή, εκλαμβάνεται ως αρετή και επιβάλλονται, συνήθως, αυστηρές τιμωρίες προκειμένου να χαλιναγωγηθεί η ισχυρογνωμοσύνη του παιδιού στα σημεία όπου οι πράξεις ή οι πεποιθήσεις του, έρχονται σε σύγκρουση μ' αυτό που οι γονείς θεωρούν σωστό. Ο διάλογος αποθαρρύνεται, γιατί ο έφηβος πρέπει να αποδεχθεί το γονεϊκό λόγο ως το μόνο σωστό και απόλυτο. Τα παιδιά κυριαρχικών γονέων, έχουν συχνά έλλειψη αυτοπεποίθησης και στερούνται της ικανότητας να αντιμετωπίζουν ρεαλιστικά τα προβλήματά τους& αργότερα μπορεί να αποτύχουν ή να αργήσουν να αποδεχτούν τις ευθύνες του ενηλίκου. Έχουν την τάση να αποσύρονται από καταστάσεις που θεωρούν δύσκολες και συχνά, εξελίσσονται σε άτομα που αργότερα, θα συστήσουν το μεγαλύτερο μέρος εκείνου του ενήλικου πληθυσμού, που ψυχολογικά "δεν φεύγει ποτέ από το σπίτι" και, τις περισσότερες φορές, δεν τολμά να φύγει και στην πραγματικότητα.

Στο αντίθετο άκρο, βρίσκονται γονείς που το ενδιαφέρον τους είναι ελάχιστο και των οποίων οι στάσεις απέναντι στο παιδί είναι υπερβολικά φιλελεύθερες ή ακόμα και αδιάφορες.

Αν οι γονείς απορρίπτουν το παιδί τους, τότε μπορεί η ψυχολογική ανεξαρτησία των παιδιών αυτών, να βρίσκεται σε κίνδυνο. Για μερικούς έφηβους, απόρριψη σημαίνει παραμέληση, χωρίς ίχνος συναισθήματος και αδιαφορία ή αναμφισβήτητη εχθρότητα εκ μέρους των γονέων& αλλά μπορεί επίσης η συναισθηματική απόρριψη να μην είναι τόσο εμφανής, αλλά οι έφηβοι φτάνουν να

πιστέψουν ότι δεν αξίζουν, ότι η ίδια η ύπαρξή τους κάνει τους γονείς τους δυστυχείς. Ένας απορριπτικός γονέας, ίσως να μην αγνοεί μόνο την ανάγκη του παιδιού του για καθοδήγηση, αλλά και να τιμωρεί εκδηλώσεις αυτής της ανάγκης.

Όταν οι γονείς δεν δείχνουν ή είναι φειδωλοί σε προσοχή και καθοδήγηση, έστω και χωρίς να τιμωρούν την εξαρτημένη συμπεριφορά, είναι πολύ πιθανό να εντείνουν την ανάγκη του εφήβου για προσοχή και καθοδήγηση.

Ένα προσεγμένο "μείγμα" παραχωρητικότητας και μια θερμή ενθαρρυντική στάση αποδοχής, ανταποκρίνεται περισσότερο σ' αυτά που πρεσβεύουν οι ειδικοί της διαπαιδαγώγησης. Μια τέτοια διαπαιδαγωγική στάση, οδηγεί με μεγάλη πιθανότητα στη δημιουργία προσωπικότητας των νέων ανθρώπων, που να είναι ανοιχτοί στην κοινωνία, φιλικοί, δημιουργικοί και σε λογικά πλαίσια, ανεξάρτητοι και διεκδικητικοί. Οι υπερβολές της παραχωρητικότητας και των περιορισμών, συνεπάγονται κινδύνους.

Έφηβοι με ζεστούς, παραχωρητικούς γονείς, αν ανατραφούν και εκπαιδευτούν μέσα σε κλίμα αγάπης, με σωστά πρότυπα - για να ταυτιστούν και να μιμηθούν - και με την παροχή λογικών επιχειρημάτων, έχουν την ευκαιρία να μάθουν μόνοι τους.

Έφηβοι, που οι οικογένειές τους χαρακτηρίζονται από τέτοιου είδους δημοκρατικές αλληλεπιδράσεις, ανήκουν σε μια ψυχολογικά "υγιέστερη" ομάδα ατόμων, ικανών να παλέψουν μόνοι τους στην ενήλικη ζωή. Οι σχέσεις των μελών σ' αυτές τις οικογένειες είναι

αρμονικές& κι αν ακόμα εμπλακούν σε συγκρούσεις, κατορθώνουν να διατηρούν σε κάποια επίπεδα την αγάπη και τον έλεγχο, παρόλο που ο σεβασμός προς τους γονείς δεν επιτεύχθηκε με σκληρά μέτρα.

Ένας λόγος που αυτές οι οικογένειες έχουν σε γενικές γραμμές αντιμετωπίσει με επιτυχία ποικίλα προβλήματα της καθημερινής ζωής, είναι ίσως μια ικανότητα να χειρίζονται τις αυξημένες συγκρούσεις χωρίς να αποσύρουν την αγάπη τους, ή να επικρατεί η αυταρχική συμπεριφορά.

2.3 - Εφηβική επαναστατικότητα και συμμόρφωση -

Στις πόλεις, οι προέφηβοι και ιδιαίτερα οι νεαροί έφηβοι, τείνουν να αποκτούν τις αξίες τους, όλο και πιο πολύ, από το εκτός της οικογένειας περιβάλλον& οι συνομήλικοί ως ερμηνευτές και ενισχυτές του κώδικα ηθικής. Οι αλλαγές στις στάσεις και τις αξίες, συμβαίνουν τόσο γρήγορα και είναι τόσο ριζοσπαστικές στη φύση τους, που δημιουργείται ένα χάσμα ανάμεσα σε μια γενιά και στην επόμενη. Μια τέτοια αποξένωση μεταξύ των γενεών - γονιών και παιδιών - όταν πράγματι συμβαίνει, ενισχύει υποχρεωτικά το ρόλο των ομάδων των συνομηλίκων στη διαδικασία της κοινωνικοποίησης. Παρόλα αυτά, αύτή η αποξένωση δεν είναι ένα τυπικό χαρακτηριστικό.

Πολλοί έφηβοι είναι συνδεδεμένοι με το σπίτι τους, με ένα θετικό τρόπο και εξακολουθούν να εξαρτώνται από τη συναισθηματική υποστήριξη την καλή θέληση και την αποδοχή των γονιών τους. Η οικογένεια εξακολουθεί να είναι γι' αυτούς, κρίσιμης σπουδαιότητας. Με βάση ορισμένες επιστημονικές ενδείξεις, φαίνεται ότι η επαναστατικότητα και η αποξένωση είναι πιο πιθανές σε εφήβους που, παρόλη την αξιοσημείωτη ωριμότητα, παραμένουν οικονομικά ή σε άλλους τομείς εξαρτημένοι από τους γονείς τους.

Μόνο για ένα σχετικά μικρό αριθμό νέων, κατά την διάρκεια της όψιμης εφηβείας, συνδυάζονται η νεότητα και ο ιδεαλισμός, με την αισιόδοξη άποψη, ότι η ριζοσπαστική αλλαγή του κοινωνικού και

πολιτικού συστήματος είναι δυνατή και ότι η αδικία και η ανισότητα μπορούν να ξεριζωθούν.

Κάθε κοινωνία, έχει την τάση να γίνει απαθής, κυνική ή διαφθαρμένη και είναι ευτυχία το ότι με κάθε γενιά, υπάρχει μια ανανέωση του ιδεαλιστικού ενθουσιασμού. Οι αλλαγές στις πολιτικές απόψεις των νέων ανθρώπων, προκύπτουν, όχι τόσο από λογική επαναξιολόγηση, όσο από την ανάγκη να συμμορφωθούν με τις επικρατούσες ιδεολογίες, ή ως μια αντίδραση απέναντι στους γονείς με τους οποίους ίσως, έχουν έρθει σε σύγκρουση.

Πολλοί νέοι, απορρίπτουν πολλές από τις ιδέες και τις στάσεις των γονιών τους, ως ξεπερασμένες και αντιδραστικές κατά τη διάρκεια του αναπτυξιακού σταδίου που λέγεται εφηβεία, όταν αυτοί αποβάλλουν κάποιες παλιές ιδέες και αυταπάτες και αφομοιώνουν καινούργιες. Άλλοι, μπορεί να ισχυροποιήσουν τον ιδεαλισμό που έχουν αφομοιώσει από τους γονείς τους.

Οι ριζοσπαστικές επαναστατικές απόψεις των νέων ανθρώπων, συναντούν μια ποικιλία αντιδράσεων από τους γονείς και τους δασκάλους - αντιδράσεων τρόμου, αδιαφορίας έως και θλιβερής ανεκτικότητας. Επαγγελματίες πολιτικοί και άλλοι που συμμετέχουν ενεργά στην πολιτική, προσπαθούν να προσελκύσουν και να συγκεντρώσουν την ενεργητικότητα και το θάρρος των νέων, γνωρίζοντας πόσο σημαντικά είναι για την αναγέννηση και τη ζωτικότητα της πολιτικής ζωής.

Όταν οι νέοι παραπονιούνται πως δεν τους καταλαβαίνουν οι γονείς τους, αυτό που πραγματικά πρέπει να εννοούν, όσο κι αν δεν

μπορούν να το δηλώσουν ξεκάθαρα, είναι η αδυναμία των γονιών να διακρίνουν τον ιδεαλισμό τους. Όταν ξεσπούν βίαια, - προς τους γονείς τους ιδιαίτερα και προς όλους τους άλλους γενικότερα - μπορεί αυτό να συμβαίνει γιατί αντιλαμβάνονται την ασυμφωνία ανάμεσα στα υψηλά κριτήρια για τα οποία οι άνθρωποι μιλούν και τα κριτήρια της δημόσιας και ιδιωτικής ζωής που πράγματι υπάρχουν.

Συνήθως είναι οι μεγαλύτεροι έφηβοι που επιθυμούν να πειραματιστούν με νέες αξίες και τρόπους ζωής& μερικοί δε από αυτούς, απορρίπτουν τη ζωή στη συμβατική πυρηνική οικογένεια και αναζητούν εναλλακτικούς τρόπους ζωής σε ομάδες. Μπορεί να είναι νέοι άνθρωποι, οι οποίοι δημιουργούσαν ομάδες, ίσως επειδή μοιράζονται μια πολιτική ιδεολογία, μερικές φορές μια θρησκευτική πίστη, ή ακόμα και μια προτίμηση για χρήση ναρκωτικών. Τέτοια ξεκάθαρη αντισυμβατικότητα, είναι ωστόσο υπερβολικά σπάνια σήμερα.

Υπάρχουν πολλοί άλλοι, πιο συνηθισμένοι τρόποι έκφρασης της επιθυμίας του να βρεθεί κανείς "έξω" από τη συμβατική κοινωνία. Οι πανκ, με το πολύχρωμο και ασυνήθιστο χτένισμα και ντύσιμό τους, υπογραμμίζουν την περιθωριακή θέση τους. Το ίδιο κάνουν και μερικοί φανατικοί οπαδοί του ποδοσφαίρου.

Η ευαισθησία στην πίεση που ασκείται από τους συνομήλικους, αυξάνει μέχρι περίπου την ηλικία των 15 ετών και έπειτα σταδιακά μειώνεται. Οι άνθρωποι που συμμορφώνονται, τείνουν να βλέπουν τους εαυτούς τους ως καλά προσαρμοσμένους και εξωστρεφείς, πιθανότητα επειδή, στην περιγραφή του εαυτού τους, προσπαθούν

να συμμορφωθούν προς μια εικόνα, που θεωρούν κοινωνικά επιθυμητή.

Αν ο έφηβος δεν μπορεί να αφήσει την κοινωνική ομάδα στην οποία ανήκει - και σκέφτεται κανείς τον μοναχικό έφηβο που δεν μπορεί να βρει άλλους φίλους - αυτό έχει ως αποτέλεσμα την πλήρη προσαρμογή του. Ωστόσο, αν αυτός θέλει να ανήκει στην ομάδα αυτή, τότε είναι πιθανό να υπάρχει τόσο προσωπική αποδοχή, όσο και εξωτερική συμμόρφωση. Η συμμόρφωση αυτή, διαμορφώνεται καλύτερα όταν τα όρια ανεκτικότητας της ομάδας και οι ποινές για ανυπακοή, είναι καθορισμένα με σαφήνεια.

Η προσδοκία των εφήβων για αποδοχή, εξαρτάται από το βαθμό στον οποίο αυτοί πιστεύουν ότι κατέχουν τις ιδιότητες που εκτιμούν οι συνομήλικοί τους - ιδιότητες όπως η επιδεξιότητα, η δύναμη, η ωραία εμφάνιση, η ευκολία, λεκτικές εκφράσεις κλπ.

Όσο περισσότερο αποδεκτοί είναι οι έφηβοι από την ομάδα, τόσο πιο πρόθυμοι είναι να συμμορφωθούν& κι όσο πιο πρόθυμοι είναι να συμμορφωθούν, τόσο καλύτερα γίνονται αποδεκτοί. Η προθυμία για προσαρμογή και συμμόρφωση, είναι βέβαια μια ιδιότητα επιθυμητή μόνο μέχρι ενός σημείου. Υπερ - κοινωνικοποιημένη συμπεριφορά, θα μπορούσε να είναι το αποτέλεσμα ενός μοντέλου ανατροφής των παιδιών, που έχει τις ρίζες του στην κατήχηση.

Οι γονείς δεν μπορούν πια να επιμένουν στην αυθεντία τους κατά τον παραδοσιακό τρόπο, προσπαθώντας να φέρουν τους γιους και τις κόρες τους στον ίσιο δρόμο. Ο νέος σήμερα, θέλει να ξέρει αν

ένας άνθρωπος έχει μια αξία ως άτομο περισσότερο, παρά ποια είναι η θέση του (αν δηλαδή είναι δάσκαλος ή γονιός κτλ).

Αναρωτιούνται πρώτα αν τους αρέσει κάποιος και αν τον σέβονται και μόνο τότε τον υπακούουν και τον πιστεύουν και δέχονται να διδαχθούν κάτι από αυτόν.

2.4 - Διαλέγοντας και αποκτώντας φίλους -

Οι γονείς ενδιαφέρονται για το είδος των φίλων που τα παιδιά τους διαλέγουν, αφού οι φίλοι μπορεί να εξουδετερώσουν τη γονεϊκή επιρροή. Τα παιδιά ανήκουν σε δυο κοινωνίες: την κοινωνία των ενηλίκων κι αυτή των συνομηλίκων τους& αυτό γίνεται πιο φανερό καθώς πλησιάζουν στην εφηβεία τους. Οι γονείς σε αυτό το στάδιο, δικαιολογημένα ενδιαφέρονται περισσότερο για τις "καλές" και τις "κακές" επιρροές στη ζωή των παιδιών τους. Ανησυχούν για τις συντροφιές που έχουν, καθώς μεγαλώνουν έξω και μακριά από την οικογένεια.

Σε μια κατηγορία ομάδας μεγαλώνουν εχθρικά, ανυπάκουα και μη δημιουργικά παιδιά& σε μια άλλη, άτομα "μπερδεμένα" χωρίς σκοπούς& και σε μια άλλη συνεργάσιμα, ευέλικτα, γεμάτα ιδανικά και αλτρουισμό παιδιά. Με τη σειρά της, η ατμόσφαιρα της ομάδας προσδιορίζεται από τις ιδιότητες των ηγετών της και από εκείνες των άλλων μελών της ομάδας.

Η φιλία γενικά, ορίζεται ως μια σχέση μεταξύ ανθρώπων που συνδέονται μ' ένα κοινό σκοπό. Ο έφηβος που δεν μπορεί να εκτιμήσει τον αμοιβαίο χαρακτήρα της φιλίας, δεν θα μπορέσει πιθανότατα να διατηρήσει σταθερές φιλίες, ή πράγματι, να τον διαλέξουν για φίλο.

Όταν οι έφηβοι ρωτούνται για τα ουσιαστικά χαρακτηριστικά της φιλίας, τονίζουν πάνω απ' όλα την αφοσίωση και το στενό

συναισθηματικό δέσιμο. Ακολουθεί το ότι οι εκλογές φίλων επηρεάζονται από ομοιότητες στην κοινωνική προέλευση, το θρησκευτικό δόγμα και από την ιδιότητά τους ως μέλη μιας εθνοομάδας, γιατί η ομοιότητα παρόμοιων "προτύπων" και ιδεών, εγγυάται μια βέβαιη ταυτότητα στις αξίες και στις στάσεις.

Η πιο σημαντική επίδραση στη διαμόρφωση των φιλικών σχέσεων, είναι η πίστη ότι και κάποιος άλλος είναι παρόμοιος με εμάς& αυτό είναι πιο σπουδαίο από το να υπάρχει πραγματικά μια ομοιότητα. Επιλέγοντας επίσης ως φίλοι, εκείνοι οι οποίοι εμφανίζουν χαρακτηριστικά που θεωρούνται επιθυμητά, σύμφωνα με τις αξίες της ομάδας.

Οι νέοι που δεν μπορούν να "τα βρουν" με τα άλλα παιδιά, συνήθως ζουν δυστυχισμένη και μοναχική ζωή. Οι σχέσεις με τους συνομηλίκους είναι ζωτικής σημασίας, για τον πολύ σημαντικό λόγο ότι παρέχουν στους νέους ευκαιρίες να μάθουν πως να αλληλεπιδρούν με τους άλλους, πως να ελέγχουν την κοινωνική συμπεριφορά, πως να αναπτύσσουν ενδιαφέροντα και δεξιότητες κατάλληλες της ηλικίας τους και πως να μοιράζονται παρόμοια αισθήματα και απόψεις. Η ευκαιρία να αποκαλύψουν τον εαυτός τους, η αίσθηση της εμπιστοσύνης και το συναίσθημα ότι έχουν κάτι μοναδικό και αποκλειστικό επίσης, παρέχει εκείνη την οικειότητα που κάνει τη φιλία τόσο σημαντική& η απουσία τους (για τον έφηβο που δεν έχει φίλους), κάνει τον κόσμο να φαίνεται ένα κρύο, αφιλόξενο μέρος για να ζήσει κανείς.

Με τη μετάβαση από την παιδική στην ενήλικη φάση της ζωής, οι σχέσεις με τους φίλους και οι γνωριμίες γίνονται πιο έντονες και

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

πολλαπλασιάζονται σε αριθμό. Η πρώτη κινητήρια δύναμη, που κατευθύνει την κοινωνική αλληλεπίδραση στη νηπιακή και την πρώτη παιδική ηλικία, είναι η ανάγκη για ασφάλεια. Αισθήματα αυτοεκτίμησης στις αλληλεπιδράσεις και τις σχέσεις του ατόμου με όσους είναι σημαντικοί γι' αυτό (ιδιαίτερα τους γονείς), είναι συνδεδεμένα με τη μέγιστη αυτή ανάγκη.

Η "στενή συναισθηματική σχέση", που είναι η ανάγκη να μοιραστεί κανείς τα συναισθήματά του με άλλα άτομα που θεωρεί σημαντικά, είναι αυτή η φάση της παιδικής ηλικίας, που αντιπροσωπεύει μια περίοδο της ζωής κατά την οποία η ομάδα των συνομήλικων, αναλαμβάνει σπουδαιότερο ρόλο στη διαπροσωπική ζωή του ατόμου.

Το συναισθηματικό στοιχείο, με το ποίο ο όρος "φιλία" συνδέεται γενικά, δεν είναι τρυφερής συναισθηματικής ή σεξουαλικής υφής. Η φιλία σίγουρα περικλείει μια βαθιά αγάπη για τους φίλους μας. Στην προεφηβεία, τα δυνατά συναισθήματα, μπορούν να εκφραστούν ελεύθερα, χωρίς προφάσεις και χωρίς το φόβο της απόρριψης. Κατά την κυρίως εφηβεία γίνεται μια μετατόπιση από τις στενές φιλίες, με ομόφυλους στις φιλίες με ετερόφυλους.

Η εφηβεία μπορεί να γίνει μια περίοδος πιεστικών κοινωνικών διαπροσωπικών σχέσεων, διότι έρχονται σε σύγκρουση μεταξύ τους οι ανάγκες διαφορετικών ατόμων για ασφάλεια, οικειότητα και πόθο. Αμηχανία και αδεξιότητα προκύπτουν από τη σύγκρουση ανάμεσα στον πόθο και την οικειότητα. Η μη - σεξουαλική ή "πλατωνική" αγάπη, είναι το είδος που τα κοινωνικά πρότυπα ορίζουν για τους δεσμούς φιλίας.

Οι κοινωνικές σχέσεις με τους συνομηλίκους, μπορούν να πάρουν τρεις μορφές: σχέσεις στη μεγάλη ομάδα, σχέσεις σε πιο μικρή ομάδα ("κλίκα") και ατομικές φιλίες. Στη μεγάλη ομάδα, έχουμε ουσιαστικά χαλαρούς συνδέσμους από μικρές ομάδες. Για να ανήκει σε μια μεγάλη ομάδα ο νέος πρέπει να ανήκει σε μια μικρή.

Η μεγάλη ομάδα είναι υπεύθυνη για περισσότερο οργανωμένες κοινωνικές δραστηριότητες, όπως είναι τα πάρτι, τα οποία προσφέρουν ευκαιρίες για γνωριμίες με άτομα του άλλου φύλλου. Καθώς το ενδιαφέρον προς το αντίθετο φύλλο αυξάνεται, οι λανθάνουσες τάσεις εχθρότητας ανάμεσα στα φύλα αρχίζουν να εξαφανίζονται. Οι ετεροφυλικές ομαδικές δραστηριότητες, γίνονται πιο συχνές. Σ' αυτούς τους πρώτους πειραματισμούς, που οδηγούν στη διαφοροποίηση από τον ομόφυλο φιλικό κύκλο, στηρίζει ο ένας έφηβος τον άλλο ηθικά.

ΜΕΡΟΣ Γ'

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΤΑ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΦΗΒΕΙΑΣ

3.1 - Η εφηβεία μια μεταβατική φάση-

Ίσως σε καμιά άλλη περίοδο της ζωής τους, τα παιδιά δεν χρειάζονται τόσο τη συναισθηματική υποστήριξη των γονιών τους, όσο κατά τη διάρκεια της εφηβείας και μετά. Ο ρόλος των γονέων θα μεταβληθεί κατά έναν ιδιαίτερα λεπτό τρόπο:
καθώς ο έφηβος ωριμάζει, οι γονείς πρέπει να γίνουν πιο διακριτικοί και διαλλακτικοί στην επιτήρηση και καθοδήγηση.

Ψυχολόγοι και ψυχίατροι, έχουν δείξει ότι σε κάθε μεταβατικό στάδιο της ζωής μας θέματα αλλαγής, απώλειας και κέρδους, βιώνονται πολύ έντονα. Είτε είναι το μεταβατικό αυτό στάδιο μια αλλαγή στην εφηβεία, είτε μια κρίση της μέσης ηλικίας, γεγονός είναι ότι απαιτούνται νέες συμπεριφορές - διαφορετικές αντιδράσεις στις μεταβαλλόμενες καταστάσεις.
Ωστόσο, οι νέοι άνθρωποι, είναι πιθανό να περνούν μεταβατικές φάσεις χωρίς να συνειδητοποιήσουν ότι απαιτείται η οικοδόμηση ενός νέου ρεπερτορίου συμπεριφορών.

Τα σπουδαιότερα στάδια των εφηβικών αντιδράσεων, είναι τα ακόλουθα:

1. Ακινητοποίηση:

Ο έφηβος νιώθει ότι είναι "πνιγμένος", ανίκανος να προγραμματίσει, να καταλάβει ή να επιχειρηματολογήσει& επέρχεται ένα είδος "παράλυσης".

2. Ελαχιστοποίηση:

Το κορίτσι ή το αγόρι, μπορεί να αντιμετωπίσει αυτή την κατάσταση του "παγώματος", ελαχιστοποιώντας τις αλλαγές. Το νεαρό άτομο προσπαθεί να εκμηδενίζει τις αλλαγές της εφηβείας. Μερικοί μπορεί να αρνηθούν ότι έχουν εμφανιστεί αλλαγές, όπως ότι το αγόρι προσποιείται ότι δεν έχει προσέξει τα σπυράκια της εφηβείας κτλ.

3. Κατάθλιψη:

Αυτό είναι ένα συνηθισμένο χαρακτηριστικό της εφηβείας. Οι φυσικές αλλαγές της ήβης, αντιπροσωπεύουν μια δραματική μεταβολή για το παιδί και μπορεί να υπάρξει έξαρση των αισθημάτων λύπης και εσωτερικής αναταραχής. Οι έφηβοι δίνουν συχνά διέξοδο σε αυτοκριτικά σχόλια. Σε μερικές

περιπτώσεις, αυτό είναι η αρχή για πιο σοβαρές διαθέσεις κατάθλιψης.

4. Αποδέσμευση:

Αυτό είναι το στάδιο της αποδοχής της πραγματικότητας όπως είναι, της μεταφορικής αποδέσμευσης από το παρελθόν, δηλαδή τη φροντίδα και προστασία από τους γονείς στην παιδική ηλικία, την παιδική ανευθυνότητα.

5. Πειραματισμός:

Η αποδέσμευση δημιουργεί μια γέφυρα προς το επόμενο στάδιο, κατά το οποίο οι νέοι άνθρωποι αρχίζουν να δοκιμάζουν τους εαυτούς τους σε σχέση με τις νέες καταστάσεις όπως δοκιμάζουν νέες συμπεριφορές, ικανότητες και ακόμη, νέους τρόπους ζωής.

6. Αναζήτηση νοήματος:

Στη συνέχεια αυτής της έξαρσης της ενεργητικότητας και των πειραματισμών, ακολουθεί μια σταδιακή κίνηση προς την κατεύθυνση της αναζήτησης νοήματος και της κατανόησης του πως και γιατί τα πράγματα είναι διαφορετικά και γιατί συμβαίνει αυτό.

7. Εσωτερίκευση:

Αυτές οι νέες αντιλήψεις για το νόημα και τη σημασία εσωτερικεύονται, γίνονται ένα "κομμάτι" του εαυτού και ενσωματώνονται στο ρεπερτόριο συμπεριφοράς του νέου ενήλικου.

Καμία μεταβολή δεν γίνεται χωρίς ένταση. Οι μεταβολές βιώνονται με περισσότερη ένταση όταν είναι απρόσμενες, αθέλητες, ασυνήθιστες και μεγάλης σημασίας, αυτό συμβαίνει όταν ο ρυθμός και ο βαθμός των αλλαγών είναι υπερβολικά γρήγορος.

3.2 - Συναισθηματικές διαταραχές -

Κατά τη διάρκεια της εφηβείας, περίπου το 10 - 15% των εφήβων, δοκιμάζει σοβαρά ψυχολογικά προβλήματα. Πολλοί γονείς πρέπει να βοηθήσουν τα παιδιά τους μόνοι τους ή με την βοήθεια ειδικών. Οι ψυχιατρικές περιπτώσεις είναι κάπως περισσότερες κατά διάρκεια της εφηβείας, απ' ότι κατά τη μέση παιδική ηλικία, εντούτοις, η διαφορά δεν είναι τόσο μεγάλη και οι περισσότεροι έφηβοι δεν εμφανίζουν σημαντικές ψυχιατρικές διαταραχές.

Για την περιγραφή σοβαρών ψυχολογικών προβλημάτων, που εμφανίζονται στα παιδιά και τους έφηβους, έχουν χρησιμοποιηθεί όλες οι πιθανές ορολογίες. Υπάρχει η έκφραση "απροσάρμοστος", αλλά και άλλες ονομασίες όπως, "νευρικός", "νευρωτικός", "συναισθηματικά διαταραγμένος", "δύσκολος" κ.ά.

Αυτές οι εκφράσεις, αναφέρονται συνολικά σε μια μεγάλη και μεικτή ομάδα διαταραχών, που κυμαίνονται από την κατάθλιψη, το άγχος, τη συστολή, τη δειλία ως την α - προσαρμοστικότητα, των καταστροφικότητα, την κλοπή και επιθετικότητα. Στην ουσία, αυτά τα προβλήματα αντιπροσωπεύουν υπερβολής, ελλείψεις ή ανικανότητα συνδυασμού των αισθημάτων, στάσεων και συμπεριφορών που εμφανίζονται με τον ένα, ή τον άλλο τρόπο στους περισσότερους νέους ανθρώπους. Η επιθετικότητα, η δειλία και ένας συνδυασμός χαμηλής αυτοεκτίμησης και διάσπασης προσοχής, είναι παραδείγματα τέτοιων καταστάσεων.

Υπάρχει μια διαφορά ανάμεσα σε δύο είδη προβλημάτων: από τη μια μεριά, είναι αυτές που έχουν σχέση με συναισθηματικές διαταραχές ή εντάσεις των ίδιων των νέων (π.χ. άγχος, δειλία, κατάθλιψη, αισθήματα κατωτερότητας και ατολμίας)& από την άλλη, είναι αυτές που κυρίως περιλαμβάνουν είδη αντικοινωνικής συμπεριφοράς (επιθετικότητα, ψέμα, κλοπή και ανυπακοή), οι οποίες ενοχλούν τους άλλους και ιδιαίτερα αυτούς που βρίσκονται σε συχνή επαφή με τους νέους.

Η πρώτη κατηγορία προβλημάτων, που χαρακτηρίζεται με τον όρο "συναισθηματικές διαταραχές", παρουσιάζεται σε ένα 2,5% περίπου των παιδιών της προ - εφηβικής ηλικίας. Οι περισσότεροι νέοι, που υποφέρουν από συναισθηματικές διαταραχές, δεν έχουν προβλήματα ως ενήλικες. Κατά κάποιο τρόπο, οι δυσκολίες αυτές είναι το αντιστάθμισμα στους "πόνους της ανάπτυξης".

Στο επίπεδο των αναπτυξιακών προβλημάτων, μπορούμε να πούμε ότι κατά τη μετάβαση από την παιδική ηλικία στην ενηλικίωση, αυξάνουν οι συναισθηματικές μεταπτώσεις και τα αρνητικά συναισθήματα. Οι έφηβοι συχνά βασίζονται από χαμηλή αυτοεκτίμηση, προβληματίζονται για το μέλλον και ανησυχούν σχετικά με θέματα όπως η παρακολούθηση του σχολείου ή η συμμετοχή σε κοινωνικές εκδηλώσεις.

Στην πλειοψηφία τους όμως οι έφηβοι, παρόλο που τα αρνητικά συναισθήματα και τα αισθήματα κατωτερότητας φθάνουν στο αποκορύφωμα κατά τη διάρκεια της εφηβείας, δείχνουν γενικά να είναι σχετικά ευτυχισμένοι και σίγουροι και να μην είναι τα θύματα μιας σοβαρής κατάθλιψης ή άλλης συναισθηματικής διαταραχής.

3.3 - Κατάθλιψη και αυτοκτονία -

Καθώς οι νέες ευθύνες της ενηλικίωσης του εφήβου που πλησιάζει και οι δυσκολίες της σεξουαλικής προσαρμογής γίνονται ολοφάνερες, τα συνηθισμένα αισθήματα της δυστυχίας και της εσωτερικής αναστάτωσης εξελίσσονται για μερικούς εφήβους σε πιο σοβαρές καταθλιπτικές διαθέσεις - μια αίσθηση ανικανότητας και αδυναμίας απέναντι σε γεγονότα που είναι έξω, πάνω ή πέρα από τον έλεγχό τους. Μερικοί έφηβοι μάλιστα, επιχειρούν να αυτοκτονήσουν.

Η ηπιότερη μορφή κατάθλιψης μπορεί να φανεί ως μια έλλειψη ψυχικής ενέργειας και ευεξίας. Στις πιο σοβαρές εκδηλώσεις της, οι έφηβοι τείνουν να είναι ευέξαπτοι και κακοδιάθετοι& όταν αυτή βρίσκεται στη χειρότερη μορφή της κοιμούνται λίγο, χάνουν την όρεξή τους και είναι συνέχεια κατηφείς, απαθείς και χωρίς ζωντάνια. Οι έφηβοι που έχουν κατάθλιψη νιώθουν αβοήθητοι, θλιμμένοι και άχρηστοι, μερικές φορές το βρίσκουν αδύνατο να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις της ζωής.

Οι νέοι άνθρωποι, που κάνουν πολύ αυστηρή αυτοκριτική, που νιώθουν μεγάλη διαφορά ανάμεσα στην ιδεώδη και στην πραγματική εικόνα του εαυτού τους, τείνουν να είναι αγχώδεις, ανασφαλείς, καταθλιπτικοί και σε κάποιο βαθμό απελπισίας. Η κατάθλιψη είναι ένα συχνό συνοδευτικό φαινόμενο τάσεων αυτοκτονίας, η οποία συνδέεται συνήθως με συναισθηματικά προβλήματα και προβλήματα συμπεριφοράς, καθώς και αντίστοιχη σωματική και

κοινωνική πίεση. Ο αριθμός των αυτοκτονιών αυξάνει έντονα κατά τη διάρκεια της εφηβείας, έτσι ώστε να γίνεται η πιο συχνή ανάμεσα στις έξι πιο συνηθισμένες αιτίες θανάτου στους μεγαλύτερους εφήβους.

Η απόπειρα αυτοκτονίας είναι σε μεγάλο βαθμό ένα φαινόμενο των τελευταίων χρόνων της εφηβείας και η μεγαλύτερη συχνότητα παρατηρείται μεταξύ των 15 - 19 ετών. Αυτή η αυξητική τάση είναι πιθανότατα συνδεδεμένη, κατά κάποιο τρόπο, με την αύξηση των συζυγικών προβλημάτων και διαζυγίων, όπως και της ανεργίας και της εγκληματικότητας.

Οι έφηβοι έχουν μερικές φορές φαντασιώσεις σχετικά με το θάνατό τους, διότι θέλουν να δώσουν ένα τέλος σε όλα αυτά που τους βαραίνουν& ταυτόχρονα όμως, θέλουν να επιζήσουν και να είναι παρόντες στη δική τους κηδεία, ώστε να μπορούν να απολαύσουν τη στενοχώρια και την ενοχή των γονέων και φίλων που τα έχουν χαμένα. Αυτές οι φαντασιώσεις δείχνουν ότι μερικοί έφηβοι δεν μπορούν να εκτιμήσουν σωστά την "οριστικότητα" του θανάτου, ή τουλάχιστον όχι κατά τη διάρκεια μιας καταθλιπτικής ή υστερικής κατάστασης και επίσης όχι στο χρόνο που σχεδιάζεται η θεατρική κίνηση μιας απόπειρας αυτοκτονίας. Αν και είναι κοινότυπη άποψη, είναι φανερό ότι η αυτοκτονία είναι συχνά μια κραυγή για βοήθεια.

3.4 - Φόβοι, φοβίες και άγχος -

Ένα μικρό ποσοστό φόβου μπορεί να βοηθήσει ένα νεαρό άτομο να προετοιμαστεί για να αντιμετωπίσει καταστάσεις "δοκιμασίας" οι οποίες απαιτούν υψηλή απόδοση. Πέρα από ένα ορισμένο επίπεδο έντασης όμως, ο φόβος μπορεί να "παραλύσει" κάποιον.

Τα μεγαλύτερα παιδιά και οι έφηβοι φοβούνται συνήθως απροσδιόριστα πράγματα και κοινωνικές καταστάσεις. Παιδιά των 11 και 12 ετών παραδέχονται ότι αισθάνονται φόβο για τα "μυστήρια", το σκοτάδι, τα ξένα και άγνωστα μέρη και του ξένους και άγνωστους ανθρώπους, τους περίεργους θορύβους& "βλέπουν" επίσης, φώτα και παράξενες σκιές, ακόμη και παραμορφωμένους και ακρωτηριασμένους ανθρώπους, έχουν εφιάλτες και βλέπουν φαντάσματα τη νύχτα, τέλος φοβούνται να μείνουν μόνα τους πολύ περισσότερο απ' ότι τα πιο μικρά παιδιά. Τα μεγαλύτερα απιδιά, επίσης παραδέχονται ότι έχουν περισσότερους φόβους μην τα μαλώσουν, μήπως "τα χάσουν" ή μήπως δεν κάνουν το "σωστό". Μελέτες των φόβων της παιδικής και της πρώτης εφηβικής ηλικίας, αποδεικνύουν ότι όλα αυτά είναι τόσο κοινά, ώστε θα μπορούσε να ειπωθεί ότι είναι "φυσιολογικό" να είναι τα παιδιά γεμάτα φόβο για το ένα ή το άλλο πράγμα, σε διαφορετικά στάδια της ανάπτυξής τους.

Οι αφύσικοι φόβοι χαρακτηρίζονται από ένα σφοδρό τρόμο κατά την εμφάνιση ενός αντικειμένου ή κατάστασης που συχνά φτάνει ως τον πανικό. Το αντικείμενο της φοβίας μπορεί να είναι διαφορετικό για κάθε άτομο, αλλά μερικοί τύποι φοβιών, είναι πολύ διαδεδομένοι

όπως π.χ. έντονος φόβος για το ύψος, το νερό, για ανοιχτούς ή κλειστούς χώρους. Μια φοβία έχει τέσσερις διαστάσεις: την ψυχολογική, την ψυχοφυσιολογική, της συμπεριφοράς και την κοινωνική. Το άγχος αποτελεί την ψυχολογική διάσταση.

Οι φοβικοί έφηβοι παρουσιάζουν συνήθως δύο τύπους φόβου: τον γενικό και τον ειδικό, ο οποίος προκαλείται καθώς ο έφηβος πλησιάζει το αντικείμενο που του προκαλεί το φόβο. Τα φοβικά άτομα παρουσιάζουν μια ποικιλία από ψυχοφυσιολογικές αντιδράσεις κατά την έκθεσή τους στο αντικείμενο ή την κατάσταση του φόβου - ταχυκαρδία, αυξημένη εφίδρωση, αυξημένη ταχύτητα αναπνοής και αισθήματα δυσφορίας στο πεπτικό σύστημα. Μερικές φορές αυτά τα αισθήματα είναι τόσο έντονα που φτάνουν ως τον πανικό και το άτομο που υποφέρει, μπορεί ακόμα και να λιποθυμήσει.

Η συμπεριφορά αποφυγής αποτελεί το κέντρο στο πρόβλημα του φοβικού εφήβου. Αυτός γίνεται σχεδόν καταναγκαστικός ώστε να αποφύγει την έκθεση στο αντικείμενο ή την κατάσταση του φόβου. Το πρόβλημα στο επίπεδο συμπεριφοράς προκαλεί με την σειρά του, ένα ακόμη πρόβλημα σε κοινωνικό επίπεδο. Ο καταναγκασμός της αποφυγής προκαλεί εμπόδια στην ικανότητα να ζήσει φυσιολογικά. Ο βαθμός διαταραχής της κοινωνικής ζωής, εξαρτάται σε πολύ μεγάλο βαθμό από το αντικείμενο ή την κατάσταση που προκαλεί η φοβία.

Ο φόβος και το άγχος δεν επηρεάζουν καταστροφικά μόνο σε ψυχολογικό επίπεδο, με τη μορφή της υπερέντασης και του συνεχούς εκνευρισμού, αλλά ακόμα και σε βιολογικό επίπεδο με

τη μορφή σωματικής ασθένειας. Ο όρος "αγχοτικό σύνδρομο" χρησιμοποιείται συχνά για να περιγράψει οποιαδήποτε κατάσταση συναισθηματικής φόρτισης, όταν για παράδειγμα, η ανθρώπινη ύπαρξη πιέζεται ως τα όριά της. Τα άτομα έχουν αξιοσημείωτες διαφορές στις αντιδράσεις τους σε "δύσκολες καταστάσεις".

Είτε τα άγχη είναι άμεσα και υπερβολικά ή χρόνια, είτε είναι φαινομενικά ασήμαντες απειλές, απογοητεύσεις και συγκρούσεις, διαβρώνουν τη συναισθηματική και σωματική ευρωστία ως επί το πλείστον με τον ίδιο τρόπο. Ίσως οι σπουδαιότερες καταστάσεις στρες για το βιολογικό εαυτό, που έχουν να αντιμετωπίσουν σήμερα οι άνθρωποι, είναι ο υπερπληθυσμός και ο θόρυβος.

Οι μεταβολές στη συμπεριφορά, οι οποίες επηρεάζονται από το άγχος, συνοδεύονται επίσης από μεταβολές στο σώμα. Τα "θύματα του άγχους" πηγαίνουν συχνά στους γιατρούς τους για να θεραπευτούν από διαταραχές που δεν φαίνεται πάντα να έχουν βιολογική προέλευση. Αυτές είναι οι λεγόμενες ψυχοσωματικές διαταραχές. Η φαρμακευτική θεραπεία μπορεί για κάποιο διάστημα να ανακουφίσει από τα συμπτώματα, αλλά αυτά συνήθως επανέρχονται όταν ο ασθενής βρίσκεται ξανά αντιμέτωπος με μια αγχογόνο κατάσταση.

3.5 - Άρνηση στη σχολική φοίτηση -

Οι σχολικές φοβίες διαφωτίζουν τις ψυχοσωματικές προεκτάσεις των εφηβικών φόβων. Το νέο άτομο, που αισθάνεται απελπισία και φόβο σχετικά με κάποιο θέμα φοίτησης στο σχολείο, εμφανίζει σωματικά συμπτώματα για τα οποία δεν υπάρχει καμιά ιατρική ερμηνεία& αυτά τα συμπτώματα έχουν την τάση να παρουσιάζονται με διαφορετική μορφή κάθε φορά.

Η άρνηση για σχολική φοίτηση εμφανίζεται συνήθως σταδιακά: μια ολοένα αυξανόμενη ένταση, ένα είδος ευερεθιστότητας, νευρικότητα, ανήσυχος ύπνος, εμετοί και κοιλιακοί πόνοι προηγούνται της πλήρους εκδήλωσης του προβλήματος. Ξεκινώντας από την αρχική απροθυμία του νέου, συνοδευμένη από ποικίλες δικαιολογίες και παράπονα, το πρόβλημα κλιμακώνεται σε μια κατηγορηματική άρνηση να ξεκινήσει για το σχολείο.

Το άγχος, το οποίο λειτουργεί ως εξάρτηση σε ποικίλα ερεθίσματα, δεν μπορεί να μπει κάτω από το συνειδητό έλεγχο και εμφανίζεται παρόλες τις προσπάθειες των εφήβων. Ο φόβος για το σχολείο μπορεί να φθάσει σε τέτοια ένταση, ώστε τα παιδιά να ακινητοποιηθούν εντελώς και να μην είναι σε θέση να επηρεασθούν να πάνε σχολείο, ούτε με παρακλήσεις, ούτε με κατηγορίες, αλλά ούτε και με τιμωρίες. Ούτε ακόμα και η παρέμβαση ενός προσώπου εξουσίας, όπως ο διευθυντής του σχολείου, μπορεί να τους μεταπείσει.

Οι θεραπείες της συμπεριφοράς, αποτελούν τη βάση για την αντιμετώπιση των φοβιών. Ο έφηβος που παρουσιάζει φοβίες έρχεται σε επαφή με το φοβικό αντικείμενο κατά τη διάρκεια της θεραπείας, τόσο με τη φαντασία, όσο και μέσα από εικόνες, ή και στην πραγματικότητα. Η επαφή αυτή, η "έκθεση" όπως λέγεται, μπορεί να γίνει σταδιακά, δηλαδή να δημιουργηθεί ένα ιεραρχικό πρόγραμμα ή να γίνει όλη με μια φορά. Σχετικές ασκήσεις στο σπίτι έχουν αποδειχθεί πολύ αποτελεσματικές: σ' αυτές τα παιδιά πρέπει να διαβάσουν μια σειρά θεμάτων αντιμετώπισης δύσκολων συναισθηματικών καταστάσεων και στη συνέχεια να καταγράψουν τα επίπεδα άγχους που νιώθουν σε μια απλή κλίμακα.

Η συνεργασία με τους γονείς και το σχολείο είναι φυσικά μεγάλης σημασίας. Ο τύπος του ατομικού θεραπευτικού προγράμματος που ακολουθηθεί, θα καθοριστεί από την ακριβή διάγνωση της διαταραχής του παιδιού. Όπως συμβαίνει και σε άλλες συναισθηματικές διαταραχές της παιδικής ηλικίας, η μακροχρόνια πρόβλεψη για την εξέλιξη των παιδιών που αρνούνται το σχολείο είναι γενικά καλή. Αλλά κάποιοι "αρνητές του σχολείου" που δεν έτυχαν θεραπείας ή έτυχαν ανεπαρκούς θεραπείας, παρουσίασαν κατά τη διάρκεια της εφηβείας ή της ενήλικης ζωής άρνηση για κάθε οργανωμένη εργασία.

3.6 - Νευρική ανορεξία -

Ένα πρόβλημα, ιδιαίτερα συνδεδεμένο με τα έφηβα κορίτσια είναι η νευρική ανορεξία. Το ανορεξικό κορίτσι σκόπιμα περιορίζει το φαγητό του& πραγματικά, δεν θέλει να το φάει όλο γιατί πιστεύει ότι είναι παχύ και επιθυμεί να χάσει βάρος.

Η λέξη "ανορεξία" σημαίνει απώλεια της όρεξης. Ωστόσο η απουσία πείνας ή της όρεξης δεν είναι το σημαντικό χαρακτηριστικό της νευρικής ανορεξίας. Όμως η έφηβη συμπεριφέρεται με έναν τέτοιο τρόπο, σαν να έχει δηλαδή χάσει την όρεξή της. Η νευρική ανορεξία αφορά βασικά στο βάρος, περισσότερο από το φαγητό.

Το πραγματικό κεντρικό χαρακτηριστικό της διαταραχής είναι ένα σωματικό βάρος αφύσικα χαμηλό για την ηλικία, το ύψος και το φύλο του ατόμου. Υπάρχει ένα επιπλέον "σίγουρο" χαρακτηριστικό: η άποψη του ατόμου για το βάρος του.

Άλλο ένα πρόβλημα είναι η "νευρική βουλιμία" στην οποία το άτομο "καταβροχθίζει" φαγητό - συχνά χωρίς ευχαρίστηση, γεμάτο ενοχές, όπου ακολουθούν εκούσιος εμετός και κατάχρηση καθαρτικών. Το αδυνάτισμα είναι μια έμμονη ιδέα του σύγχρονου πολιτισμού μας.

Οι άνθρωποι βομβαρδίζονται από μια προπαγάνδα βασισμένη στη βελτίωση της υγείας και της ομορφιάς.

Το να είναι κανείς υπέρβαρος θεωρείται "στίγμα" και αυτή η κατάσταση εξισώνεται με σωματική παραμόρφωση και αδυναμία χαρακτήρα.

Τα παχιά άτομα "κατηγορούνται" για την έλλειψη αυτοελέγχου και θεωρούνται υπεύθυνα για την ηθελημένη ανικανότητά τους να επιβληθούν στον εαυτό τους. Το υπερβολικά παχύ άτομο, που ακούει από τον κοινωνικό περίγυρο ότι είναι κατώτερο, μπορεί να αρχίσει να καταδικάζει τον εαυτό του και να αναπτύσσει μια διαταραγμένη εικόνα του σωματικού εαυτού.

Το κύριο χαρακτηριστικό της διαταραχής της εικόνας του σωματικού εαυτού στην παχυσαρκία είναι ότι η παχυσαρκία γίνεται το κύριο χαρακτηριστικό της προσωπικότητας αποκλείοντας όλα τα άλλα. Δημιουργείται η εντύπωση ότι το άτομο αυτό δεν έχει κανένα ταλέντο, δεν είναι υγιές ούτε καν έξυπνο& το βάρος του σώματος γίνεται το κέντρο των ενδιαφερόντων και βλέπει όλο τον κόσμο μόνο από αυτή την οπτική γωνία.

Μια συχνά επαναλαμβανόμενη ερμηνεία για το "στιγματισμό" των υπέρβαρων ανθρώπων αποδίδεται στην "προτεσταντική ηθική". Η ηθική αυτή τονίζει τον έλεγχο των παρορμήσεων και με βάση αυτή την αξιολόγηση, η παχυσαρκία είναι κάτι ανήθικο που πρέπει να τιμωρηθεί. Αντίστοιχα, το να μην είναι κανείς υπέρβαρος και λαίμαργος, υποδηλώνει αυταπάρνηση, η οποία πρέπει να επιφέρει ανάλογες επιβραβεύσεις συμπεριλαμβανομένης και της καλής υγείας.

Οι ψυχαναλυτές δίνόυν μεγάλη έμφαση στη σχέση μεταξύ της τροφής και της ανάπτυξης της εικόνας του εαυτού και της αντίληψης των απόψεων και προσδοκιών των άλλων. Οι λειτουργίες του φαγητού και της νηστείας είναι φορτισμένες με σημασίες - οικογενειακές, προσωπικές, πολιτιστικές και θρησκευτικές.

"Κουβαλούν" ακόμη τις έννοιες του ελέγχου και της αυτοκυριαρχίας ή της στοργικής αγάπης, της ευεξίας, της κοινωνικότητας και ακόμη της σεξουαλικότητας. Η "σημασία" της διαταραχής αυτής για έναν ανορεξικό έφηβο, διαφέρει σε καίρια σημεία, όταν συγκρίνεται με κάποιον άλλο. Δεν υπάρχει ένας δρόμος που οδηγεί στη νευρική ανορεξία αλλά διαφορετικοί αιτιολογικοί συνδυασμοί.

ΜΕΡΟΣ Δ'

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΠΡΟΚΑΛΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ: ΑΝΤΙΚΟΙΝΩΝΙΚΗ & ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ

4.1 - Άρνηση και Πρόκληση: έγκλημα και βία -

Υπάρχουν παιδιά και έφηβοι που διακρίνονται για τη βασική αδυναμία ή απροθυμία τους να μείνουν πιστοί στους κανόνες και κώδικες συμπεριφοράς, έτσι όπως αυτοί διατυπώνονται από τα διάφορα επίπεδα κοινωνίας, ξεκινώντας από την οικογένεια μέσα από το σχολείο έως την ευρύτερη κοινωνία γενικότερα.

Τα προβλήματα συμπεριφοράς καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα: από την σοβαρά αντικοινωνική συμπεριφορά, μέχρι τη συμπεριφορά που ηπιότερα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ενοχλητική.

Καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν, προβλήματα όπως η επίμονη άρνηση της αυθεντίας και η άρνηση ή ακόμα και η ανικανότητα να δείξουν αυτοσυγκράτηση, γίνονται περισσότερο σοβαρά όσον αφορά τις επιπτώσεις τους και ξεπερνούν τα όρια της ζωής του παιδιού στο σπίτι και στο σχολείο. Λόγω των επιπτώσεων αυτών των προβλημάτων συμπεριφοράς, το παιδί διακινδυνεύει όχι μόνο να

χαρακτηριστεί ως άτομο με "διαταραγμένη συμπεριφορά", αλλά τελικά να γίνει και ανήλικος παραβάτης του νόμου, ιδιαίτερα στην περίπτωση που έχοντας παραβεί το νόμο, συλληφθεί, δικαστεί και βρεθεί ένοχος.

Υπάρχουν πολλές και διάφορες κατηγορίες βανδαλισμού. Η πιο έντονη μορφή εσκεμμένου βανδαλισμού, είναι αυτή που εκφράζεται από τους νεαρούς εφήβους που αισθάνονται ότι είναι "περιθωριοποιημένοι" και ξεσπούν εναντίον της κοινωνίας από μνησικακία και απογοήτευση. Μεγάλο μέρος της συμπεριφοράς τους υποκινείται από την ανάγκη, την επιθυμία που νιώθουν να καθιερωθούν και να γίνου αποδεκτοί από τους συνομηλίκους τους. Ο περιθωριοποιημένος έφηβος νιώθει κατώτερος σε σύγκριση με τους υπόλοιπους. Ένα τέτοιο άτομο, είναι σε θέση να διαπράξει κάθε είδους αδικήματα και ιδιαίτερα ληστείες και κλοπές.

Οι πιέσεις που νιώθει το νεαρό άτομο από τον κύκλο των συνομηλίκων του παίζουν καθοριστικό ρόλο στις πράξεις βανδαλισμού που διαπράττονται από παιδιά ηλικίας 13 - 16 ετών. Τέτοιες πράξεις βανδαλισμού αφήνουν πίσω τους σπασμένα παγκάκια, παράθυρα κ.ά.

4.2 - Αίτια αντικοινωνικής συμπεριφοράς -

Κάτι που σίγουρα θα πρέπει να διδαχθούν και να συνειδητοποιήσουν οι έφηβοι, είναι το γεγονός ότι σε καμιά περίπτωση δεν μπορούμε να αποδεσμευτούμε από τους κοινωνικούς και ηθικούς κανόνες, όσο και αν μας δυσκολεύουν.

Παρά τη γενική τάση της κοινωνικοποίησης να επιτύχει κάποιο βαθμό ομοιομορφίας στη συμπεριφορά των διαφόρων μελών της κοινωνίας, υπάρχουν και άτομα με μια ιδιαίτερη ιδιοσυγκρασία, μια συμπεριφορά "αντιρρησία", καθώς και άλλα που δεν δέχονται τις αρχές της κοινωνικοποίησης ή έχουν ιδιομορφίες στο χαρακτήρα. Η ολοκληρωτική αποτυχία της κοινωνικοποίησης είναι δυνατό να δημιουργήσει πολίτες, ελάχιστα προσαρμοσμένους στην κοινωνία. Αυτοί οι νέοι που δεν έχουν επαρκώς κοινωνικοποιηθεί, που ονομάζονται συχνά "απροσάρμοστοι" και μερικές φορές δρουν χωρίς ίχνος συνείδησης.

Στην εφηβική ηλικία ο άνθρωπος αποκτά αυτή τη διανοητική ικανότητα, που είναι η προϋπόθεση για τη δημιουργία της ανώτερης ηθικότητας. Αλλά και αυτή η ικανότητα από μόνη της δεν θεωρείται αρκετή για να αποκτήσει ο έφηβος ένα κώδικα ηθικών αρχών. Η πραγματική ικανότητα ηθικών αποφάσεων γίνεται εφικτή όταν ο νέος έχει ήδη διαμορφώσει προσωπική ταυτότητας, η διαμόρφωση της οποίας προϋποθέτει την παραδοχή ορισμένων βασικών ηθικών αρχών.

Κάθε οργανωμένη κοινωνία - είτε είναι πρωτόγονη είτε περίπλοκη και εξελιγμένη - έχει τα πρότυπά της και αντιμετωπίζει της παρεκκλίσεις από τα πρότυπα αυτά με διαφορετικούς τρόπους. Σε μια κοινότητα αποτελούμενη από πολλά άτομα, η απουσία ενός σταθερού πλαισίου κανόνων ή μια λανθασμένη μέθοδος εισαγωγής στο κοινωνικό σύστημα, θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε αναρχία.

Νεαροί παραβάτες του νόμου δυσκολεύονται να πιάσουν φιλία με "φυσιολογικούς" έφηβους. Υπάρχει μια σχέση ανάμεσα στον χαρακτηρισμό κάποιου νέου ως ατόμου με παρεκκλίνουσα συμπεριφορά και στην πιθανότητα απόρριψης και μη αποδοχής του από τους συνομηλίκους του. Οι νέοι με αποκλίνουσα συμπεριφορά δεν παρουσιάζουν προβλήματα μόνο στις δεξιότητες που απαιτούνται για τα μαθήματα του σχολείου. Οι κοινωνικές τους δεξιότητες είναι επίσης σε πολλές περιπτώσεις ελάχιστα ανεπτυγμένες.

Τα παιδιά με επίμονα προβλήματα παραπτωματικής συμπεριφοράς, προέρχονται πιο συχνά από οικογένειες που χαρακτηρίζονται από δυσαρμονία στις σχέσεις των μελών τους, καβγάδες, από την απουσία στοργικών σχέσεων και από τις αναποτελεσματικές και ασυνεπείς μεθόδους διαπαιδαγώγησης. Το πρόβλημα της εγκληματικότητας γενικά, σχετίζεται και με κοινωνικοπολιτικούς παράγοντες. Η ανεργία και η φτώχεια, η ποιότητα της εκπαίδευσης και της κατοικίας καθώς και το αίσθημα του να έχεις ένα στήριγμα στην κοινωνία, όλα αυτά παίζουν το δικό τους ρόλο στη δημιουργία ενός περιβάλλοντος που ενθαρρύνει τη στροφή προς την παραβατική συμπεριφορά ή αντίθετα την αποθαρρύνει.

Οι γονείς των μη-επιθετικών εφήβων, σπάνια ενθαρρύνουν τους γιους να χρησιμοποιούν σωματική βία για την αντιμετώπιση κάποιας πρόκλησης. Η επιθετική συμπεριφορά τιμωρείται, με την επιβολή κάποιας ποινής. Από την άλλη μεριά, οι γονείς των επιθετικών εφήβων, δεν ανέχονται δείγματα επιθετική συμπεριφοράς μέσα στο σπίτι, αλλά συμφωνούν, ενθαρρύνουν και ενισχύουν διάφορες προκλητικές και επιθετικές ενέργειες που στρέφονται εναντίον προσώπων που δεν ανήκουν στην οικογένεια.

Είναι φανερό ότι η σωματική βία είναι η λιγότερο αποτελεσματική μορφή πειθαρχίας ή διαπαιδαγώγησης όταν αυτή έχει ως σκοπό της τη διαμόρφωση της παιδικής συμπεριφοράς. Η σωματική βία μπορεί παροδικά να καταστείλει τη συγκεκριμένη ανεπιθύμητη συμπεριφορά, αλλά μακροπρόθεσμα τα αποτελέσματα δεν είναι και τόσο εντυπωσιακά. Οι γονείς που αποδοκιμάζουν και δεν χρησιμοποιούν βία αλλά βάζουν σε εφαρμογή άλλα μέσα διαπαιδαγώγησης, σπάνια έχουν επιθετικά παιδιά.

Μια στοργική και ανεκτική οικογενειακή ατμόσφαιρα, μέσα στην οποία οι έφηβοι γνωρίζουν ότι η επιθετικότητα είναι μια ακατάλληλη τακτική προκειμένου να πετύχουν αυτό που θέλουν και μέσα στην οποία μπορούν να μάθουν να διακρίνουν τα όρια από τα οποία δεν επιτρέπεται να ξεφύγουν, είναι το καλύτερο, μακράς διαρκείας, αντίδοτο απέναντι στην επιθετική συμπεριφορά.

ΜΕΡΟΣ Ε'

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Η ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΕΦΗΒΕΙΑ

5.1 - Η φύση της ανδρικής και γυναικείας σεξουαλικότητας στην εφηβεία -

Το σεξ συνήθως ταξινομείται στο χώρο των ενστίκτων& μπαίνει στην ίδια κατηγορία με την πείνα και τη δίψα. Σύμφωνα με τη θεώρηση αυτή του σεξ ως βιολογικής ανάγκης, όπως η δίψα, έτσι και η στέρηση της σεξουαλικής ικανοποίησης θα οδηγήσει σε μια "εκρηκτική" αύξηση αυτής της ανάγκης.

Οι στάσεις και οι ανάγκες γύρω από το σεξ, παίρνουν διάφορες μορφές και οι σχετικές μορφές συμπεριφοράς διαμορφώνονται κατά κύριο λόγο στα τελευταία χρόνια της εφηβείας. Βέβαια, οι συμπεριφορές θα πάρουν την οριστική τους μορφή και κατά συνέπεια, θα τροποποιηθούν σε πιο ώριμη ηλικία. Είναι πολύ πιθανό ότι τα "προβλήματα" που αντιμετωπίζουν οι έφηβοι, οφείλονται συνήθως στην περιέργεια και την άγνοιά τους γύρω από τα θέματα αυτά.

Την εποχή έναρξης της ήβης, η ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη έχει ολοκληρωθεί σε αρκετά μεγάλο βαθμό και έχει αποκτηθεί οριστικά η ταυτότητα του φύλου. Στη διάρκεια της ήβης συμβαίνουν στο άτομο τεράστιες βιοσωματικές αλλαγές, από τις οποίες σίγουρα πολύ σημαντική είναι η ωρίμανση των γεννητικών (σεξουαλικών) αδένων. Ακόμα μεγαλύτερη σημασία όμως, έχει το γεγονός ότι στην ηλικία αυτή λαμβάνει χώρα η ωρίμανση πολλών, ταυτόχρονα, και κρίσιμων συναισθηματικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών του ατόμου τα οποία είχαν ήδη αρχίσει να αναπτύσσονται από την παιδική ηλικία. Η ήβη είναι το σημείο εκείνο της ζωής, όπου αρχίζει η σεξουαλική ωριμότητα, η οποία εκδηλώνεται στα κορίτσια με την πρώτη έμμηνη ρήση και στα αγόρια με μια σειρά από χαρακτηριστικά "σημάδια" από τα οποία τα πιο αξιόπιστα είναι μάλλον η παρουσία σπερματοζωαρίων στα ούρα.

Για την πλειονότητα των αγοριών, η ραγδαία αύξηση της σεξουαλικής ορμής που συνοδεύει την εφηβεία κυριαρχεί στη συμπεριφορά τους και είναι βιολογικά εξειδικευμένης. Τα κορίτσια, για ένα μικρό διάστημα στην αρχή, είναι δυνατό να αρνηθούν ή να μετασχηματίσουν τη σεξουαλικότητά τους σε άλλες μορφές συμπεριφοράς ή να τη διοχετεύσουν σε άλλα κανάλια. Έτσι η σεξουαλικότητα των κοριτσιών μπορεί να πάρει μια ιδεαλιστική ή ρομαντική διάσταση ή ακόμα και να απογυμνωθεί (για λίγο) από το βιοσωματικό και ερωτικό περιεχόμενό της. Οι στάσεις των κοριτσιών απέναντι στη σεξουαλική δραστηριότητα επηρεάζονται αναμφισβήτητα από το γεγονός ότι η κοινωνικά επιβάλλει περισσότερους περιορισμούς και διατυπώνει αυστηρότερες κρίσεις για τα σεξουαλικά ήθη των γυναικών από ότι των ανδρών.

5.2 - Ομοφυλοφιλικές σχέσεις -

Η σταθερά εκφρασμένη ομοφυλοφιλία ή λεσβιακή ερωτική προτίμηση ως σεξουαλική προτίμηση για άτομα του ίδιου φύλου είναι πολύ πιθανό να διαπιστωθεί από το ίδιο το άτομο που έχει τέτοιες προτιμήσεις κατά τη διάρκεια της εφηβείας.

Μερικοί συνειδητοποιούν ότι είναι πράγματι ομοφυλόφιλοι στην αρχή της εφηβείας, ορισμένοι άλλοι στα τελευταία χρόνια της. Τέτοιου είδους ερωτικές "συναλλαγές" με άτομα του ίδιου φύλου είναι κάτι μάλλον συνηθισμένο στο προ-εφηβικό και στο πρώτο εφηβικό στάδιο της ανάπτυξης.

Η ομοφυλοφιλία είναι μάλλον ένα παγκόσμιο φαινόμενο, το οποίο γίνεται ανεκτό άλλοτε σε μεγαλύτερο και άλλοτε σε μικρότερο βαθμό από τις κοινωνίες στις διάφορες ιστορικές περιόδους ή στα διάφορα μέρη του κόσμου. Μερικές κοινωνίες χρησιμοποίησαν ταμπού, άγραφους νόμους ή / και τη νομοθεσία για να παρεμποδίσουν τις ομοφυλοφιλικές σχέσεις.

Το να είναι κανείς ομοφυλόφιλος ή ετεροφυλόφιλος δεν υποδηλώνει πάντοτε ότι ανήκει σαφώς σε μια από τις δύο κατηγορίες σεξουαλικής συμπεριφοράς. Η ομοφυλοφιλία και η ετεροφυλοφιλία αντιπροσωπεύουν τα δύο αντίθετα άκρα ενός φάσματος σεξουαλικής συμπεριφοράς, κατά μήκος του οποίου τοποθετείται η σεξουαλική συμπεριφορά του καθένα μας. Μερικοί άνθρωποι δεν είναι σε θέση να αυτο-χαρακτηρισθούν ξεκάθαρα ετεροφυλόφιλοι ή

ομοφυλόφιλοι είναι πιθανό να απολαμβάνουν σεξουαλικές σχέσεις τόσο με άνδρες όσο και με γυναίκες.

Ο ομοφυλόφιλος άνδρας θεωρείται συνήθως "θηλυπρεπείς". Στην πραγματικότητα οι ομοφυλόφιλοι άνδρες, μπορεί να είναι από πολύ αρρενωποί μέχρι θηλυπρεπείς ή οτιδήποτε άλλο ανάμεσα σ' αυτά τα δύο ακραία και ανακριβή στερεότυπα. Η ομοφυλόφιλη γυναίκα θεωρείται συνήθως "αρσενικοθήλυκο". Οι ομοφυλόφιλες γυναίκες, μπορεί να εκδηλώνουν οποιαδήποτε παραλλαγή συμπεριφοράς μεταξύ "αρσενικών" και "θηλυκών" μορφών συμπεριφοράς, ακριβώς όπως κάνουν και οι ετερόφυλες.

Οι ομοφυλόφιλοι έφηβοι και των δύο φύλων δεν επιλέγουν να είναι ομοφυλόφιλοι. Ίσως επιλέγουν να μην είναι καταπιέζοντας η κρύβοντας τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό& μάλιστα, μερικοί φτάνουν στο σημείο να κάνουν έναν ετερόφυλο γάμο& τα αποτελέσματα όμως της απόκρυψης και των απελπισμένων προσπαθειών για απαλλαγή από τις τάσεις αυτές είναι συνήθως απογοητευτικά. Δεν είναι εύκολο, αλλά σίγουρα είναι καλύτερα, να αποδεχτεί κανείς τον εαυτό του όπως είναι.

ΜΕΡΟΣ ΣΤ'

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ:

Εργασία και ανεργία

6.1 - Η επιλογή του επαγγέλματος -

Η άσκηση ενός επαγγέλματος είναι σημαντική για την ανάπτυξη του ατόμου κατά το τελευταίο στάδιο της εφηβείας. Η πρακτική άσκηση μιας εργασίας θεωρείται ότι σημαίνει το τέλος της εφηβείας. Η επιλογή του σωστού επαγγέλματος είναι επίσης ένα γεγονός ζωτικής σημασίας κι αυτό όχι μόνο επειδή οι περισσότεροι άνθρωποι περνούν το ένα τρίτο (1/3) περίπου στη ζωή τους στο χώρο εργασίας τους. Το επάγγελμα που επιλέγει κάποιος (αν και δεν υπάρχει πάντα πραγματική δυνατότητα επιλογής) και το κοινωνικό οικονομικό επίπεδο που θα έδει κάποιος ως ενήλικας, εξαρτώνται κυρίως από την εκπαίδευση και την επιτυχή παρακολούθηση του σχολείου.

Το επάγγελμα είναι ίσως ο πιο σημαντικός παράγοντας στην ανάπτυξη της ταυτότητας του νέου και ο πιο άμεσα συνδεδεμένος με την κρίση ταυτότητας του νέου ανθρώπου. Η επιλογή επαγγέλματος είναι μια από τις πιο δύσκολες αποφάσεις που πρέπει να πάρει ένας

νέος άνθρωπος. Η πλειοψηφία των εφήβων κάνουν την αρχική τους επιλογή όταν βρίσκονται ακόμα στο σχολείο. Οι πληροφορίες και η καθοδήγηση, που παρέχον καθηγητές και άλλοι παίζουν ένα σημαντικό ρόλο στη λήψη των αποφάσεων.

Μια γνωστή θεωρία ισχυρίζεται ότι η επαγγελματική επιλογή πραγματοποιείται σε τρεις ψυχολογικές φάσεις.

1. Η περίοδος της φαντασίας συμπίπτει με τις πρώτες σχολικές εμπειρίες του παιδιού στο Δημοτικό και προϋποθέτει επιλογές σε φανταστικό επίπεδο (π.χ., γιατρός, νοσοκόμα κ.ά.) που είναι περισσότερο συναισθηματικές παρά πρακτικές. Αυτές οι αντιλήψεις γύρω από το μελλοντικό επάγγελμα υπάρχον μόνο στον κόσμο του παιχνιδιού και της ονειροπόλησης του παιδιού.

2. Η περίοδος της δοκιμής (ηλικία 11-17), όπου το αγόρι ή το κορίτσι βαθμιαία κινείται στην πραγματικότητα και τα ενδιαφέροντά του / της παίζουν ένα σημαντικό ρόλο. Ο νέος αρχίζει να εξετάζει την εκπαίδευσή του, τις ικανότητές του, τις προσωπικές του αξίες και τους στόχους και προσπαθεί να τα ταιριάξει με τα ενδιαφέροντά του.

3. Η περίοδος της εκλογίκευσης, βρίσκει τον έφηβο να αξιολογεί με κριτική διάθεση τις επιθυμίες, τα κίνητρά του και τις απαιτήσεις του επαγγέλματος που θέλει να εξασκήσει. Τότε με βάση τους στόχους του, ο έφηβος προχωρεί συγκεκριμένα καθορίζοντας τον εκπαιδευτικό του σχεδιασμό.

Η Τρίτη φάση κάνει την επιλογή να μοιάζει με μια λογική και συνειδητή διαδικασία. Στην πραγματικότητα όμως, είναι περισσότερο αποτέλεσμα τυχαίων γεγονότων.

Οι έφηβοι βρίσκουν σπάνια θέσεις εργασίας όπου μπορούν να αποκτήσουν καλή επαγγελματική εμπειρία. Πολλές από τις διαθέσιμες εργασίες είναι δουλειές ρουτίνας και δε βοηθούν το νέο εργαζόμενο. Εκπαιδευτικοί έχουν πει πόσο αρνητικά επηρεάζει αυτή η απαισιοδοξία το ηθικό, τη δημιουργία κινήτρων και την πειθαρχία μέσα σε μια τάξη.

Πολλές έρευνες πάνω στην προτίμηση και επιλογή των επαγγελμάτων έχον βασιστεί στην υπόθεση ότι τα επαγγέλματα, που οι άνθρωποι επιλέγουν και τους αρέσουν, ποικίλλουν ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, για παράδειγμα τα ενδιαφέροντα και τις ικανότητές τους. Υπάρχει εξάλλου, μια ουσιαστική σχέση ανάμεσα στο ενδιαφέρον για την εργασία και την ποιότητα της απόδοσης. Τέτοια ενδιαφέροντα υφίστανται σχετικές αλλαγές ως το τέλος της εφηβείας. Τέλος, για συγκεκριμένα είδη επαγγελμάτων, πολύ σημαντικό ρόλο παίζουν οι ειδικές ικανότητες του ατόμου.

6.2 - Ανεργία -

Υπάρχει κίνδυνος σήμερα να αυξηθεί ο αριθμός των νέων που αισθάνονται ότι έχουν αποκοπεί από την κοινωνία και ότι γίνονται διακρίσεις σε βάρος τους. Είναι αρκετά πιθανό τα συναισθήματα των νέων για ασφάλεια και ευημερία να συνδέονται το λιγότερο, τόσο με την πιθανότητα ελέγχου της ίδιας τους της μοίρας όσο και με το επίπεδο του εισοδήματός τους.

Η συνεχώς αυξανόμενη ανεργία οδηγεί στη φτώχεια ένα μεγάλο τμήμα του πληθυσμού& αυτό είναι πια σχεδόν παγκόσμιο φαινόμενο. Τόσο η ανεργία όσο και οι κακοπληρωμένες εργασίες οδηγούν συστηματικά στη μείωση της ηθικής αντίστασης. Στους χαμηλόμισθους επίσης (και σ' αυτή την ομάδα ανήκουν πολλοί νέοι) οποιαδήποτε αύξηση το μισθό συνεπάγεται τη διακοπή της παροχής των προνομίων της κοινωνικής πρόνοιας. Κατ' αυτό τον τρόπο, οι χαμηλόμισθοι δεν έχουν τη δυνατότητα να αυξήσουν το κύριο εισόδημά τους: όσο περισσότερα κερδίζουν τόσα περισσότερα χάνουν.

Υπάρχουν πιθανοί κίνδυνοι για εκείνους τους εφήβους, οι οποίοι έχουν μπροστά τους μια φαινομενικά ανοργάνωτη ημέρα και το μόνο στο οποίο ελπίζουν είναι μια συνέχεια παρόμοιων βαρετών ημερών, χωρίς επιτυχίες, πρόοδο ή ελπίδα. Το πρόβλημα αυξάνεται σε μεγάλο βαθμό από την αδυναμία του ανέργου να ενεργοποιηθεί εξαιτίας της έλλειψης χρημάτων.

Η έξαρση και ιδιαίτερα η αδρεναλίνη που παράγεται κατά τις παράνομες δραστηριότητες, αποτελεί ένα "θαυμάσιο αντίδοτο" στην κατάθλιψη και τη βαρεμάρα. Τα ναρκωτικά από την άλλη πλευρά παρέχουν μια προσωρινή απόδραση ή ένα είδος "αναλγησίας" για μερικούς από αυτούς.

Μια άλλη αντίδραση οδηγεί σε ένα περισσότερο ενδοπροσωπικό πρόβλημα, την ανάπτυξη ενός ψυχολογικού συνδρόμου που λέγεται "μαθημένη αδυναμία αντίδρασης", μιας έλλειψης συναισθημάτων χαράς και θάρρους που οδηγούν στην παραίτηση από πρωτοβουλίες και είναι συνδεδεμένα με μια απαισιόδοξη στάση ζωής. Η αντίληψη των εφήβων, πως με τις πράξεις τους μπορούν τουλάχιστον να ασκήσουν κάποιο έλεγχο σ' αυτά που συμβαίνουν είναι ο μόνο, που σε κανονικές συνθήκες ενισχύει τα αισθήματα αυτοεκτίμησης των νέων και εμπιστοσύνης στις ικανότητές τους και αποτελεί "αντίδοτο" σε σκέψεις, όπως "όλα είναι θέμα πεπρωμένου" ή "είμαι ανήμπορος να επιφέρω κάποια αλλαγή" - είναι επίσης, το μόνο αντίδοτο ενάντια στην κατάθλιψη.

Ο κίνδυνος, εμφανίζεται όταν οι έφηβοι παραμείνουν για πολύ καιρό άνεργοι και ίσως φτάσουν στο σημείο να πιστεύουν ότι τα γεγονότα της ζωής τους συμβαίνουν ανεξάρτητα από τις δικές τους πράξεις, και κατά συνέπεια, ανεξάρτητα από τον προσωπικό τους έλεγχο.

Η ανάγκη να αναγνωριστεί η ανεργία ως ένας πιθανός εχθρός βασίζεται σε πραγματικές αποδείξεις για τις κακές συνέπειες. Ο άνεργοι νέοι επιδεικνύουν ένα μεγαλύτερο αριθμό ψυχο-παθολογικών συμπτωμάτων (άγχος, κατάθλιψη, χαμηλή αυτοεκτίμηση, σωματικά προβλήματα, αντικοινωνική συμπεριφορά,

κατάχρηση αλκοόλ και ναρκωτικών) σε σχέση με αυτούς που εργάζόνται ή παρακολουθούν κρατικά εκπαιδευτικά προγράμματα. Οι άνεργοι είναι περισσότερο πιθανό να χρειαστούν βοήθεια από ψυχολόγους σε σχέση με τους εργαζόμενους.

ΜΕΡΟΣ Ζ'

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Προβλήματα στο σχολείο

7.1 - Σχολική εμπειρία και αποτυχία -

Η υποχρεωτική φοίτηση δημιουργεί μια σειρά σοβαρών προβλημάτων σχετικά με τους στόχους της ζωής γι' αυτούς που δεν μπορούν να ανταποκριθούν στις σχολικές απαιτήσεις. Για τους καλούς μαθητές το σχολείο είναι ένα είδος γέφυρας μεταξύ του κόσμου του παιδιού και αυτού των ενηλίκων. Για τα παιδιά με δυσκολίες μάθησης που δεν μπορούν ή δε θέλουν να μάθουν γράμματα, το σχολείο είναι το τόπος όπου πιθανά ξεκινά η πάλη εναντίον της κοινωνίας.

Για πολλά παιδιά που τα πήγαν άσχημα στο σχολείο, η μεγάλη ανακούφιση έρχεται όταν μπαίνουν στον κόσμο των ενηλίκων και υποχρεώνονται να κερδίσουν τη ζωή τους και ίσως ακόμα να συντηρήσουν μια οικογένεια. Τότε νιώθουν νέες χαρές και ενισχύσεις για τις προσπάθειές τους και δοκιμάζουν μεγάλη έκπληξη όταν ανακαλύπτουν ότι πράγματι είναι σε θέση να δουλέψουν σκληρά.

Συνεχώς αυξάνεται ο αριθμός των μαθητών, οι οποίοι μπορεί να τα πάνε καλά στο σχολείο αλλά παρόλα αυτά δεν έχουν ελπίδες για το μέλλον τους λόγω έλλειψης ευκαιριών στην αγορά εργασίας. Το σχολείο δεν τους προετοιμάζει για μεγάλες περιόδους "αναγκαστικής ανάπαυσης" και για την πτώση του ηθικού εξαιτίας της ανεργίας. Το να ασχολούνται σε συμβολικές, τεχνητά δημιουργημένες εργασίες, είναι μικρή παρηγοριά για τους νέους ανθρώπου που είναι γεμάτοι δραστηριότητα.

Η πίεση για επιτυχία που απαιτεί χειροπιαστά "αποτελέσματα", στην ανταγωνιστική κοινωνία μας είναι τεράστια& το τίμημα της αποτυχίας είναι βαρύ, Η αποτυχία σε ένα κόσμο προσανατολισμένο στην επιτυχία έχει σημαντικές συνέπειες για τους εφήβους όχι μόνο στο σχολείο αλλά και σ' άλλες πλευρές της ζωής τους. Υπάρχει μεγάλη σχέση ανάμεσα στις συναισθηματικές διαταραχές και την άρνηση για σχολική επίδοση& αυτό αποτελεί ένα συνεχές πρόβλημα τόσο για τους δασκάλους όσο και για τους μαθητές.

Συναισθηματικά διαταραγμένοι έφηβοι έχουν την τάση να αποσπούν την προσοχή των δασκάλων και να τους ενοχλούν, ενώ παράλληλα διακόπτουν και θυμώνουν τους άλλους, πιο ευσυνείδητους συμμαθητές τους.

Πίσω από το προσωπείο ενός μαθητή γεμάτου αντιρρήσεις κρύβεται συχνά ένα συναίσθημα αποτυχίας. Ο φαύλος κύκλος της "αυτο-εκπληρούμενης προφητείας" έχει ήδη μπει σε κίνηση. Όταν λέμε πολύ συχνά στους έφηβους ότι είναι κουτοί και τους κριτικάρουμε σ' ότι κάνουν, έστω κι αν αυτό είναι ανάλογο με τις δυνατότητές τους,

τελικά θ' αποθαρρυνθούν εντελώς, ίσως και να παρατήσουν τις προσπάθειες. Η αυτοπεποίθησή τους θα καταστραφεί και μετά για άλλη μια φορά μπορεί να κρυφτούν πίσω από τη μάσκα του κουτού και του τεμπέλη, ο οποίος δεν ενδιαφέρεται για τίποτα.

Νέα άτομα που τα πάνε καλά στο σχολείο συνήθως έχουν και καλή υγεία, η νοημοσύνη τους είναι μέση ή άνω του μέσου όρου και έχουν καλά ανεπτυγμένες κοινωνικές δεξιότητες. Συνήθως έχουν καλή γνώμη για τον εαυτό τους και αντιλαμβάνονται σωστά την ποιότητα των σχέσεών τους με τους άλλους καθώς και τις αντιδράσεις των άλλων. Αγόρια και κορίτσια, τα οποία παρουσιάζουν πρώιμη ωρίμανση, υπερτερούν σε ορισμένες ικανότητες και σε αυτοπεποίθηση.

Μερικά νέα άτομα έχουν ένα σωστό δυναμικό ικανοτήτων με τη βοήθεια του οποίου μπορούν να κατακτήσουν μια θέση στην κοινωνία μας που είναι προσανατολισμένη στην επιτυχία. Λόγω όμως διαφόρων αιτιών δεν το πετυχαίνουν. Οι επιδόσεις στο σχολείο αυτών των νέων ατόμων βρίσκονται σαφώς πολύ κάτω από το επίπεδο βασικών ικανοτήτων που μπορούν να προβλεφθούν βάσει των τεστ νοημοσύνης και των σχολικών ικανοτήτων.

Γενικά υπάρχει μια συνάφεια μεταξύ του δείκτη νοημοσύνης και των σχολικών επιδόσεων. Το πνευματικό δυναμικό μπορεί να εκφραστεί με διάφορες μορφές. Η νοημοσύνη αποτελεί ένα θεωρητικό κατασκεύασμα το οποίο βοηθά τους ψυχολόγους να ενοποιήσουν πνευματικές ενέργειες πάνω στις οποίες βασίζεται η σκόπιμη καθημερινή συμπεριφορά μας. Η νοημοσύνη είναι ένα σύνολο

διαφόρων ικανοτήτων (π.χ. λεκτική νοημοσύνη, ικανότητα προσανατολισμού στο χώρο).

Η νοημοσύνη χωρίζεται σε δύο τύπους: ο πρώτος ονομάζεται "ρευστή νοημοσύνη", που περιλαμβάνει τη μη-ειδική αφηρημένη σκέψη που χρειάζεται σε καινούριες καταστάσεις όπου η επιτυχής προσαρμογή δεν μπορεί να βασιστεί στα ήδη υπάρχοντα διανοητικά σχήματα. Αυτή η ικανότητα φθάνει στην ολοκλήρωσή της κατά την περίοδο της εφηβείας. Η μείωσή της αρχίζει να παρατηρείται μετά την ηλικία των 25 χρόνων.

Ο δεύτερος τύπος, η "αποκρυσταλλωμένη" ή "λεκτική και σχολική νοημοσύνη" αναφέρεται στην ικανότητα του ατόμου να αφομοιώνει και να μαθαίνει από νέες εμπειρίες. Αυτή η ικανότητα μπορεί να συνεχίσει να αναπτύσσεται σ' όλη τη διάρκεια της ενήλικης ζωής. Άλλα χαρακτηριστικά όπως τα κίνητρα, η αντοχή και ο πλούτος γνώσεων είναι επίσης σημαντικοί παράγοντες.

Οι περισσότεροι μαθητές με χαμηλές επιδόσεις δε βιώνουν τη σχολική μάθηση ως κάτι θετικό και ακόμα και όταν προσπαθούν, το κάνουν με λιγοστή ενεργητικότητα. Η προσοχή τους διασπάται εύκολα, αφήνουν τα μαθήματά τους στη μέση και έχουν χαμηλές προσδοκίες σχετικά με τις επιδόσεις τους. Οι μαθητές αυτοί δε βρίσκουν ικανοποίηση στο σχολείο και αναπτύσσουν αρνητική στάση απέναντι στους δασκάλους.

Οι προτρεπτικοί γονείς με σταθερές αρχές είναι πιθανότερο να διευκολύνουν την ανάπτυξη ικανοτήτων και αυτοπεποίθησης στα μικρά παιδιά υποστηρίζοντας την υπεύθυνη, αποφασιστική και

ανεξάρτητη συμπεριφορά τους. Το νέο άτομο θα παραμείνει και στην ενήλικη ζωή ισχυρά κινητοποιημένο για επιδόσεις, αν επιπλέον, έχει τη θερμή συμπαράσταση και των δύο γονέων οι οποίοι, αν και φιλόδοξοι για το παιδί τους, δεν είναι πολύ καταπιεστικοί και έχουν επίσης μια πηγή ατομικών διαφορών στην επίδοση.

Περιβαλλοντικοί παράγοντες μπορεί επίσης να αυξήσουν, να εμποδίσουν ή να δυσχεράνουν την επίδοση. Καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν, αυξάνονται και οι διαφορές στην επίδοση εξαιτίας κοινωνικών διαφορών. Η κοινωνική τάξη φαίνεται πως έχει σημαντική σχέση με την ηλικία κατά την οποία τα παιδιά φεύγουν από το σχολείο σύμφωνα με μια έρευνα του οργανισμού "Youth-in-Transition".

7.2 - Το "σκασιαρχείο"

Το σκασιαρχείο αποτελεί τρόπο ζωής για ένα συνεχώς αυξανόμενο αριθμό μαθητών. Σκασιαρχείο σημαίνει παράνομη απουσία από το σχολείο. Δεν πρέπει να συγχέεται με την άρνηση φοίτησης στο σχολείο, το οποίο είναι ένα ψυχολογικό πρόβλημα που οφείλεται σε άγχη προερχόμενα από οικογενειακά προβλήματα, ειδικότερα σε περίοδο οικογενειακών πιέσεων και ασθενειών ή σε φόβο για το ίδιο το σχολείο λόγω εκφοβισμού, φόβο για ορισμένους δάσκαλους ή μαθήματα. Το σκασιαρχείο είναι ένα εντελώς διαφορετικό φαινόμενο. Μερικά παιδιά παριστάνουν ότι πηγαίνουν στο σχολείο αλλά μετά "ξεφεύγουν" και περνούν αλλού τις ώρες τους, Τα αγόρια το σκάνε συχνότερα από τα κορίτσια. Το σκασιαρχείο είναι ένα πρόβλημα η συχνότητα του οποίου αυξάνεται σταθερά καθώς αυξάνεται η ηλικία των παιδιών και είναι περισσότερο συχνό στην ηλικία των 13. Ο βαθμός παρακολούθησης των μαθημάτων του σχολείου, αποτελεί πρόβλεψη για την προσαρμογή του παιδιού στην ενήλικη ζωή. Αν η σκόπιμη απουσία από το σχολείο συνεχίζεται, μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα να μείνει πίσω στα μαθήματα με παραπέρα επιδράσεις στη συναισθηματική, κοινωνική και επαγγελματική προσαρμογή, στη μετέπειτα σχολική ζωή και στην ενήλικη ζωή.

Η αντιπάθεια του σκασιάρχη για το σχολείο οφείλεται συνήθως σ' ένα ιστορικό αποτυχίας, σχολικής και κοινωνικής. Τα παιδιά αυτά συχνά έχουν αλλάξει αρκετά σχολεία. Οι μαθητές που είναι αδύνατοι στα μαθήματα και καθώς συνεχώς κακοχαρακτηρίζονται από τους δασκάλους τους θεωρούμενοι ως "χαζοί", δεν βρίσκουν στο σχολείο

τίποτα θετικό. Εάν μείνουν στην ίδια τάξη μια χρονιά, μπορεί να θεωρήσουν το σχολείο βαρετό και να αισθανθούν μοναξιά και στεναχώρια. Κάνουν μάθημα με μικρότερα παιδιά και επαναλαμβάνουν τα μαθήματα που έκαναν την προηγούμενη χρονιά χωρίς ενθουσιασμό και ιδίως, χωρίς να τα καταλαβαίνουν. Επειδή οι μαθητές που μένουν στη ίδια τάξη, είναι πιο μεγάλοι στην ηλικία από τους συμμαθητές τους, συνήθως δεν γίνονται κοινωνικά αποδεκτοί από την τάξη, με αποτέλεσμα να δημιουργούν λίγες φιλίες και επομένως να μεγαλώνει το αίσθημα απόρριψης του σχολείου.

Το σκασιαρχείο είναι ανασταλτικό στοιχείο για την επιτυχία του εφήβου στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, όπως και ο χαμηλός δείκτης νοημοσύνης (IQ). Πάντως κατά μέσο όρο, οι σκασιάρχες υπολείπονται από την πλειοψηφία των συμμαθητών τους ως προς τη διανοητική ικανότητα και τα σχολικά επιτεύγματα. Υπάρχουν όμως και εδώ εξαιρέσεις.

Όταν η συμπεριφορά αυτή (σκασιαρχείο) επιμείνει, εμφανίζονται συχνά δευτερεύοντα προβλήματα, όπως ενούρηση, ψευδολογία, μικροκλοπές και επιθετικότητα.

Συχνά η κατάσταση στο σπίτι είναι ανυπόφορη για το σκασιάρχη, ιδιαίτερα όταν υπάρχουν διαφωνίες ανάμεσα στους γονείς οι οποίοι προκαλούν καβγάδες και ένταση. Πολλοί σκασιάρχες έχουν απορριφθεί από την οικογένειά τους και έτσι στερούνται στοργής ή μιας στενής προσωπικής σχέσης με τον ένα ή τον άλλο γονέα& ακόμη μπορεί να έχουν μείνει τη νύχτα έξω από το σπίτι τους ή να το έχουν σκάσει από το σπίτι τους. Αυτά τα παιδιά συνήθως

αισθάνονται μοναξιά και δυστυχία, δεν έχουν αντοχή για τίποτα και η επικοινωνία μαζί τους είναι προβληματική. Οι σκασιάρχες μπορεί να έμαθαν στη ζωή τους ότι η καλύτερη στρατηγική για να αποφύγουν την ένταση στην οικογένειά τους, είναι να το "σκάνε". Έτσι λοιπόν, φεύγουν από το σχολείο με τον ίδιο τρόπο που φεύγουν από το σπίτι (όπου εκεί νιώθουν παραμελημένοι).

Είναι πιθανό να διασκεδάζουν μονάχοι τους όταν περιπλανώνται& ή μπορεί να βρίσκουν παρόμοιους συντρόφους, οι οποίοι επιθυμούν τη συγκίνηση και μια φυγή από την κατάθλιψη και την αποθάρρυνση που νιώθουν.

Βέβαια υπάρχουν πολλά νέα άτομα που το σκάνε από το σχολείο - άλλα σποραδικά, άλλα συχνά - τα οποία δεν εντάσσονται σε καμία από αυτές τις κατηγορίες της οικογενειακής ζωής και προσωπικότητας. Μερικοί το σκάνε γιατί έχουν υιοθετήσει την αδιάφορη στάση των γονέων τους απέναντι στην εκπαίδευση και την εξουσία και οι γονείς μπορεί έμμεσα να τους καλύπτουν. Άλλα παιδιά μπορεί να το "σκάνε" από το σχολείο μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις, όταν έχουν για παράδειγμα ένα διαγώνισμα ή όταν υπάρχει μια απειλή τιμωρίας.

Η σταθερή γονεϊκή στάση, η κατανόηση των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν τα παιδιά στο σχολείο και η ενθάρρυνσή τους, είναι αρκετό για να κρατήσουν τα περισσότερα παιδιά - εκτός από ένα μικρό ποσοστό σοβαρά διαταραγμένων παιδιών - στο σχολείο.

7.3 - Η πειθαρχία και ο "οργανωμένος έλεγχος" της τάξης.

Τόσο η πειθαρχία όσο και η διαπαιδαγώγηση είναι πολύ σημαντικά θέματα και έχουν πολλά κοινά& όμως πρέπει να προχωρούμε πάντοτε πέρα από τον απλό έλεγχο. Αφού δεν μπορούμε να υποθέσουμε ότι τα ήσυχα και τακτικά παιδιά, εργάζονται με τον πιο παραγωγικό και κατάλληλο τρόπο, η πειθαρχία δεν θα έπρεπε να εξασφαλίζεται μόνο από τον "εξωτερικό έλεγχο" και από αυστηρά μέτρα, αλλά επίσης από τον "εσωτερικό έλεγχο", ο οποίος προέρχεται από το ενδιαφέρον και τον ενθουσιασμό του μαθητή.

Το "στιλ διαπαιδαγώγησης" του εκπαιδευτικού επιδρά σημαντικά στο αν ο μαθητής εκδηλώνει επιθυμητή συμπεριφορά ή όχι. Έχει αποδεχθεί ότι μια "ανθρώπινη" προσέγγιση στον έλεγχο της τάξης, η οποία καλείται "επιδέξιος χειρισμός της ομάδας" ενισχύει το ενδιαφέρον, τα κίνητρα για μάθηση και την επίδοση του μαθητή. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να υιοθετούνται από τους εκπαιδευτικούς στρατηγικές που μεταδίδουν αποφασιστικότητα και σοβαρότητα, παρέχοντας τρόπους βοήθειας στους μαθητές και υποχρεώνοντάς τους να είναι υπεύθυνοι για την έγκαιρη ολοκλήρωση της εργασίας τους. Το μέγεθος της τιμωρίας που επιβάλλεται δεν επηρεάζει και πολύ την εμφάνιση της "καλής συμπεριφοράς". Πράγματι, πολλές παραβάσεις τέτοιου είδους συνδέονται με αυξημένη διαταρακτική συμπεριφορά των μαθητών μέσα στην τάξη. Ενέργειες που μειώνουν το μαθητή, όπως σωματική τιμωρία, σαρκασμοί ή γελοιοποίηση του μαθητή, είναι σίγουρο ότι δεν θα οδηγήσουν στο

επιθυμητό αποτέλεσμα αντίθετα, συνήθως αυξάνουν την κακή συμπεριφορά και προκαλούν αποξένωση από το θεσμό του σχολείου.

Εάν οι δάσκαλοι δώσουν προσοχή σε ένα μαθητή που προσπαθεί και εργάζεται σωστά, θα ενισχύσουν τη συμπεριφορά αυτή και έτσι, αυτή είναι πιθανό να επαναληφθεί. Αυτή η αρχή είναι ο βασικός πυρήνας της "διευθέτησης και οργάνωσης των ερεθισμάτων και των συνεπειών τους". Περιέχει ένα κύριο χαρακτηριστικό των συμπεριφοριστικών μεθόδων σχετικά με τη διαχείριση της τάξης: είναι η συστηματική χρήση της παροχής προσοχής τους μόνο, όταν πρέπει. Ο σκοπός είναι ν' αυξηθούν οι επιθυμητές συμπεριφορές που έχουν υψηλή συνάφεια με τη μάθηση και να μειωθούν οι διαταρακτικές συμπεριφορές, οι οποίες αποτελούν "μαρτύριο" για όλους.

Οι πιο απλοί, φυσικοί και ισχυροί ταυτόχρονα ενισχυτές που υπάρχουν είναι έπαινοι και λόγια ενθάρρυνσης, χαμόγελα, αμεσότητα, επιδοκιμασία από τους εκπαιδευτικούς - με άλλα λόγια το δόσιμο προσοχής τους. Η έλκυση της προσοχής του εκπαιδευτικού, ακόμα και μέσα από την κριτική και τις φωνές, μπορεί να ενισχύσει τη διαταρακτική συμπεριφορά σε μερικούς μαθητές και να προκαλέσει την πιο συχνή εμφάνισή της. Είναι λιγότερο πιθανό να έχουμε αυτό το ανεπιθύμητο αποτέλεσμα αν η κριτική του δασκάλου πάρει τη μορφή μιας ήπιας μομφής. Μια σιωπηλή ή ακόμη και ψιθυριστή προειδοποίηση του δασκάλου δεν θα ωθήσει τον μαθητή να θελήσει να γίνει επίκεντρο της προσοχής. Οι ψυχολόγοι έχουν εφαρμόσει αρχές της συντελεστικής εξαρτημένης μάθησης για να αντικαταστήσουν την απρόσεκτη και διαταρακτική

συμπεριφορά με κοινωνικά και σχολικά αποδεκτές συμπεριφορές. Αυτές οι συμπεριφορές είναι ασυμβίβαστες με ανεπιθύμητες συμπεριφορές, όπως χάζεμα, κουβέντες κ.ά.

Σε αντίθεση με τις υλικές αμοιβές, ο λεκτικός έπαινος ενισχύει το ενδιαφέρον για την ίδια τη συμπεριφορά, διότι τα παιδιά παίρνουν άμεσα πληροφορίες για το τι κατάφεραν. Το λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται για τον έπαινο είναι καθοριστικής σημασίας όπως η φράση "θαυμάσια". Οι ενισχύσεις, εφόσον είναι ειλικρινείς, δικαιολογημένες και ανάλογες της ποιότητας της συγκεκριμένης συμπεριφοράς ή επίδοσης, είναι πιθανότερο να αυξήσουν την περιέργεια των μαθητών και την επιθυμία τους ν' ανταποκριθούν σε μια πρόκληση καθώς και να λάβουν ικανοποίηση από την προσπάθειά τους.

Η σωματική τιμωρία συνήθως επιτείνει τις τεταμένες καταστάσεις και έχει αποδειχθεί ότι προκαλεί στον τιμωρούμενο κοινωνική επιθετικότητα. Είναι πολύ εύκολο να την εφαρμόσει κανείς, ενώ οι συνέπειές της είναι δύσκολο να δικαιολογηθούν. Ένας ακόμη παράγοντας, είναι ι υψηλές προσδοκίες των παιδιών- οι οποίες συνήθως ακολουθούνται από υψηλή επίδοση και αποδεκτή συμπεριφορά. Αντίθετα, οι χαμηλές προσδοκίες συνήθως επιβεβαιώνονται από χαμηλή επίδοση. Αυτή είναι η γνωστή "αυτοεκπληρούμενη προφητεία".

ΜΕΡΟΣ Η'

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ - ΠΑΡΑΜΕΛΗΣΗ ΕΦΗΒΟΥ

8.1 - Σεξουαλική Κακοποίηση Παιδιών και Εφήβων -

Με αφορμή τη Διεθνή Διάσκεψη που έγινε το καλοκαίρι στη Στοκχόλμη (27-31/8/96), αλλά και πολλά συνέδρια προηγούμενων ετών, γιατί το θέμα ούτε καινούργιο είναι ούτε άγνωστο, η αναφορά μας σ' αυτό συγκεκριμένα θεωρείται επιβεβλημένη. Είναι σαφώς σημείο αναφοράς των καιρών και άμεσα συνδεδεμένο με την βία στην οικογένεια και την κοινωνία.

Η σεξουαλική κακοποίηση αποτελεί την καταστροφή, το τέλος της παιδικότητας και της αθωότητας του απιδιού. Συστηματικές έρευνες στη Βόρεια Αμερική και την Ευρώπη έχουν υπογραμμίσει τη σοβαρότητα του φαινομένου που πάντοτε υπήρχε αλλά που αλλάζει μορφή με την τεχνολογική εξέλιξη. Οι ψυχοπαθολογικές επιπτώσεις δεν φαίνονται αμέσως και ιδιαίτερα σε παιδιά που μόλις αρχίζουν να μιλούν. Εμφανίζονται αργότερα με τη μορφή διαταραγμένης συμπεριφοράς, υπερκινητικότητας, αϋπνίας, διαταραχών στη διατροφή και ακόμη με προβλήματα στο σχολείο, φυγές από το σπίτι, σωματικούς πόνους, απόπειρες αυτοκτονίας, καταφυγή στα

ναρκωτικά και στην πορνεία. Μια έρευνα για την πορνεία των ανηλίκων στο San Francisco απέδειξε ότι 455 των διακοσίων αυτών παιδιών είχαν υπάρξει θύματα αιμομικτικών σχέσεων. Οι μακροπρόθεσμες επιπτώσεις περιλαμβάνουν σεξουαλικά προβλήματα, ανικανότητα τεκνοποιίας, λειτουργικές διαταραχές. Σχετικά με ψυχιατρικά προβλήματα έρευνες απέδειξαν ότι όσο σοβαρότερα είναι τα ψυχιατρικά συμπτώματα τόσο πιθανότερο είναι ο ασθενής να έχει κακοποιηθεί σεξουαλικά ως παιδί (L. Dalignd, λέκτορας ψυχιατρικής και νομικής ιατρικής, Παν/μιο Lyon, Forum 1989).

Σήμερα το παιδικό sex έχει γίνει μια παγκόσμια επιχείρηση. Στο συνέδριο της Στοκχόλμης υπήρχε ακόμη και panel από "παιδιά του δρόμου" που είχαν τα ίδια υποστεί σεξουαλική εκμετάλλευση. Παρά την κάποια ευαισθητοποίηση, η σεξουαλική εμπορευματοποίηση-εκμετάλλευση παιδιών συνεχίζει να εξαπλώνεται παγκόσμια και πέραν της Νοτιοανατολικής Ασίας. Οργανωμένα τουριστικά ταξίδια οργανώνονται, και το Internet αποκτά με ιλιγγιώδη ταχύτητα οπαδούς που διευκολύνουν ενήλικες να εκμεταλλεύονται παιδιά. Η όποια νομική διάσταση συναντά παγκόσμια δυσκολίες στην εφαρμογή της, αφενός γιατί η ίδια δεν τολμά να "θίξει" τα κακώς κείμενα που στηρίζονται σε πολύ επιεικείς νόμους διεθνώς και αφετέρου επειδή "θίγονται" μεγάλα διεθνή οικονομικά ή/και πολιτικά! Συμφέροντα. Ας μην ξεχνούμε ότι και η σεξουαλική βία αποτελούσε γνωστό αλλά "μακριά από μας" θέμα taboo, σχεδόν απαγορευμένο για πάρα πολλά χρόνια, κάτι ανάλογο με το εμπόριο των ναρκωτικών. Ο διεθνής και ημερήσιος τύπος, ύστερα από πολλά χρόνια σιωπής και ύστερ από τις φοβερές αποκαλύψεις στο Βέλγιο μόλις το καλοκαίρι του 1996 (περίπτωση Ντιτρού), έφθασε στο άλλο

άκρο, την υπερβολική και χωρίς όρια αναφορά στο θέμα που είναι διεθνές, ενώ τα παιδιά - θύματά του αυξάνονται αλματωδώς. Η νοτιανατολική Ασία, η Αφρική, η Κεντρική και Νότια Αμερική ακολουθούνται πιστά από την Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική. Να σημειωθεί ότι σήμερα σε πολλές χώρες η αντίδραση στη "σεξουαλική" παρενόχληση με δράστες μαθητές 5 και 7 ετών και αντικείμενο ένα φιλί στο μάγουλο συμμαθήτριας ή ένα παιδικό χάδι, να οδηγεί σε αποβολή από το σχολείο των "δραστών" και φωτογραφίες τους - διαπόμπευση μη πηχυαίους τίτλους στον τύπο.

ΑΝΗΛΙΚΑ ΘΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΘΥΤΩΝ ΤΟΥΣ ΑΝΑ ΗΛΙΚΙΑ, ΦΥΛΟ, ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΙΔΟΣ ΠΑΡΑΒΑΣΗΣ ΤΟ 1995

ΕΙΔΟΣ ΠΑΡΑΒΑΣΗΣ	ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ	ΘΥΜΑΤΑ ΑΝΑ ΗΛΙΚΙΑΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ											
		0-6				7-12				13-18			
		ΕΛΛΗΝΕΣ		ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ		ΕΛΛΗΝΕΣ		ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ		ΕΛΛΗΝΕΣ		ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	
		Αρρεν	Θήλυ	Αρρεν	Θήλυ	Αρρεν	Θήλυ	Αρρεν	Θήλυ	Αρρεν	Θήλυ	Αρρεν	Θήλυ
Αρπαγή	69	15	9	3	1	15	19	–	–	8	4	–	2
Ακούσια απαγωγή	15	–	–	–	–	–	–	–	–	–	15	–	–
Εκούσια απαγωγή	47	–	1	–	–	–	5	–	–	–	40	–	–
Αποπλάνηση, αιμομιξία, παρά φύση ασέλγεια	33	1	3	–	–	2	7	–	2	8	10	–	–
Βιασμός	29	–	–	–	–	–	1	–	2	–	19	–	2
Εμπορία ανηλίκων	7	–	1	3	3	–	–	–	–	–	–	–	–
Προσβολή γενετήσιας αξιοπρέπειας	31	–	–	–	–	2	15	–	–	4	20	–	–
Κατάχρηση σε ασέλγεια	2	–	–	–	–	–	–	1	1	–	–	–	–
Απόπειρα βιασμού	3	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	2	–
Ασέλγεια από συγγενή	2	–	–	–	–	–	–	–	–	–	2	–	–
ΣΥΝΟΛΟ	238	16	14	6	4	19	47	1	4	21	113	4	–

ΕΙΔΟΣ ΠΑΡΑΒΑΣΗΣ	ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ	ΘΥΤΕΣ ΑΝΑ ΗΛΙΚΙΑΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ											
		7-17				18-40				> 40			
		ΕΛΛΗΝΕΣ		ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ		ΕΛΛΗΝΕΣ		ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ		ΕΛΛΗΝΕΣ		ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	
		Αρρεν	Θήλυ	Αρρεν	Θήλυ	Αρρεν	Θήλυ	Αρρεν	Θήλυ	Αρρεν	Θήλυ	Αρρεν	Θήλυ
Αρπαγή	69	3	1	–	–	42	15	6	4	15	5	–	–
Εκούσια απαγωγή	47	3	1	–	2	45	1	–	–	6	–	–	–
Αποπλάνηση, αιμομιξία, παρά φύση ασέλγεια	33	4	–	1	–	13	1	–	–	21	10	–	–
Βιασμός	29	12	–	2	–	22	–	–	–	9	–	–	–
Προσβολή γενετήσιας αξιοπρέπειας	31	5	–	–	–	7	–	3	11	1	1	–	–
Κατάχρηση σε ασέλγεια	2	–	–	–	–	1	–	–	–	1	–	–	–
Απόπειρα βιασμού	3	–	–	–	–	3	–	–	–	–	–	–	–
Ασέλγεια από συγγενή	2	–	–	–	–	–	–	–	–	2	–	–	–
ΣΥΝΟΛΟ	216	17	2	3	2	130	17	9	15	55	6	–	–

ΜΕΡΟΣ Θ'

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

Πως μπορούμε να βοηθήσουμε τους εφήβους

9.1 - Η Ελληνική Οικογένεια -

Τα τελευταία πενήντα χρόνια με διαρκώς αυξανόμενο ρυθμό, η Ελληνική οικογένεια βρίσκεται σε μια πρωτόγνωρη κοινωνική κινητικότητα. Κυριαρχεί έμφαση στην ατομικότητα με χαρακτηριστικό γνώρισμα ότι η κοινωνία η ίδια ευνοεί το άτομο και το οδηγεί σε ουσιαστική απομόνωση. Γίνονται "όνειρα" και σχέδια συνήθως όμως δεν εφαρμόζεται κανένα συγκεκριμένο πρόγραμμα, κάτι που δημιουργεί σύγχυση και απογοήτευση. Η Ελληνική οικογένεια παραπαίει σε μια μεταβατική κοινωνία. Χάνει την ταυτότητά της. Ανατολή και Δύση την επηρεάζουν και της παίρνουν το ρυθμό που γνώριζε και χειριζόταν άνετα.

Η Ελλάδα είναι ένας ιστορικός χώρος όπου έχουν παιχθεί πολλά παιγνίδια που δυστυχώς δεν έχει κερδίσει τις περισσότερες φορές. Σαν όλες τις μικρές χώρες αλλά και λόγω της γεωγραφικής της θέσης επηρεάζεται όχι μόνο από τα μεγάλα ρεύματα των τεχνολογικά ανεπτυγμένων χωρών αλλά και τον τουρισμό, τη μετανάστευση, την καταναλωτική λαίλαπα αλλά και την ιδιοσυγκρασία του Έλληνα.

Η οικογένεια αποτελεί τον πυρήνα, το πρωταρχικό και φυσικό κύτταρο της κοινωνίας. Είναι μια θεσμοποιημένη βιοκοινωνική ομάδα. Ένας θεσμός που υπάρχει σε όλα τα είδη κοινωνιών. Περιλαμβάνει πρόσωπα που ζουν μαζί, δρουν συλλογικά και ακολουθούν συγκεκριμένα πρότυπα και κανόνες δράσης. Σημαίνει ακόμη ότι οι θεσμοί ποικίλλουν από εποχή σε εποχή και γεωγραφικό χώρο ανάλογα με τους σκοπούς που εξυπηρετούν.

Η Ελληνική οικογένεια της αρχαϊκής περιόδου όπως μαρτυρούν τα ελληνικά έπη, ήταν αυστηρά πατριαρχική. Αρχή και τέλος της ο άντρας-πατέρας και ο άντρας-γιος. Ο πατριάρχης πατέρας απόμακρος και αυστηρός πολλές φορές άπιστος και άδικος στη γυναίκα και την κόρη, διαφέντευε το σπιτικό απολυταρχικά.

Στην κλασσική περίοδο, η Ελληνική οικογένεια παίρνει χαρακτήρα θρησκευτικό και τα μέλη της συνδέονται με την κοινή λατρεία και τις αμοιβαίες υποχρεώσεις. Οι αρχαίοι Έλληνες ήταν περήφανοι για την οικογένειά τους και τη δομή τους, γιατί τη θεωρούσαν ως τη μεγαλύτερη απόδειξη ηθικής υπεροχής. Ξεχώριζε ο κύριος σκοπός που ήταν η δημιουργία απογόνων και η διατήρηση αν όχι η επαύξηση της οικογενειακής περιουσίας.

Με τη διάδοση του χριστιανισμού και την ανύψωση της αξίας του ατόμου, η οικογένεια με το γάμο μεταβλήθηκε σε δισυπόστατο αστικό και ηθικο-θρησκευτικό θεσμό ενώ διαμορφώθηκε ανάλογα η εσωτερική της δομή και οι αμοιβαίες υποχρεώσεις και δικαιώματα των μελών. Με την πάροδο των χρόνων, τη συμμετοχή της γυναίκας στη μόρφωση και στην οικονομική ζωή, δεν θεωρείται πλέον

κατώτερο και μέσο ηδονής, αλλά σύντροφος του άνδρα και παράγοντας ευτυχίας στην οικογένεια.

Έτσι σταδιακά και ως σήμερα η Ελληνική οικογένεια χάνει όλο και περισσότερο τον έντονο πατριαρχικό της χαρακτήρα αλλά ακόμη, και αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό, από εκτεταμένη με την αστικοποίηση που ακολουθεί τους παγκόσμιους πολέμους, γίνεται πυρηνική. Ο ρόλος που καλούνται να παίξουν οι σύζυγοι είναι ουσιαστικός με κοινωνικές προεκτάσεις, είτε αναφέρεται στη δομή της οικογένειας, στις σχέσεις των συζύγων, στις σχέσεις των γονέων με τα παιδιά τους είτε στις σχέσεις της οικογένειας με την κοινότητα.

Στα πλαίσια της βιολογικής και πολιτιστικής φύσης της οικογένειας διακρίνονται και στην Ελληνική κοινά χαρακτηριστικά όπως:
α) γαμήλιος δεσμός μεταξύ δύο μελών αντιθέτου φύλου,
β) ρόλοι, δηλ. αναγνωρισμένη σχέση που συγκεκριμενοποιεί έννοιες όπως ευθύνες, υποχρεώσεις, προνόμια,
γ) ένα ορισμένο πλαίσιο για επιτέλεση κοινωνικών λειτουργιών όπως φυσική μέριμνα των μελών, ελεγχόμενη σεξουαλική δραστηριότητα, πολιτισμικές, οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές και θρησκευτικές λειτουργίες.

Σήμερα ο μάγος εξελικτικά έχει φθάσει σε μεγάλο ποσοστό στο σημείο να σημαίνει το ιδιαίτερο είδος της συντροφικότητας, όπου οι ρόλοι των συζύγων και η σχέση τους αποτελεί έκφραση των προσωπικών κινήτρων και της προσωπικότητά τους μάλλον παρά απαίτηση κανόνων περιβάλλοντος. Θεωρείται δηλαδή ο γάμος σήμερα μέσο προσωπικής ολοκλήρωσης και ικανοποίησης σε σχέση με τις έννοιες αγάπη και συμμετοχή. Χωρίς να αμφισβητείται

το γεγονός ότι αλλάζει σταδιακά η δομή και η μορφή της πατριαρχικής οικογένειας, (μερική εξίσωση των δύο φύλων, διαφοροποίηση των ρόλων στην οικογένεια και την κοινωνία γενικότερα). Απέχει πολύ από τον να μη θεωρείται η γυναίκα "αδύνατο φύλο", "βασίλισσα του σπιτιού". Η Ελληνική οικογένεια είναι ακόμη πατριαρχική, πατροτοπική και λιγότερο τα τελευταία χρόνια πατρωνυμική (βλ. οικογενειακό δίκαιο).

Η μεγάλη αλλαγή που έγινε στη δομή και τη λειτουργία της οικογένειας ξεκίνησε με τη βιομηχανική επανάσταση και εξελίχθηκε ραγδαία από τότε χάρη στους παγκόσμιους και τοπικούς πολέμους και την άγρια μετανάστευση γιατί ανάμεσα σε άλλους λόγους,

α) έβγαλε τη γυναίκα από το σπίτι γιατί η ζήτηση εργατικών χεριών ήταν επιτακτική,

β) οδήγησε την οικογένεια από το χωριό στην πόλη (ασφυξία πόλης και απογύμνωση υπαίθρου),

γ) έσπρωξε την Ελλάδα απότομα στο στρόβιλο που προαναφέρθηκε, χωρίς τη δικής βαθμιαία προσαρμογή και ρυθμό,

δ) αναστάτωσε την Ελληνική οικογένεια, το σημαντικό αυτό κάστρο που εξασφάλιζε ασφάλεια και "ρίζες"

Οι κοινωνικές αυτές εξελίξεις διαμόρφωσαν τρεις χαρακτηριστικές μορφές της Ελληνικής οικογένειας:

την παραδοσιακή (εκτεταμένη) που περιλαμβάνει τρεις γενιές ή/και περισσότερα μέλη από κάθε γενιά ή τέλος και άλλες οικογένειες στην ίδια κατοικία και σχεδόν έχει χαθεί. Σκοπός αυτού του τύπου οικογένειας είναι η διατήρηση της οικογενειακής ενότητας και η επιβίωση.

Την **πυρηνική**, συζυγική που αποτελείται από το ζευγάρι και τα ανήλικα παιδιά του. Στην αστική αυτή οικογένεια ο γάμος δημιουργεί μια ανεξάρτητη καινούργια ενότητα με κορυφαίο της σημείο την απόκτηση παιδιού. Η παιδοκεντρική αυτή θεώρηση εξυπηρετεί την ανάγκη ενότητας και σταθερότητας σε μια δύσκολη και αβέβαια εποχή.

Τη **σημερινή** οικογένεια των τελευταίων χρόνων με τη νέα μορφή που υπογραμμίζει τη συντροφικότητα των συζύγων, τη λειτουργική τους σχέση που βασίζεται στο διάλογο, στην επικοινωνία, στην αλληλεξάρτηση, χωρίς να παραμελείται η παιδοκεντρικότητα που όμως εμπεριέχει αμφιθυμικές πτυχές και άγχη.

Η Αγροτική Ελληνική Οικογένεια παρότι σχεδόν δεν υπάρχει στο χωριό για αυτό έχει μετακομίσει στην πόλη, συνεχίζει και εκεί αναγκαστικά την παράδοση που της είναι γνωστή και της δίνει ασφάλεια. Κρατά τα ήθη και τα έθιμά της, τις παρέες των συγχωριανών της, του συγγενικούς δεσμούς της μέσα στο χώρο της πόλης που δεν ξέρει, της είναι άγνωστος και τον φοβάται. Έτσι οι μεγάλες και μικρότερες πόλεις της Ελλάδας έχουν πολλαπλασιάσει κατά πολύ τον πληθυσμό τους την τελευταία πεντηκονταετία. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 50% των κατοίκων της Αθήνας σήμερα έχει μετακινηθεί από την επαρχία τα τελευταία 35-40 χρόνια με αποτέλεσμα η πόλη και οι κάτοικοί της να ασφυκτιούν από κάθε άποψη. Μια απόδειξη της σκληρής αυτής πραγματικότητας είναι και η μαζική έξοδος από τις μεγάλες πόλεις κάθε Σαββατοκύριακο και γιορτή όλο το χρόνο, των κατοίκων της Αθήνας που πηγαίνουν στο χωριό τους όχι μόνο για αλλαγή και ξεκούραση σωματική, αλλά και γιατί το δέσιμο με τις ρίζες τους είναι πολύ δυνατό και χρειάζονται

αυτή τη "μετάγγιση" δύναμης και σιγουριάς. Οι δυσκολίες στην προσαρμογή στην πόλη φαίνονται καθαρά όταν τα παιδιά αρχίζουν να πηγαίνουν στο σχολείο. Νέοι τρόποι ζωής, άγνωστες συνήθειες και μέθοδοι που συχνά προκαλούν ματαιώσεις και ανασφάλεια, διαταράζουν την οικογένεια που ως τότε μπορούσε να κρατάει την ισορροπία της και να επιβιώνει χωρίς μεγάλες διακυμάνσεις ζωής. Έτσι δυσκολίες στις σχέσεις ανάμεσα στους γονείς και τα παιδιά, γίνονται τείχη που χωρίζουν και πεδία συγκρούσεων.

Η Αγροτική Οικογένεια, όπου υπάρχει είναι και σήμερα παραδοσιακή. Ο πατέρας είναι ο αρχηγός. Αποφασίζει για τα οικονομικά της οικογένειας, ελέγχει σύζυγο και παιδιά, είναι ο "κουβαλητής" - εργαζόμενος, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η σύζυγος μαζί με το σπίτι και τα παιδιά δεν βοηθά και στα κτήματα. Συχνά η παντρεμένη γυναίκα αποκαλείται με το μικρό όνομα του συζύγου της π.χ. Γεώργαινα, Γιαννού, γιατί ο άνδρας εκπροσωπεί την οικογένεια. Το αγόρι και το κορίτσι δεν έχουν ακόμη και σήμερα την ίδια μεταχείριση στο σπίτι, στις εξόδους, στο γάμο. Ο γιος, ιδιαίτερα αν λείψει ο πατέρας ή είναι ανήμπορος, εκτελεί χρέη αρχηγού της οικογένειας. Παρατηρείται βέβαια τα τελευταία χρόνια σημαντική αλλαγή στο θέμα της εκπαίδευσης και των κοριτσιών. Τα κορίτσια ενθαρρύνονται να σπουδάσουν και οι αγρότες γονείς στην πλειοψηφία τους, θεωρούν ότι η μόρφωση είναι προσόν για την κόρη τους και το μελλοντικό της γάμο που "μετράει" ως προίκα και που έχει ευεργετικό αντίκτυπο σε ολόκληρη την οικογένεια. Συνήθως αν το νέο ζευγάρι δεν μετακινηθεί στην πόλη, μένει στο σπίτι των γονέων του άνδρα (πατροτοπική οικογένεια), και η σύζυγος με την καθοδήγηση της πεθεράς φροντίζει ολόκληρη την οικογένεια.

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Η Αστική Ελληνική Οικογένεια.

Όπως προαναφέρθηκε, στις αστικές περιοχές συνυπάρχουν και συχνά συγκρούονται όλες οι μορφές της Ελληνικής οικογένειας, εφόσον η μετακίνηση από το χωριό στην πόλη συνεχίζεται με αποτέλεσμα να ερημώνεται η ύπαιθρος και να ασφυκτιούν κυρίως τα μεγάλα αστικά κέντρα. Οι συνθήκες του απότομου μετασχηματισμού οδηγούν στην αμφισβήτηση των παραδοσιακών αρχών και αξιών με αποτέλεσμα το σοβαρό κενό στις σχέσεις γονιών και παιδιών, κάτι που γίνεται εμφανέστερο όσο μεγαλώνουν και ανεξαρτητοποιούνται τα παιδιά, (που δεν θέλουν να διαφέρουν από τους ομηλίκους τους), και ο κοινωνικός τους κύκλος διευρύνεται. Η προσαρμογή των γονιών στη ζωή της πόλης είναι επώδυνη, αγχώδης και ματαιωτική κυρίως για τη γυναίκα που, μένοντας στο σπίτι ενώ ο σύζυγος εργάζεται αλλά και απολαμβάνει "τα καλά της πόλης", πιέζεται ανάμεσα στο παλιό που γνωρίζει, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι της άρεσε, και το καινούριο που τη φοβίζει γιατί δεν το ξέρει αλλά που συγχρόνως την προκαλεί. Η αμφιθυμία μεταξύ του να κρατήσει "την κληρονομιά" της (συνήθειες, έθιμα), ή /και να μοιάσει με τους "πρωτευουσιάνους", που γι' αυτήν σημαίνει κοινωνική άνοδο, είναι παρούσα και βασανιστική.

9.2 - Η λεγόμενη θεραπεία της οικογένειας -

Η θεραπεία οικογένειας δεν είναι τόσο μια σχολή ή ένα σύστημα θεραπείας, όσο ένας βασικός επαναπροσδιορισμός της ίδιας της θεραπευτικής εργασίας. Διάγνωση και παρέμβαση δεν γίνεται μόνο στον έφηβο. Οι θεραπευτές οικογένειας προσπαθούν να ερευνήσουν το πρόβλημα περισσότερο "οριζόντια" (από ότι ιστορικά), καθώς αντιμετωπίζουν τον πελάτη (εδώ τον έφηβο) ως ένα μέρος ενός σύνθετου δικτύου διαπροσωπικών και οικογενειακών σχέσεων, κάθε στοιχείο του οποίου έχει ίσως ένα μερίδιο στη δημιουργία της τωρινής δυσάρεστης κατάστασης και περιέχει κάποια διαφωτιστική πληροφορία για το που βρίσκεται πραγματικά το πρόβλημα. Τέτοιου είδους στοιχεία της δυναμικής της οικογένειας είναι: μη-ικανοποιητικές σχέσεις κυριαρχίας, ασάφεια ρόλων και ορίων για τα μέλη της οικογένειας, ελλιπής επικοινωνία και αναποτελεσματικές διαδικασίες λήψεις αποφάσεων.

Οι οικογενειακοί θεραπευτές θεωρούν το συνολικό δίκτυο των αλληλεπιδράσεων μέσα στην οικογένεια πιο σημαντικό από το απλό άθροισμα των μερών του. Γι' αυτό το λόγο θεωρούν υπερβολικά απλουστευτική την πίστη των γονέων ότι το πρόβλημα είναι πρόβλημα καθαρά του γιου ή της κόρης τους και έτσι την απορρίπτουν.

Η οικογένεια δεν είναι κάτι το στατικό& αλλάζει διαρκώς. Και καθώς τα παιδιά γίνονται έφηβοι, εισάγουν καινούρια στοιχεία στο σύστημα της οικογένειας. Η ομάδα των συνομηλίκων έχει τώρα μεγαλύτερη

επιρροή. Ο έφηβος μαθαίνει ότι οι οικογένειες των φίλων του λειτουργούν με διαφορετικά πρότυπα και κανόνες από τη δική του. Η "εφηβική κουλτούρα" περιλαμβάνει αξίες που έχουν σχέση με τα ναρκωτικά, το σεξ, τη θρησκεία, την πολιτική και το μέλλον.

Ένας από τους πρώτους που εφάρμοσαν την οικογενειακή θεραπεία, ο Salvador Minuchin, παρατηρεί ότι το οικογενειακό σύστημα κινείται, όπως και το μεμονωμένο άτομο, ανάμεσα σε δύο διαφορετικούς πόλους: ο ένας πόλος αντιπροσωπεύει την ασφάλεια του γνωστού και ο άλλος πόλος είναι εξερεύνηση του αγνώστου, που είναι απαραίτητη για την προσαρμογή σε μεταβαλλόμενες συνθήκες. Όταν η οικογένεια έρχεται για θεραπεία, αντιμετωπίζει δυσκολία, γιατί έχει "κολλήσει", προσπαθώντας να διατηρήσει παλιές μορφές συμπεριφοράς οι οποίες δεν ανταποκρίνονται πια στις ανάγκες των μεταβεβλημένων και μεταβαλλόμενων συνθηκών. Ο θεραπευτής αναλαμβάνει μια οικογένεια "ενόσω αυτή βρίσκεται σε φάση αναπτυξιακή και της δημιουργεί μια κρίση που θα την ωθήσει προς την κατεύθυνση της δικής της αυτόνομης εξέλιξης".

9.3 - Υπάρχει χάσμα γενεών; -

Είναι φαινόμενο παγκόσμιο των αρχών του 20ου αιώνα, η εκτίμηση του παιδιού σαν ανθρώπινης υπόστασης μέσα στο σπίτι. Στην Ελλάδα, το φαινόμενο αυτό εκδηλώθηκε πολύ αργότερα. Μέχρι τότε το παιδί θεωρείται μια αμελητέα ποσότητα, που δεν αναγνωρίζεται ότι αποτελεί οντότητα με συγκεκριμένες ανάγκες ψυχικές και κοινωνικές. Οι κοινωνίες αναγνωρίζουν στο παιδί μια αυτοτελή προσωπικότητα πάρα πολύ αργά και κυρίως μετά τον Φρόιντ, τότε δηλαδή που σημειώνεται μια στροφή προς τον ανθρωποκεντρισμό.

Παλιά, οι οικογένειες έχουν πολλά παιδιά. Η παιδική θνησιμότητα είναι μεγάλη και το γένος πρέπει να επιβιώσει, όχι μόνο σαν συνέχεια του ονόματος,. Πρέπει να υπάρχουν πολλά εργατικά χέρια που θα πλαισιώσουν την αγροτική ενασχόληση της φεουδαρχικής κοινωνίας και θα συνδράμουν στην επιβίωση της οικογένειας. Οι πολυμελείς οικογένειες χαρακτηρίζουν τις φεουδαρχικές κοινωνίες. Και χαρακτηρίζουν και την ελληνική κοινωνία, κατ' εξοχήν αγροτική, μέχρι τα χρόνια του τελευταίου πολέμου.

Τις σημερινές βιομηχανικές κοινωνίες χαρακτηρίζουν διεθνώς τα μικροπυρηνικά οικογενειακά κύτταρα (γονείς και παιδιά). Ο σχηματισμός τους οφείλεται σε διάφορους λόγους:
Στον ανθρωποκεντρισμό, τη στροφή δηλαδή, προς τις ανάγκες όχι μόνο των μεγάλων, αλλά και των μικρών σαν ξεχωριστών οντοτήτων, στην πρόοδο της ιατρικής επιστήμης που μείωσε την παιδική θνησιμότητα και στις βιομηχανικές ενασχολήσεις, που δεν

εξαρτούν την επιβίωση της οικογένειας από τα πολλά εργατικά χέρια. Έτσι γίνεται και η στροφή από τα πολλά στα λίγα παιδιά, από το μη ενδιαφέρον στο ενδιαφέρον και την οικονομική προσφορά των γονιών προς τα παιδιά.

Από το Μεσαίωνα, κιόλας, τα παιδιά των οικογενειών με στοιχειώδη οικονομική αυτάρκεια δεν μεγαλώνουν μαζί με τους γονιούς τους. Ακόμη κι ανάμεσα στους δουλοπάροικους των φέουδων, πάντα θα υπήρχε κάποια τροφός που θ' αναλάμβανε να μεγαλώσει τα παιδιά και να τα στείλει στην οικογένεια τριών, τεσσάρων ακόμη και πέντε χρονών.

Το παιδί δεν έχει μεγαλώσει κοντά στη μάνα του και τον πατέρα του. Η πραγματική του μάνα είναι η τροφός του, γιατί αυτή το 'χει θηλάσει και το 'χει κοινωνικοποιήσει. Δεν έχουμε ερευνήσει τι επιπτώσεις είχε στην προσωπικότητα του παιδιού αυτή η απόσταση από τα γονεϊκά πρότυπα. Ίσως τότε να ήταν πολύ πια συγκεκριμένο αυτό που σήμερα λέμε ΧΑΣΜΑ, περισσότερο σαν χάσμα επαφής. Είναι πολύ φυσικό, το παιδί να είχε μεγαλύτερη σχέση με την εικονική του οικογένεια παρά με την πραγματική. Έτσι, δεν έλειπαν το δέος προς τον πατέρα, η απόσταση προς τη μητέρα, η μικρή συναισθηματική σύνδεση. Η κοινωνικοποίηση του παιδιού εξαρτιόταν από τις αρχές που είχε η τροφική του οικογένεια. Τότε που δεν υπήρχε το σχολείο, η οικογένεια και η εκκλησία ήταν οι βασικοί πυρήνες κοινωνικοποίησης του παιδιού.

Στην Ελλάδα υπήρξαν τροφοί. Φαίνεται, όμως, ότι η πρακτική αυτή δεν ήταν πολύ διαδεδομένη όσο στη Μεσευρώπη, γιατί λίγοι ήταν

εκείνοι οι οικογενειακοί σχηματισμοί που είχαν την "πολυτέλεια της μη εμπλοκής με ην πρώιμη ανάπτυξη των παιδιών τους.

Τροφοί υπήρχαν και στην αρχαιότητα - το βλέπουμε στις παραστάσεις - και στο Μεσαίωνα και στην Τουρκοκρατία. Μόνο που στην Ελλάδα υπήρχε μια πιο χαλαρή σχέση ανάμεσα στο παιδί και στην τροφό, που είχε μεγαλύτερη επαφή με τη μάνα του.

Μέχρι τα μέσα του 20ου αιώνα, οπότε αρχίζει η εκβιομηχάνιση και η στροφή προς το άστυ, ο τόπος μας χαρακτηρίζεται από το μεγάλο οικογενειακό κύτταρο. Μαζί με τους γονείς και τα παιδιά μένουν και οι παππούδες, αλλά και οι θείοι και οι θείες. Ακόμη κι όταν η οικογένεια δεν είναι τόσο μεγάλη, έχουμε τη στενή σχέση της με τους γείτονες, Στην αγροτική Ελλάδα δεν υπάρχει η φεουδαρχική κατάτμηση της γης που ν' απαγορεύει τη γειτνίαση. Τα σπίτια είναι όλα μαζί και τα χωριά πιο πέρα. Αυτό επιτρέπει στη γειτονιά να συμμετέχει στην οικογενειακή ζωή κι αντίστοιχα να επηρεάζει την ανάπτυξη του παιδιού. Και η διαφορά στην ελληνική οικογένεια είναι κυρίως αυτή, από τη στιγμή που έφτασε στην πόλη.

Δεν είναι μόνο το ξεκλήρισμα από τη γη και τις συνήθειες, αλλά η μη πλαισίωση από ανθρώπου, που ξαφνικά σφραγίζει τη νέα ελληνική οικογένεια και την αποδυναμώνει κατά ένα μεγάλο ποσοστό.

Στο πλατύ οικογενειακό κύτταρο που χαρακτηρίζει την αγροτική κοινωνία, το παιδί είναι προνομιούχο. Μπορεί να μη θεωρούνται σημαντικές οι ανάγκες του και να μην υπολογίζεται σαν ξεχωριστή οντότητα, παρά σαν μια μικρογραφία των μεγάλων, πλαισιώνεται όμως από την παρουσία πολλών ανθρώπων, την αγάπη της γιαγιάς,

που είναι περισσότερο απαλλαγμένη από την οικονομική δραστηριότητα, την επαφή με τα πολλά αδέλφια του και τα γειτονόπουλα. Όλα αυτά συντελούν στο να διαμορφώνεται μια προσωπικότητα κοινωνικότερη.

Ο άνθρωπος αισθάνεται πλαισιωμένος από πολύ μικρός. Αισθάνεται ότι μπορεί να στραφεί προς πολλές κατευθύνσεις, όσο κι αν φοβάται τον πατέρα, όσο και αν τον δέρνει η μητέρα.

Με την εκβιομηχάνιση ο αγροτικός πληθυσμός έρχεται στις πόλεις για να γίνει εργατικό δυναμικό στις βιομηχανίες. Τον συνοδεύει μια αγροτική - κτηνοτροφική νοοτροπία και επενδύει όλες τις οικονομίες τους δε μη παραγωγικούς τρόπους, σ' ένα σπιτάκι, σε κάποιες χρυσές λίρες. Στις περισσότερες από τις οικογένειες αυτές δεν υπάρχει η μακρόπνοη προοπτική. Σκέφτονται ότι θα γυρίσουν πίσω ή ότι είναι μετέωροι και επομένως χρειάζονται την ασφάλεια των τεσσάρων τοίχων και κάποιων χρυσών νομισμάτων για το κάτι που θα συμβεί μοιραία.

Αυτοί οι άνθρωποι κατορθώνουν πολλές φορές να φέρουν μαζί τους και τους γονιούς τους, οπότε εξακολουθεί να επιβιώνει και στο άστυ, ολιγόχρονα όμως, η μεγάλη οικογένεια. Κύρια όμως, έχουμε μια δραματική στροφή προς την μικροπυρηνική οικογένεια, όπως την ονομάζουμε κοινωνιολογικά (πατέρας, μάνα, παιδί ή παιδιά).

Οι άνθρωποι αυτοί, επειδή τώρα δεν πλαισιώνονται από αυτόν τον πλατύ κύκλο, είναι αναγκασμένοι να μη γεννήσουν πολλά παιδιά και για λόγους οικονομικούς. Η γυναίκα βγαίνει από το σπίτι και εργάζεται.

Αυτή η στροφή προς τη μικροπυρηνική οικογένεια και τα λίγα παιδιά, είναι φαινόμενο παγκόσμιο κι όχι μόνο ελληνικό. Προϋποθέσεις που την ορίζουν είναι η βιομηχανική ένταξη, που δεν απαιτεί πολλά εργατικά χέρια στο σπίτι, οι ιατρικές ανακαλύψεις που έχουν μειώσει στο ελάχιστο την παιδική θνησιμότητα.

9.3.1 - ΣΧΕΣΕΙΣ ΓΟΝΙΩΝ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΩΝ

Οι γονείς στην Ελλάδα, είναι πολύ μακριά από μια παραδοσιακή νοοτροπία που τους γαλούχησε, χωρίς να έχουν βρει συγχρόνως νέα μοντέλα βίου. Και δεν έχουν βρει, γιατί αυτό που τους χαρακτηρίζει είναι η αγραμματοσύνη (το 1971 το 85% του πληθυσμού είχε τελειώσει μόλις το Δημοτικό). Πως οι άνθρωποι, που μπορεί να έχουν καλές προϋποθέσεις νοητικής διεργασίας, θα κάνουν το άλμα, πέρα απ' το βιοτικό άλμα;

Τώρα, στο άστυ, πως ο πατέρας θα κλείσει το κορίτσι του μέχρι να παντρευτεί και θα το κρατήσει "αμόλυντο", όταν είναι υποχρεωμένος να το βγάλει στο εργοστάσιο ή στη βιοτεχνία από νωρίς και να χάσει από πάνω του τον έλεγχο; Έτσι η πραγματικότητα έρχεται σε σύγκρουση με τις θεσμικές καταβολές της νοοτροπίας, που λέει ότι η κοπέλα πρέπει να είναι προστατευμένη και απόλυτα ελεγχόμενη;

Δεν είναι μόνο η απουσία από το χώμα, δεν είναι η απουσία από τη μεγάλη οικογένεια που πλαισίωνε τους γονιούς πια, είναι και ο

κλονισμός της παλιάς νοοτροπίας και των παλιών θεσμών, που οδηγούν σε σύγχυση, σύγκρουση ή και αποδιοργάνωση.

Το παιδί, πως μεγαλώνει μέσα σ' αυτό το πλαίσιο; Εξακολουθεί μέχρι και σήμερα να υπάρχει η άποψη ότι το παιδί είναι μικρογραφία του μεγάλου, άρα έχει λιγότερες ανάγκες, λιγότερες απόψεις, λιγότερη συμμετοχή. Δημοκρατική διαδικασία που να ορίζει πως το παιδί συμμετέχει στις αποφάσεις ή στις συζητήσεις της οικογένειας, δεν υπάρχει σε πλατιά κλίμακα στην Ελλάδα. Πολλές φορές δεν φταίνε οι γονείς όταν του λένε "μη" για ένα πράγμα, ενώ από την άλλη μεριά το προτρέπουν να κάνει το ίδιο πράγμα. Γιατί, μη έχοντας αφομοιώσει τον νέο τρόπο ζωής, είναι υποχρεωμένοι να δεχτούν και το ένα και το άλλο. Έτσι το παιδί βρίσκεται σε σύγχυση, αντίστοιχη μ' αυτήν των γονιών. Ευτυχώς που στα τελευταία χρόνια δίνονται στα παιδιά μεγαλύτερες προϋποθέσεις για μάθηση.

9.3.2 - ΓΙΑ ΤΟ ΧΑΣΜΑ ΤΩΝ ΓΕΝΕΩΝ -

Τώρα βρισκόμαστε σε μια φάση αλλαγής. Όσο κι αν τα πράγματα είναι στενόψυχα ή απρογραμμάτιστα, από μόνα τους θα φέρουν κάποιο παιδικό άλμα που θ' αλλάξει τη δομή της ελληνικής κοινωνίας, από το γεγονός και μόνο ότι όλοι οι άνθρωποι μπορούν να διαβάζουν εφημερίδα.

Μπορούμε λοιπόν να πούμε ότι οι ακατάρτιστοι γονείς, με όλες αυτές τις κοινωνικές ταραχές και αναταραχές που υποστήκανε, έχουν

δυσκολία να μεταδώσουν στο παιδί τους τα κοινωνικά εκείνα στοιχεία που θα κατασταλάξουν τον βίο του.

Δεν έχουν πια τη δυνατότητα να πούνε "αυτό είναι καλό" και "αυτό είναι κακό", γιατί το "καλό" και το "κακό" έχουν πολλές αποχρώσεις και διακυμάνσεις.

Οι γονείς δεν είναι ικανοί να κοινοποιήσουν στο παιδί τους στοιχεία της μελλοντικής κοινωνικής του ένταξης. Δεν μπορούν να του πουν ότι "θα κάνεις αυτά τα πράγματα και θα' χεις αυτά τα αποτελέσματα".

Έτσι λοιπόν, πολλές φορές οι γονείς καταφεύγουν σ' αυτό που δοκίμασαν πάνω στη ράχη τους, που το δοκίμασε κι ο πατέρας τους και ο παππούς τους και βγήκαν αποτελέσματα.

Έτσι μόνο μπορούμε να 'χουμε χάσμα γενεών.

9.3.3 - ΔΕΝ ΑΠΟΔΙΔΟΥΜΕ ΕΥΘΥΝΗ ΣΤΟ ΓΟΝΙΟ -

Τον ορίζει το "πλην" του. Αυτό που δεν έζησε. Κανένας γονιός δεν θέλει να έρθει σε σύγκρουση με το παιδί του. Αλλά η συντριπτική πλειοψηφία των γονιών κάνει αυτό που χρειάζεται για να έρθει σε σύγκρουση.

Το χάσμα λοιπόν οριοθετείται από την ανασφάλεια των γονιών, από την ανεπαρκή τους ενημέρωση ως προς τις συγκεκριμένες ανάγκες του εφήβου και συγχρόνως από την πολλαπλότερη πληροφόρηση

του έφηβου, που του επιτρέπει μεγαλύτερο φάσμα επιλογών. Δεν είναι πια οι γονείς του η αναπόδραστη επιλογή της αξιοκρατούμενης αυθεντίας. Είναι και οι δάσκαλοί του, είναι και τα πολιτικά σχήματα όπου ισχυροποιείται η κοινωνική του υπόσταση κλπ.

Όσον αφορά τις σχέσεις γονιών και παιδιών, καλό είναι επίσης να ενημερώνονται τα παιδιά για τις ανάγκες των γονιών και περισσότερο για τις στερήσεις τους. Κι εφόσον γίνει μια ισόρροπη πληροφόρηση και προς τις δύο πλευρές, το χάσμα θα πάψει να υφίσταται σαν όρος που θα χαρακτηρίζει τις σχέσεις ανάμεσα στις γενιές.

9.4 - Οι σημερινοί γονείς -

Γιατί τα δικά μας παιδιά έχουν απαιτήσεις που εμείς δεν είχαμε; Γιατί τα δικά μας παιδιά είναι λιγότερο εργατικά και πειθαρχημένα, απ' ότι εμείς στην ηλικία τους; Γιατί τα δικά μας παιδιά φεύγουν εύκολα από το σπίτι, ενώ εμείς ούτε που διανοούμαστε να κάνουμε τέτοιο πράγμα; Τι φταίει; Ποιος φταίει; Φταίνε τα παιδιά; Φταίμε εμείς; Φταίει κάτι άλλο πιο πέρα από μας;

Εκείνο που πρέπει γενικά να ξέρουμε όλοι μας, όλοι όσοι έχουμε παιδιά, είναι ότι το τι θα γίνει το παιδί μας, εξαρτάται και από τα χαρακτηριστικά που εμείς του κληρονομήσαμε, αλλά κυρίως και από την ώρα και την στιγμή που γεννήθηκε.

Εμείς όμως με τη σειρά μας όλοι λίγο πού απέχουμε από το να έχουμε ικανοποιητική για το παιδί μας στάση, ακριβές γιατί είμαστε εμείς πιεσμένοι και μπερδεμένοι, και πολλές φορές για τι γεμίζουμε με άγχος.

Ποιοι είναι οι λόγοι, που κάνουν την δική μας γενιά να γεμίζει άγχος;

1. Χίλια πράγματα αλλάζουν μαζί με την κοινωνία. Πρώτα αλλάζουν οι αξίες μας και τα πλαίσια της αναφοράς μας. Για μας, πλαίσιο αναφοράς είναι οι άνθρωποι της δικής μας γενιάς. Οι φίλοι μας, οι γείτονές μας, οι συγγενείς μας. Όλοι αυτοί μαζί, αποτελούν την "γνώμη του κόσμου". Για τα παιδιά μας όμως, ο κόσμος μας δεν είναι πια ο κόσμος ο δικός τους.

2. Η έννοια της ισότητας μπαίνει με διαφορετικό τρόπο στο κάθε σπιτικό. Είναι επόμενο να φέρει δυσκολίες στην εφαρμογή της στο πρώτο στάδιο, στη δική μας δηλαδή γενιά. Τα σύγχρονα παιδιά θέλουν την μητέρα τους ίση με τον πατέρα. Δεν την ανέχονται να υποτάσσεται, να σκύβει το κεφάλι, να θυσιάζεται, όπως έκανε άλλοτε. Κακίζουν τον αυταρχικό πατέρα, απομακρύνονται από την υποταγμένη μητέρα, γιατί δεν θέλουν να της μοιάσουν.

3. Ύστερα είναι και οι διάφορες αντιφατικότητες για την διαπαιδαγώγηση των παιδιών.

4. Μια άλλη δυσκολία είναι ότι έχασε η μητέρα την συμπαράσταση που είχε άλλοτε. Κι όταν ακόμα θέλει να κάνει ένα βήμα προς τα παιδιά, κι όταν πρώτη αυτή θέλει να ενστερνιστεί τις νέες αξίες, βρίσκει τον άντρα της, τον πατέρα πιο δύσκαμπτο, πιο αυταρχικό και δεν ξέρει κι η ίδια μέχρι που μπορεί να υψώσει την φωνή της και να κάνει να ακουστεί η γνώμη της. Ή, αντίθετα, άλλες φορές αναλαμβάνει μόνη της την διαπαιδαγώγηση των παιδιών.

5. Πολλές φορές η μητέρα είναι και γυναίκα που έχει ταυτόχρονα δύο επαγγέλματα, το βιοποριστικό δικό της και το επάγγελμα της νοικοκυράς. Λίγοι άντρες έχον συνειδητοποιήσει ότι οι δύο ρόλοι μπορούν να μοιραστούν ίσα ανάμεσα στο αντρόγυνο.

Η εργαζόμενη σημερινή μητέρα γεμίζει με ενοχές που δεν θα έπρεπε να έχει. Η κάθε εργαζόμενη πρέπει να ξέρει ότι δεν είναι

η ποσότητα του χρόνου που διαθέτει για τα παιδιά της αυτό που έχει σημασία, αλλά η "ποιότητα".

6. Αλλά ακόμα και όταν οι δύο γονείς συνεννοούνται καλά και έχον σωστά μοιρασμένους τους ρόλους μεταξύ τους, και πάλι μόνοι είναι μέσα στη μικρή "πυρηνική" τους οικογένεια, που αποτελείται μόνο από τους ίδιους και τα παιδιά τους.

Πρέπει να βρούμε ένα τρόπο να εξηγήσουμε στα παιδιά ότι είμαστε κι εμείς αβοήθητοι. Ότι οι οργανισμοί της κοινής ωφελείας είναι δύσκαμπτοι, έτσι που να μη μπορούν να παρακολουθήσουν τον ρυθμό της αστυφιλίας. Ότι η πίεση που ασκούμε ψυχολογικά επάνω τους, που τα ίδια νιώθουν σαν "καταπίεση", προέρχεται από την δική μας ανασφάλεια.

Καταπιεσμένοι, διχασμένοι, διασπασμένοι και οι ίδιοι από μια κοινωνική πραγματικότητα που βασίζεται πάνω στην εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο, στον σκληρό ανταγωνισμό, διχάζουν, διαλύουν το παιδιά τους, ότι περισσότερο αγαπούν σε τούτη την επίγεια ζωή τους.

9.5 - Ανησυχητικά συμπτώματα

Γενικά τα προβλήματα των παιδιών χωρίζονται σε τρεις μεγάλες κατηγορίες:

ΒΙΟΛΟΓΙΚΑ

Είναι εκείνα που έχουν βιολογική αίτία. Δηλαδή εκείνα που είναι πιο πολύ δεμένα με την σωματική υγεία του παιδιού και που έχουν συχνά ψυχολογικές επιπτώσεις.

Σ' αυτά, τον κύριο λόγο έχει ο παιδίατρος. Η συνεργασία του ψυχολόγου είναι πάντοτε επιθυμητή. Μερικά τέτοια προβλήματα, τελείως ενδεικτικά, μπορούμε να αναφέρουμε τις ατέλειες στο κεντρικό νευρικό σύστημα, τα παράσιτα, τις αλλεργικές καταστάσεις, την κακή ισορροπία του μεταβολισμού, την κακή λειτουργία ενδοκρινών αδένων, διάφορες συγγενείς ανωμαλίες, δυσλειτουργίες των αισθητηρίων οργάνων ή των περιφερειακών γαγγλίων, κλπ. κλπ.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ

Προβλήματα που έχουν σχέση με την πνευματική ανάπτυξη του παιδιού.

Το παιδί με μέση ή με ανώτερη από την μέση, νοημοσύνη, έχει ήδη ένα καλό εφόδιο για την ζωή του. Επίσης, τα παιδιά με λίγο κατώτερη από την μέση νοημοσύνη, γίνονται καλοί και χρήσιμοι πολίτες και ισορροπημένα άτομα, αν τους παρασταθούν σωστά οι γονείς τους και το περιβάλλον σ' όλη την παιδική ηλικία. Τα παιδιά με σοβαρότερες πνευματικές αποκλίσεις, καθώς και τα παιδιά με πολύ μεγάλη πνευματική καθυστέρηση, έχουν ανάγκη από ειδική συμπεριφορά των γονιών απέναντί τους, καθώς και από ειδικά σχολεία ή Ιδρύματα αργότερα.

Ενώ η συμπαράσταση ειδικευμένων επιστημόνων (παιδιάτρων, ψυχολόγων, ψυχιάτρων και, το κυριότερο, ειδικευμένων παιδαγωγών και δασκάλων) είναι απαραίτητη. Οι γονείς, όταν καταλάβουν ότι το παιδί τους έχει πνευματική καθυστέρηση, που αυτό θα γίνει πολύ εύκολα με την βοήθεια του τακτικού παιδιάτρου, πρέπει να απευθυνθούν στους ειδικούς επιστήμονες που αναφέραμε.

ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ

Η μεγάλη και πιο συχνή κατηγορία παιδικών προβλημάτων είναι αυτή που σχετίζεται με ψυχολογικές αιτίες. Τα κακά συμπτώματα της κατηγορίας αυτής που ανησυχούν τους γονείς και τους κάνουν να τα βάζουν είτε με το παιδί τους, είτε με τον εαυτό τους, είναι από εύκολο ως σχετικά εύκολο να διορθωθούν, αν οι γονείς συνειδητοποιήσουν τις αιτίες, και αν οι γονείς μάθουν τρόπου "να διδάξουν" το παιδί τους επιθυμητή συμπεριφορά, κάνοντάς το να ξεχάσει την ανεπιθύμητη.

Εντελώς ενδεικτικά και πάλι, θα αναφέρουμε μερικά από αυτά τα συμπτώματα που έχουν κυρίως, ή μόνο, ψυχολογικές αιτίες: Η ενούρηση, ο τραυλισμός, η ονυχοφαγία, η υπερευαισθησία, η ανορεξία, η επιθετικότητα, η ζήλια, το πείσμα, η οκνηρία, η δειλία, η νευρικότητα, η γκρίνια, η προσκόλληση στην τηλεόραση, τα "τικ", οι υπερβολικοί φόβοι, η υπνοβασία, η ανικανότητα της οργάνωσης του χρόνου και η οκνότητα, τα ψέματα, η κλοπή, η υπερκινητικότητα (αυτή μπορεί να είναι πολύ δεμένη και με βιολογικές αιτίες), κλπ., κλπ.

Τα περισσότερα από αυτά τα προβλήματα, όταν είναι σε μικρό βαθμό, παρουσιάζονται σε πολλά απιδιά. Τα παιδιά αυτά, για διάφορους λόγους, την φυσιολογική πίεση που αισθάνεται το κάθε βρέφος, το κάθε νήπιο και το κάθε παιδί για να κοινωνικοποιηθεί, αυτό το συγκεκριμένο παιδί την αισθάνεται σαν πολύ μεγάλη πίεση (δηλαδή "καταπίεση") και δεν την αντέχει και αντιδρά μ' αυτούς τους ανώμαλους τρόπους συμπεριφοράς, γιατί δεν μπορεί ή "δεν ξέρει" πως να κάνει αλλιώς.

Άλλοτε πάλι, δεν είναι το παιδί, που για δικούς του κληρονομικούς λόγους δεν αντέχει την πίεση της κοινωνικοποίησης, αλλά είναι οι γονείς που με την έγνοια τους να κοινωνικοποιήσουν το παιδί τους όσο το δυνατόν πιο σωστά και πιο γρήγορα, το πιέζουν υπερβολικά.

Λέγοντας όμως τα συμπτώματα της ανεπιθύμητης συμπεριφοράς, που συνηθίζουμε να τα λέμε προβλήματα, οφείλονται κυρίως στην πίεση της ακατάλληλης για το συγκεκριμένο παιδί κοινωνικοποίησης, δεν εννοούμε με κανένα τρόπο ότι μόνο η αιτία αυτή δημιουργεί το ανεπιθύμητο σύμπτωμα. Είναι συνάρτηση

πολλών παραγόντων, που σαν δε δίχτυ είναι μπλεγμένοι μεταξύ τους και φέρνουν το δυσάρεστο αποτέλεσμα.

Όταν το σύμπτωμα είναι ελαφρό ή δεν υπάρχει καθόλου, αλλά το δημιουργεί το άγχος μας και η αγωνία μας για το παιδί μας, τότε λίγη περισσότερη ευαισθησία και καλύτερη επικοινωνία με το παιδί θα "μας κάνει να το βοηθήσουμε" να το ξεπεράσει.

Όταν το σύμπτωμα είναι πραγματικά πολύ ενοχλητικό και μας βάζει σε σοβαρές ανησυχίες για την ομαλή εξέλιξη του παιδιού, τότε πρέπει να ζητήσουμε την βοήθεια ψυχολόγου ειδικευμένου στη συμβουλευτική ψυχολογία για γονείς.

Αλλά και πάλι δεν πρέπει με κανένα τρόπο να βάζουμε "κακό με το νου μας". Τα περισσότερα από τα συμπτώματα που αναφέρουμε, περνάνε μόνα τους με την ηλικία, με το μεγάλωμα, την ωρίμανση το παιδιού. Ας το περιμένουμε να μεγαλώσει. Ας μη βιαζόμαστε.

Από την στιγμή που "θα νιώσει" όχι "θα ακούσει", πως τον αγαπούμε και χαιρόμαστε γι αυτό, θ' αρχίσει να γίνεται καλύτερο. Και πάλι, την καλυτέρευση πρέπει με υπομονή να την περιμένουμε. Δεν γίνεται από τη μια μέρα στην άλλη.

Την χρυσή τομή ανάμεσα στην ασυδοσία και την καταπίεση, ο κάθε γονιός πρέπει να την βρε μόνος του.

9.6 - Που να ζητούν βοήθεια -

Η Επιστήμη της Ψυχολογίας έρχεται στην εποχή μας να βοηθήσει τον άνθρωπο να συνειδητοποιήσει τα άγχη του και τις ενοχές και να μπορέσει αν τα ξεπεράσει.

Σ' αυτήν λοιπόν θα πρέπει να απευθυνθούν μικροί και μεγάλοι, για να βοηθηθούν στα προβλήματά τους.

Κυρίως όμως, η μεγάλη δύναμη της Ψυχολογίας σαν επιστήμης, είναι η ΠΡΟΛΗΨΗ. Μπορεί αν "διδάξει" τον γονιό πως να κάνει, τι να κάνει, προτού συμβεί το κακό. Προτού το παιδί ξεστρατίσει, προτού δείξει ανεπιθύμητη συμπεριφορά. Σ' όλο τον "πολιτισμένο" κόσμο, σ' Ανατολή και Δύση, η Ψυχολογία, με κρατική πια μέριμνα, έχει μπει στην εξυπηρέτηση του σύγχρονου ανθρώπου. Σ' όλο τον πολιτισμένο κόσμο όπου τα άγχη αναβιώνουν μαζί με τον τεχνολογικό πολιτισμό, τα κράτη μερίμνησαν να ετοιμάσουν για τους πολίτες ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ. Σ' αυτά μπορεί να καταφύγει ο κάθε άνθρωπος, άντρα ή γυναίκα, μεγάλος ή μικρός και να συζητήσει το πρόβλημα της καθημερινής ζωής. Όταν το πρόβλημα είναι μεγάλο και είναι ο άνθρωπος πολύ μπερδεμένος μέσα σ' αυτό, τότε ο Ψυχολόγος θα κουβεντιάσει ιδιαίτερα μαζί του, σε μια ή περισσότερες συνεντεύξεις. Με τις συναντήσεις αυτές και την συζήτηση, ο άνθρωπος θα βοηθηθεί να δει το πρόβλημά του αλλιώς, να το δει με τα μάτια της επιστήμης, θα βοηθηθεί να βρει άλλη αντιμετώπιση και πολλές φορές θα βρει ο ίδιος την λύση του

προβλήματος που πιθανόν να ήταν εκεί δίπλα του και που ο ίδιος δεν την έβλεπε.

Τα Κέντρα Συμβουλευτικής Ψυχολογίας προγραμματίζουν μαθήματα για γονείς και μαθήματα αυτογνωσίας. Δουλειά δηλαδή μέσα σε γκρουπ, όπου με την βοήθεια του ψυχολόγου ο άνθρωπος πετυχαίνει να γνωρίσει καλύτερα τον εαυτό του, να γνωρίσει καλύτερα τα παιδιά του και τους άλλους ανθρώπους γύρω του. Μέσα στα γκρουπ αυτά, που είναι συνήθως μικρά στον αριθμό, γίνεται η μεγάλη επιτυχία της επιστήμης της ΨΥχολογίας. Εκεί γίνεται η πρόληψη.

Δυστυχώς δραστικά Κέντρα Συμβουλευτικής Ψυχολογίας δεν υπάρχουν ακόμα στον τόπο μας, Η ιδιωτική πρωτοβουλία προσπάθησε να καταλάβει το κενό με σειρές μαθημάτων για γονείς. Τέτοια Κέντρα Συμβουλευτικής Ψυχολογίας βασισμένα στον ιδιωτική πρωτοβουλία, λειτουργούν στην Αθήνα και στον Πειραιά.

Δυστυχώς για τα παιδιά, τα πράγματα είναι χειρότερα. Δεν μπορούν πουθενά ν' απευθυνθούν. Η νομοθεσία είναι τέτοια που δεν του επιτρέπει να αυτοπροστατευτεί από μια αυθαιρεσία των γονιών του. Μόνο αν κάποιος ενήλικος δεχθεί να βοηθήσει το παιδί και να υποβάλει μήνυση εναντίον των γονιών του για "κατάχρηση εξουσίας" ή για "κακοποίηση ανηλίκου", τότε μόνο μπορεί να κινηθεί η νόμιμη διαδικασία. Στην πραγματικότητα, σπάνια κινείται, γιατί σπάνια ένα τρίο πρόσωπο αποφασίζει να "μπει σε τέτοιους μπελάδες". Η καταγγελία του παιδιού δεν έχει καμιά απολύτως ισχύ.

Αλλά και στις λιγότερο οδυνηρές περιπτώσεις όταν το παιδί έχει ανάγκη να μιλήσει σε κάποιον, να τον συμβουλευτεί, να του πει τα παράπονα που έχει με τους γονείς του, να ζητήσει την μεσολάβησή του για να συμφιλιωθεί με τους γονείς, να το καταλάβουν, να έρθουν πιο κοντά του, δεν υπάρχει κανείς.

Μονάχα αν στο οικογενειακό περιβάλλον ή στο συγγενικό και φιλικό, υπάρχει κάποιο πρόσωπο που θελήσει να παίξει μια τέτοια πρωτοβουλία, κάτι μπορεί να γίνει.

Το κράτος δεν έχει προβλέψει βουλευτικούς σταθμούς για παιδιά.

Αλλά και αν υπήρχαν, δεν θα μπορούσαν να λειτουργήσουν χωρίς την έγκριση των γονιών. Γιατί αν οι γονείς δεν επιτρέπουν στα παιδιά τους ν' απευθύνονται εκεί, η νομοθεσία επιβάλλει στο παιδί να υπακούσει τους γονείς.

Σήμερα στην Ελλάδα λειτουργεί η Εταιρία Προστασίας Ανηλίκων (Αρσάκη 11, Αθήνα), αλλά δυστυχώς ελάχιστα πράγματα μπορεί να κάνει.

Όχι τόσο για τι η νομοθεσία δεν αφήνει πολλά περιθώρια, όσο γιατί η εφαρμογή της γίνεται γραφειοκρατικά με πνεύμα συντηρητισμού και ευθυνοφοβίας.

9.7 - Τροποποίηση της συμπεριφοράς στο σπίτι και το σχολείο -

Η τροποποίηση της συμπεριφοράς μέσα στο σύνηθες - φυσικό περιβάλλον του ατόμου περιλαμβάνει όχι μόνο την αλλαγή της ανεπιθύμητης συμπεριφοράς των "προβληματικών παιδιών" και των εφήβων, αλλά και την αλλαγή της συμπεριφοράς των άλλων ατόμων (γονέων, δασκάλων κ.ά), οι οποίοι αποτελούν ένα σημαντικό μέρος της κοινωνικής ζωής του παιδιού. Η βοήθεια στρέφεται πιο πολύ προς την τροποποίηση αυτού του περιβάλλοντος παρά προς την απομάκρυνση του απιδιού από αυτό.

Ο πιο χρήσιμος και πρακτικός τρόπος για την αντιμετώπιση προβλημάτων, που παρουσιάζονται στο σπίτι και στο σχολείο, είναι να τα αντιμετωπίσουμε περισσότερο ως προβλήματα που προκύπτουν από τις σχέσεις μεταξύ των ατόμων, παρά ως προβλήματα που οφείλονται στην προσωπικότητα του ίδιου του ατόμου. Τα περισσότερα παιδιά και έφηβοι που παρουσιάζουν προβλήματα μέσα στην τάξη, μπορούν να βοηθηθούν μέσα στο σύνηθες, φυσικό τους - σχολικό - περιβάλλον, ακόμη και όταν η βαθύτερη αιτία του προβλήματος βρίσκεται σε καθαρά εξωσχολικούς παράγοντες (π.χ. γονεϊκές σχέσεις). Ακόμη και σε εξαιρετικά δύσκολες περιπτώσεις υπάρχουν αποτελεσματικοί τρόποι δράσης με τους οποίους μπορεί να αποτραπεί η απομάκρυνση των προβληματικών εφήβων από το φυσικό τους χώρο. Κάτι τέτοιο προϋποθέτει ότι το σχολείο θα δεχτεί και θα εφαρμόσει διάφορες εναλλακτικές προσεγγίσεις.

Στις περιπτώσεις των εφήβων, η συμπεριφορά των οποίων είναι ιδιαίτερα επιθετική ή προκλητική, οι κλινικοί ή οι σχολικοί ψυχολόγοι και οι κοινωνικοί λειτουργοί δεν μπορούν συνήθως να δώσουν άμεσες λύσεις. Μάλλον ο ρόλος τους είναι να μπορέσουν να δημιουργήσουν ένα περιβάλλον ευνοϊκό για την εύρεση λύσεων, ώστε να μπορούν να προωθήσουν στρατηγικές αντιμετώπισης προβλημάτων. Βοηθούν επίσης τους γονείς να αναπτύξουν δεξιότητες αντιμετώπισης της προβληματικής συμπεριφοράς του παιδιού τους.

Η Διάσκεψη της Στοκχόλμης (ο καθηγητής του Παν/μίου Αθηνών, παιδοψυχίατρος Ιω. Τσιάντης ήταν ένας από τους Έλληνες εκπροσώπους), αναφέρθηκε στην εμπορική και σεξουαλική εκμετάλλευση παιδιών ως πρόβλημα του πλανήτη μας με έμφαση στην ανάγκη να ληφθούν μέτρα σε επίπεδο διεθνούς συνεργασίας επειδή τα δεδομένα αλλάζουν. Επί μέρους θέματα συζήτησης αποτέλεσαν: α) το δουλεμπόριο, β) η παιδική πορνογραφία και οι νέες μορφές ψευδοπορνογραφίας, το Internet και η επικοινωνία για προώθηση της σεξουαλικής πορνογραφίας που επειδή άπτεται της ελευθερίας λόγου και έκφρασης απαιτεί ιδιαίτερα προσεκτικούς χειρισμούς. Η ελευθερία του λόγου πρέπει να διαφυλαχθεί αλλά η αστυνόμευση και στον τομέα αυτόν πρέπει να είναι παρούσα. Στον κυβερνοχώρο του Internet είναι διαθέσιμες ένα εκατομμύριο πορνοφωτογραφίες. Στη διάσκεψη της Στοκχόλμης παρουσιάστηκε το εξής φοβερό: "μέσα σε μια εβδομάδα του Δεκεμβρίου, καταχωρίστηκαν 5651 μηνύματα πορνογραφικού περιεχομένου, σε μόνο τέσσερις ομάδες δεδομένων. Μεταξύ αυτών, 80 φωτογραφίες ενηλίκων που επιδίδονται σε σεξουαλικές πράξεις με παιδιά από οκτώ έως δέκα ετών". Η έννοια και η ανάγκη της δημιουργίας

Κυβερνοαστυνομίας επιφορτισμένης με την καταστολή της παιδεραστίας και της παιδικής πορνογραφίας μέσω Internet είναι επιτακτική και έχει αρχίσει να προγραμματίζεται σοβαρά. Οργανώσεις όπως "Σώστε τα Παιδιά" (Νορβηγικό παράρτημα), με ειδικούς στους υπολογιστές συνεργάζονται με οργανώσεις προστασίας ανηλίκων, αστυνομίες άλλων χωρών και την Interpol, με αποστολή να ερευνούν για υπόπτους μέσα στο Internet και όχι μόνο. Η πρώτη έρευνα απέδωσε καρπούς ήδη. Αποκαλύφθηκαν τρεις περιοχές όπου κινούνται. Η μία είναι τα ηλεκτρονικά καταστήματα όπου φορτώνουν ότι τους ενδιαφέρει και δίνουν τον αριθμό της πιστωτικής τους κάρτας. Άλλη περιοχή είναι τα ιδιωτικά δίκτυα παιδεραστών όπου ανταλλάσσονται κείμενα και φωτογραφίες για το πως θα "βρουν" οι ενδιαφερόμενοι μικρά παιδιά και τέλος οι ηλεκτρονικές ομάδες συζήτησης, όπου οι χρήστες έχουν τη δυνατότητα να κουβεντιάσουν ανώνυμα (εφημ/δα Ελευθεροτυπία, 5/9/96) γ) ο ρόλος των μέσων μαζικής ενημέρωσης για την εκπαίδευση του κοινού να είναι ευαίσθητος, να μην ερεθίζει, να προκαλεί συναισθήματα αξιοπιστίας. Μία πρόταση του γεν. Γραμματέα των δημοσιογράφων ήταν να γίνει ένας κώδικας δεοντολογίας σε συνεργασία με την UNICEF, να ληφθούν πρόσθετα νομοθετικά μέτρα στη Σύμβαση του 1989 που έχει υπογράψει και η Ελλάδα, ώστε να αναθεωρηθεί η αντιμετώπιση του προβλήματος με τα σημερινά δεδομένα.

Μερικά από τα πορίσματα της Διεθνούς αυτής Διάσκεψης ήταν:

1. καταγραφή του προβλήματος - εγκλήματος.
2. διεθνής συνεργασία με διεθνοποίηση του προβλήματος.
3. πρόληψη με βοήθεια στα παιδιά που αποτελούν ευάλωτο πληθυσμό αλλά και θεραπευτικά μέτρα γι' αυτούς που τα

εκμεταλλεύονται ώστε τουλάχιστον να μην επαναλάβουν τα φαινόμενα σεξουαλικής εκμετάλλευσης.

4. εκπαίδευση - ενημέρωση στα σχολεία παιδιών, γονιών και δασκάλων και αρχών.

Η κύρια πηγή πρόληψης είναι και παραμένει η ενημέρωση της κοινότητας για τη συχνότητα και τη σοβαρότητα της σεξουαλικής κακοποίησης. Οι δάσκαλοι πρέπει να επιμορφωθούν στην αντιμετώπιση μαθητών τους που έχουν κακοποιηθεί. Τα παιδιά πρέπει να αποτελούν το επίκεντρο της ενημέρωσης για τους κινδύνους που μπορεί να αντιμετωπίσουν από ενήλικες συγγενείς ή ακόμη από γνωστούς της οικογένειας με λόγια, χειρονομίες και ιδιαίτερα αυτούς που τα αναγκάζουν να ορκίζονται μυστικότητα. "Από το παιδί βασιλιάς στο παιδί θύμα" τιτλοφορείται άρθρο της εφημερίδας "Ελευθεροτυπία", 10/9/96. Στην Ελλάδα οι περιπτώσεις βιασμού και σεξουαλικής εκμετάλλευσης που φθάνουν στην αστυνομία είναι ελάχιστες. Κατά την ίδια εφημερίδα της 5/9/96, αναφέρονται μόνο 4 περιπτώσεις από το 1986 έως το 1993. Οι αριθμοί που δίδονται από την εισαγγελία Πρωτοδικών Αθηνών και την αστυνομία είναι ενδεικτικοί αλλά οδηγούν σε σοβαρά συμπεράσματα. Για το 1995 μόνο, σε όλη την Ελλάδα η αστυνομία κατέγραψε 238 περιστατικά σεξουαλικής κακοποίησης (βλ. Πίνακα) και αφορούσαν παιδιά μέχρι 18 ετών, αγόρια και κορίτσια, ημεδαπούς και αλλοδαπούς. Ενώ σε όλη την πενταετία 1990-95, καταγράφονται από τις 56 Εισαγγελίες Πρωτοδικών 151 περιπτώσεις που έφθασαν στο δικαστήριο έναντι 59 για την πενταετία 1980-85.

Η ελληνική αντιπροσωπεία στη Συνάντηση της Στοκχόλμης πέραν του καθηγητή Τσιάντη αποτελείτο και από στελέχη τριών Υπουργείων: Δικαιοσύνης, Ε. Μπουντούρη, Εξωτερικών, Ι. Μαγγανάρα και Δημόσιας Τάξης, Ι. Μπεκιάρη. Σε Συνέντευξη Τύπου

ΜΕΡΟΣ Ι'

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

Μέθοδος τροποποίησης προβληματικής συμπεριφοράς

10.1 - Πως να βελτιώσουμε τη συμπεριφορά των εφήβων -

Είναι πολύ καθησυχαστικό να συνειδητοποιήσουμε ότι τα νέα παιδιά (όπως ο καθένας από μας) μπορούν να ξεμάθουν αυτο-καταστροφικές μορφές συμπεριφοράς και μπορούν να μάθουν καινούριους, πιο αποτελεσματικούς τρόπους να τα βγάζουν πέρα σε διάφορες καταστάσεις, και τέλος, ότι οι γονείς και οι δάσκαλοι είναι συνήθως τα καταλληλότερα πρόσωπα για να επιτύχουν αυτές τις αλλαγές.

Πολλά από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι γονείς και οι δάσκαλοι στη διαπαιδαγώγηση των εφήβων μπορούν να επιλυθούν με τη χρησιμοποίηση μεθόδων που σχεδιάστηκαν για να αυξήσουν τη συχνότητα εμφάνισης συμπεριφορών που ήδη υπήρχαν όπως:

Θετική ενίσχυση:

Για να βελτιώσετε ή να αυξήσετε την εμφάνιση κάποιων συμπεριφορών στο ρεπερτόριο των εφήβων, ρυθμίστε έτσι τα πράγματα, ώστε μια άμεση αμοιβή να ακολουθεί την εμφάνιση της επιθυμητής συμπεριφοράς. Όταν πια μια ενέργεια συμπεριληφθεί στο ρεπερτόριο ενός ατόμου, είναι πολύ πιθανό να παραμείνει η συμπεριφορά ακόμα κι αν η ενίσχυση μειωθεί. Αυτό επιτυγχάνεται με το να περάσουμε από αυτό που ονομάζουμε "συνεχής" ενίσχυση στη "μερική" ενίσχυση. Η ευκαιριακή παροχή επαινετικών και ενθαρρυντικών φάσεων μπορεί να είναι πολύ ενισχυτική σε αυτό το στάδιο.

Σταδιακή διαμόρφωση της συμπεριφοράς:

Για να ενθαρρύνουμε τους εφήβους να συμπεριφερθούν με ένα νέο τρόπο συμπεριφοράς, πρέπει να ενισχύσουμε κάθε πράξη που προσεγγίζει αυτή την επιθυμητή συμπεριφορά. Καθώς οι έφηβοι οδηγούνται με μικρά βήματα προς ένα στόχο, ενισχύετε διαρκώς κάθε προσέγγιση προς τη συμπεριφορά που επιδιώκουμε. Σταδιακά τα κριτήρια γίνονται όλο και πιο αυστηρά ώστε τελικά, αναγνωρίζεται μόνο η συγκεκριμένη επιθυμητή μορφή συμπεριφοράς.

Ισχυροποίηση των κινήτρων:

"Τεχνητή" και "φυσική" μέθοδος.

"Τεχνητή" μέθοδο ισχυροποίησης των κινήτρων έχουμε στην περίπτωση όπου η ενίσχυση δεν είναι φυσική συνέπεια της επιτυχίας κάποιου στόχου.
"Φυσική" μέθοδο έχουμε όταν οι "αμοιβές" που δίνονται για να ενισχύσουν μια συμπεριφορά μοιάζουν με τις "αμοιβές" που φυσικά ακολουθούν αυτή τη συμπεριφορά έξω από ένα συγκεκριμένο πλαίσιο παρέμβασης.
Σίγουρα η "φυσική" μέθοδος, συγκρινόμενη με την "τεχνητή", επιφέρει περισσότερο μόνιμα αποτελέσματα.

Διακοπή της ενίσχυσης:

Η "Διακοπή της θετικής ενίσχυσης", είναι μια μέθοδος που επανειλημμένα έχει αποδείξει την αποτελεσματικότητά της στη μείωση της συχνότητας ανεπιθύμητων συμπεριφορών. Με αυτή την τεχνική εξαλείφεται μια για πάντα η πιθανότητα να κερδίσει το παιδί ενίσχυση για μια ανεπιθύμητη συμπεριφορά. Αν παράλληλα του παρέχεται η ευκαιρία να κερδίσει ενίσχυση για εναλλακτικές επιθυμητές συμπεριφορές σε άλλες στιγμές, η τεχνική της διακοπής ενίσχυσης μπορεί να αποβεί πολύ αποτελεσματική.

Όταν όμως η διακοπή ενίσχυσης χρησιμοποιείται μόνη της δεν είναι ούτε θετική ούτε εποικοδομητική. Η διακοπή της ενίσχυσης είναι μια οικεία τεχνική για τον εκπαιδευτικό. Πιθανώς να έχει χρησιμοποιηθεί κάποια στιγμή και από τους περισσότερους εκπαιδευτικούς, π.χ. βγάζοντας έναν ταραξία έξω από την τάξη.

Υπάρχει διαφωνία για το πόσο αποτελεσματική είναι αυτή η τεχνική. Πάντως έχει το πλεονέκτημα ότι δίνει και στους δύο- τόσο στο δάσκαλο όσο και στο παιδί - τη δυνατότητα να ηρεμήσουν τα πνεύματα. Με αυτό τον τρόπο αποφεύγεται τελικά και η χρήση σκληρότερων μεθόδων πειθαρχίας. Η διακοπή της ενίσχυσης όμως έχει και μια σειρά αρνητικών συνεπειών για το άτακτο παιδί. Ξαφνικά βρίσκεται ακόμη πιο πολύ στο προσκήνιο, γεγονός που λειτουργεί ενισχυτικά, δηλαδή η απρεπής συμπεριφορά εμφανίζεται πιο συχνά και έτσι κατορθώνει να βρεθεί οριστικά στο επίκεντρο της προσοχής των άλλων.

Ένα άλλο καθοριστικό κριτήριο της αποτελεσματικότητας της "διακοπής της ενίσχυσης" είναι το πόσο αρεστή και επιθυμητή είναι για τον έφηβο η κατάσταση από την οποία απομακρύνθηκε. Αν η κατάσταση αυτή είναι τρομακτική, αγχωτική ή βαρετή, τότε είναι πιθανόν η απομάκρυνσή του να συνεπάγεται τη μετακίνησή του σε μια λιγότερο αρνητική κατάσταση και έτσι η διακοπή θα αυξήσει και δε θα μειώσει τη συχνότητα της ανεπιθύμητης συμπεριφοράς.

"Υπερεπανόρθωση" (α):

Στην τεχνική αυτή απαιτείται από το παιδί να διορθώσει τις συνέπειες της κακής του συμπεριφοράς& όχι μόνο πρέπει να επανορθώσει την κατάσταση που έχει προκαλέσει, αλλά επιπλέον να την υπερκεράσει, ώστε η κατάσταση να βελτιωθεί ακόμη περισσότερο. Με αυτό τον τρόπο ασκείται πίεση ώστε να

διαμορφωθεί μια νέα συμπεριφορά και μάλιστα να ενσωματωθεί στο πλέγμα της καθημερινής, οικείας συμπεριφοράς του.

"Υπερεπανόρθωση" (β):

Στην τεχνική αυτή ο νέος καθοδηγείται ώστε να εξασκηθεί σε θετικές (επιθυμητές) μορφές συμπεριφοράς που από τη φύση τους είναι αντίθετες, ανταγωνιστικές, με την ανάρμοστη (ανεπιθύμητη) συμπεριφορά. Για παράδειγμα, ένα αγόρι που εσκεμμένα έσκασε το λάστιχο του ποδηλάτου ενός άλλου παιδιού, όχι μόνο πρέπει να επιδιορθώσει το λάστιχο, αλλά επίσης, πρέπει να λαδώσει και να γυαλίσει ολόκληρο το ποδήλατο.

Και τέλος ο Γνωστικός έλεγχος όπου είναι αυτό που λέμε στους εαυτούς μας και ο τρόπος που ερμηνεύουμε τις καταστάσεις επηρεάζει την ίδια τη συμπεριφορά μας. Η λανθασμένη σκέψη μπορεί να οδηγήσει σε "λανθασμένες" ενέργειες. Όλα αυτά μας θυμίζουν τους "μονόλογους" των μικρών παιδιών. Αλλαγές στους "μονόλογους" μπορεί να επιφέρουν και αλλαγές τόσο στο συναίσθημα όσο και στις πράξεις.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Θα ήταν μάλλον λογικό να υποθέσει κανείς ότι, αφού η εφηβεία αντιπροσωπεύει το τελευταίο στάδιο της παιδικής ηλικίας και την απαρχή της ενήλικης ζωής, οι αναμνήσεις των γονέων από αυτήν την περίοδο ανάπτυξης είναι λιγότερο συγκεχυμένες από ότι οι αναμνήσεις από άλλες περιόδους. Για μερικούς από μας η εφηβεία ήταν κάθε άλλο παρά ευτυχισμένη εποχή. Νιώσαμε ανακούφιση όταν έφθασε το τέλος της και την αφήσαμε πίσω μας, και εκτός από κάποια περιστατικά που τα θυμόμαστε με νοσταλγία, την ξεχάσαμε μια για πάντα.

Μέσα σ' αυτή την "αμνησία" θάφτηκαν και αρκετές ασυνείδητες λαχτάρες, αξεδιάλυτες φαντασιώσεις, απραγματοποίητα ιδανικά και μύχιες ελπίδες. Τα παιδιά μας όμως μεγαλώνουν και ξαφνικά βρίσκονται σε ένα στάδιο ζωής που φέρνει ξανά στη θύμησή μας όλα τα παραπάνω.

Κατά μια έννοια ο έφηβος μέσα στο παιδί ξυπνά τον έφηβο μέσα στο γονιό- το κομμάτι που ποτέ δε μεγάλωσε πραγματικά αλλά που έπρεπε να καταπνιγεί από τους πολλούς συμβιβασμούς τους οποίους απαιτεί η ωριμότητα. Είναι σα να κοιτάζουμε μέσα σε καθρέπτη, όταν κοιτάζουμε προσεκτικά το παιδί μας.

Για άλλους πάλι γονείς, αυτή η ερμηνεία δεν ισχύει. Οι γλυκές αναμνήσεις των εφηβικών τους χρόνων καταποτίζονται κάτω από την αμείλικτη προπαγάνδα για τα βάσανα της εφηβείας και για τα ελαττώματα της σημερινής νεολαίας.

Όπως και η πρώτη κατηγορία γονέων, έτσι και αυτή η ομάδα έχει μάθει να αναστατώνεται και να αντιδρά υπερβολικά σε αυτές τις καταστάσεις.
Οι μικρές κρίσεις μετατρέπονται σε μεγάλα προβλήματα και προκαλείται τεράστια αναστάτωση. Είναι λυπηρό να προσπαθούμε να ξεφύγουμε από την κατανόηση των δικών μας αναμνήσεων.

Το καλύτερο που μπορούμε να κάνουμε είναι να δείξουμε κατανόηση για ότι συμβαίνει με τον έφηβο που τα' χει χάσει και δεν καταλαβαίνει ούτε τον ίδιο τον εαυτό του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Μάνος Κ. - Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών - **Ψυχολογία του εφήβου** -Αθήνα 1993

Herbert Martin - **Ψυλολογικά Προβλήματα Εφηβικής ηλικίας** -1999

Γιωσαφάτ, Μ. **Οι Ανάγκες των Παιδιών στις Μεταβαλλόμενες Συνθήκες της Οικογένειας και της Κοινωνίας Σήμερα.** "ΚΟΙΝ. ΕΡΓΑΣΙΑ", ΣΚΛΕ, τ. 9-10, 1988.

Γιωσαφάτ, Ζάρναρη, Παπαϊωάννου, Οικογένεια και Κοινωνική Πολιτική, Γ. Πανελλήνιο Συνέδριο Κοινωνικών Λειτουργών, 1985.

Κατάκη, Χ. **Οι Τρεις Ταυτότητες της Ελληνικής Οικογένειας,** Κέδρος, 1988.

Κανελλοπούλου-Μαντζάφου, Μ. **Η Κοινωνική Απομόνωση της Σύγχρονης Οικογένειας,** Αθήνα, 1986.

Μαράτου-Αλιμπράντη, Λ. **Δομικά Χαρακτηριστικά και Παραδοσιακές Λειτουργίες της Αγροτικής Οικογένειας: Εμπειρικές Έρευνες, Επιθ/ση Κοιν. Επιστημών, τ. 66, 1987.**

Μισέλ, Α. **Κοινωνιολογία της Οικογένειας και του Γάμου,** Μεταφ. Λ. Μουσούρου, Κοινωνική Βιβλιοθήκη, Gutenberg, 1987.

Μουσούρου Λ. **Γυναικεία Απασχόληση και Οικογένεια στην Ελλάδα και Αλλού, Εστία 1985.**

Μουσούρου Λ. **Κοινωνιολογία της Σύγχρονης Οικογένειας,** Gutenberg, 1989.

Αγάθωνος Ε., Μαραγκός Χ., *Εναλλακτική Προστασία για Κακοποιημένα και Παραμελημένα Παιδιά στην Ελλάδα,* Περιοδικό "Κοινωνική Εργασία" τ.2, 1986.

Dickey C., Clifton T., Vitug M., περιοδικό "Newsweek", *Πωλούνται Παιδιά.* 1/9/96.

Daligand, L., Συμβούλιο της Ευρώπης, Περιοδικό "Forum", *Παιδική Κακοποίηση και Σεξουαλική Εκμετάλλευση,* 1/1989.

Tsiantis J., Kokkevi A., Marouli-Agathonos H., *Psychiatric and Psychological Characteristics of Battering Parents in Greece. Results of a Pilot Study.* "Child Abuse and Neglect", vol. 5, 1981.

Εφημερίδα "Ελευθεροτυπία" 5/9/96, *Οι Περιπτώσεις Φρίκης.*

Βάτου Έρση, Εφημερίδα "Ελευθεροτυπία" 5/9/96, Κυβερνοαστυνομία για τους Παιδεραστές του Internet.

Τσιώρου Β., Εφημερίδα "Ελευθεροτυπία", *Από το Παιδί Βασιλιάς στο Παιδί Θύμα,* 19/9/96.

"Darligton Social Research Unit", *Looking After Children,* Bulletin No. 1, Jan. 1993.

"Darlington Social Research Unit", *Looking After Children,* Bulletin No. 10, April 30, 95.

Child Sexual Abuse Project, West Glamorgan, Swansea, Wales, 1996.

Ν.Δ. 1329, ΦΕΚ 25/1/83.

Παπαϊωάννου, Κ. **Η θέση της Κοινωνικής Εργασίας στην Οικογένεια,** Γ. Πανελλήνιο Συνέδριο Κοινωνικών Λειτουργών, 1-3/3/87.

Πρωτονοτάριος Χ. **Οικογενειακή Θεραπεία με Βάση τη Θεωρία των Γενικών Συστημάτων, "Εκλογή",** #57, 1982.

Σαιρ Β. **Ανθρώπινη Επικοινωνία,** Δίοδος, Αθήνα 1989.

Τρισελιώτης Ι. **Θεραπεία Οικογένειας ή Κοινωνική Εργασία με Οικογένειες,** "ΕΚΛΟΓΗ", #69, 1986.

Τσιάντης, Μανωλόπουλος, **Σύγχρονα Θέματα Παιδοψυχιατρικής,** Τόμος 1, μέρος πρώτο, Καστανιώτης.

Φουρναράκη, Ε. **Εκπαίδευση και Αγωγή των Κορπσιών,** Γεν. Γραμματεία Νέας Γενιάς, 1987.

ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΤΥ ΨΑΚ
ΤΗΣ ΕΦΗΒΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ 155.5
Μ. Φαμή [και] Δ. Παππά
4993 5349

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Υπηρ.Βιβ/κης Χαροκόπειου Παν/μίου.954916
* 4 9 9 3 *
HU